1968 / LAISVĖS KOVOS METAI / LAPKRITIS / NR. 4

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

IŠEIVIJOS AKADEMIKAI

DRAUGIJA VARDU AKADEMIJA?

Lietuvių mokslo ir meno organizacijų klausimu

Šiuo metu laisvajame pasaulyje turime šias organizacijas:

- Lietuvių Katalikų Mokslų Akademiją,
- Lituanistikos Institutą,
- Lietuvių Dailininkų Sąjungą (ar kaip ji ten vadinasi),
- Pasaulinę Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjungą ir
- Pasaulio Lietuvių Gydytojų Sąjungą.

Galbūt yra ir dar daugiau mažesnės apimties panašaus pobūdžio draugijų, apie kurias tuo tarpu neturiu duomenų. Iš suminėtų organizacijų patenkinamai veikia pirmoji, ketvirtoji ir penktoji. Nei menininkų (dailininkų) organizacija, nei Lituanistikos Institutas reikšmingesnės veiklos nerodo. Dėl to kyla klausimas, ar toks lietuvių mokslininkų bei menininkų ir aplamai akademinio išsilavinimo žmonių susiorganizavimas yra patenkinamas. Atrodo, kad teigiamas atsakymas į šį klausimą vargu yra galimas. Visų pirma dėl to, kad daug kas minėtom organizacijom nepriklauso, ypač jaunesnės kartos žmonių. Turiu galvoj visus tuos, kurie pasaulėžiūriniais ar kitokiais sumetimais LKM Akademijai priklausyti nenori, o taip pat ir tuos, kurie dėl savo specialybės siaurai suprastam Lituanistikos Institutui priklausyti negali. Tokie yra filosofai, sociologai, pedagogai, teisininkai, ekonomistai, įvairių kalbų bei literatūrų profesoriai bei mokytojai ir kitokių specialybių žmonės.

Dabartinis Lituanistikos Institutas iki šiol labai menkai tesireiškė ir dar mažiau vilties, kad jis ateity geriau pasirodys, nes dauguma jo narių yra jau seni žmonės. Iš 55 narių apie 40 yra apie 60 ar daugiau metų amžiaus ir tik apie 10 jų mokslus yra baigę jau po Antrojo Pasaulinio karo. Savaime suprantama, kad tokia institucija negali būti nei mokslo darbais vaisinga, nei paslanki organizaciniams reikalams. Jau kuris laikas Institutas neturi nė reguliarios vadovybės, nes tėra tik laikinai einąs prezidento pareigas. Niekas nenori imtis Instituto vadovavimo pareigų, nes seniems žmonėms tai, atrodo, būtų per sunki našta. Tuo tarpu paskutinis LI prezidentas dr. J. Balys, atrodo, būtų linkęs ne atjauninti Institutą, o jį dar labiau pasendinti, nes jam bent kai kurie jaunesni nariai nepriimtini. Tai matyti iš jo pasisakymo straipsny „Mums reikalingas apsivalymas“ (**Į laisvę**, 1968, nr. 42). Taigi LI toks, koks jis iki šiol buvo, nieko pažymėtino nenuveikė. (V. Biržiškos **Aleksandrynas** būtų taip pat gerai paruoštas ir išleistas ir be Instituto) ir nėra pagrindo tikėtis, kad beveik po 20 metų neveikimo jis pradėtų veikti, kai daugumas jo narių susilauks pensininkų amžiaus. Tačiau akademinio prieauglio turime ir būtų naudinga jį apjungti kokioje nors organizacijoje.

Išeitys čia gali būti kelios. Viena — įsteigimas organizacijos, kuri apimtų visų minėtų specialybių akademinio išsilavinimo žmones, netin-

(tęsinys 2 psl.)

turinyje

VEIKSNIAI

TEKS DISKUTUOTI

Išeivijos veiksnių politika tautos atžvilgiu išgyveno dar vieną smūgį — tokią išvadą galima padaryti, skaitant tarp eilučių vlikinę ELTĄ. Lietuvos Diplomatijos Šefo Stasio Lozoraičio viešnagės Amerikoje proga buvo suėjusios išeivijos politinės viršūnės pasitariman š. m. spalio 4 d. New Yorke. Dalyvių tarpe buvo dar Lietuvos Generalinis Konsulas New Yorke A. Simutis, Lietuvos pasiuntinybės Vatikane sekretorius St. Lozoraitis, Jr., Lietuvos Laisvės Komiteto Pirmininkas V. Sidzikauskas, VLIKo Pirmininkas dr. J. K. Valiūnas ir LLK bei VLIK valdybų nariai.

Kaip praneša ELTA, „Diplomatinis Šefas savo kalboje iškėlė keletą opių problemų. Viena, tai Lietuvos Diplomatinės Tarnybos ateitis. Esą didelių sunkumų rasti pakaitalus kai kuriem jau vyresnio amžiaus sulaukusiems diplomatams ir atstovams“. Taip jau seniai visa eilė žmonių baiminosi. Neturime nei diplomatinei tarnybai paruoštų žmonių, nei realių galimybių, kad nedėkingas ir mažai apmokamas darbas patrauktų jaunesnius išeivijos profesionalus tokion karjeron.

Jei, iš tikrųjų, Diplomatinės Tarnybos ateitis miglota, ir jei Lietuvos Respublikos suvereniteto atstovavimas yra kertinis išeivijos uždavinys, ar nereiktų pradėti rimčiau susirūpinti dėl ateities? Dejonės problemų neišsprendžia, o rimtesių pastangų tiek iš diplomatų, o ypač iš atstovo Vašingtone, tiek ir veiksnių pusės taip ir nesimato.

Tokių problemų akivaizdoje nenuostabu, kad Diplomatijos Šefas nuvertino diplomatų reikšmę ir iškėlė išeivijos propagandinio darbo svarbą. Pagal ELTĄ, „P. Lozoraičio nuomone, pats svarbiausias mūsų vadovaujančių veiksnių uždavinys yra efektinga informacija apie Lietuvą svetimiesiems. Tai esą svarbiau, negu diplomatinių notų rašymas“.

Be abejo, tai realistiška išvada, nes Diplomatinės Tarnybos darbas yra teisinių pozicijų išlaikymas ilgesnėje laiko perspektyvoje. Mūsų diplomatai gal daugiau ir nieko negali. Galima būtų padaryti, galbūt, tik vieną priekaištą: iki šiol dar nesusilaukėme Lietuvos bylos dokumentų rinkinio, kas turėtų būti tiesioginė diplomatų atsakomybė. Tuo tarpu ALTa ir VLIKas savo bendrą išlaidų sumą (maždaug $75,000 į metus) kažkur išmėto, o rimtesnių informacinio darbo pėdsakų vis nesimato. Viena bėda, kad tiek ALTa, tiek VLIKas didelę savo energijos dalį skiria išeivijos vidaus politikai, bei savo pozicijoms išeivijoje išlaikyti, darant demaršus į Valstybės Departamentą prieš Lietuvos kultūrininkų atvykimą Amerikon ar praleidžiant daug laiko besiginčyjant dėl jurisdikcijų laisvinimo darbe. Taip propagandiniam darbui ir laiko, ir pinigų, ir jėgų pritrūksta, taip politika krašto atžvilgiu pasidaro antraeiliu reikalu. Nepasitenkinimas veiksnių veiksmingumu jau seniai visuomenėje jaučiamas, ypač dėl ALTo didelių sumų neefektyvaus sunaudojimo. Nenuostabu, kad ir gen. Konsulas P. Daužvardis (savo pranešime apie laisvinimo darbą lietuvių visuomenei š. m. lapkričio 16 d. Čikagos Jaunimo Centre) pastebėjo veiksnių nepatenkinamą veiklą.

Realiai ir tiksliai įvertinęs esamą padėtį, Diplomatijos Šefas, atrodo, veiksniams išdrožė nelabai malonią kalbą dėl santykių su tauta. Štai kaip ELTA jo kalbą susumavo: „Diplomatijos Šefas apgailestavo, kad laisvojo pasaulio lietuviai, diskutuodami santykių su pavergtaisiais lietuviais klausimus, dažnai perAštriai išsireiškia ir to pasekoje kyla bereikalingų nesutarimų mūsų visuomenėje. Min. Lozoraitis mano, jog yra netikslu smerkti visus, kurie santykiauja su žmonėmis iš Lietuvos. Taip pat, jo nuomone, ne visi yra Kremliaus parsidavėliai, kurie iš pavergto krašto atvyksta aplankyti laisvąjį pasaulį. Tokie (t. y., ne parsidavėliai) kartais yra net ir komunistų partijos nariai. Ministeris pabrėžė, kad Lietuvos žmonės trokšta laisvės deguonies, ir mes jiems turime deguonies suteikti.“

Jei ELTA ministerio žodžių neiškraipo, galima daryti išvadą, kad jo pažiūra į santykių su kraštu problemą nesiskiria nuo taip vadinamų „tautininkų“, kaip ji kad buvo apibrėžta dr. Keblio pranešime PLB Seime (žiūr. *Akiračius*, nr. 3, p. 3). Tokie žodžiai iš valstybės atstovo turėjo būti sukrečiantys besiklausantiems. Nenuostabu, kad ELTA rašo: „Po pranešimo buvo dalyvių pasisakymai, kurie daugiausiai lietė pavergtųjų ir laisvųjų lietuvių bendravimą. Po ilgesnių diskusijų paaiškėjo, kad šiuo klausimu teks dar ne kartą diskutuoti, nes klausimas jautrus ir lietuvių tautos likiminėje kovoje nepaprastai svarbus“.

Neatrodo, jog tai būtų žodžiai iš vienodos nuomonės komunikato

LIBERALIZACIJA SSSR

MARKSISTAI UŽ LAISVĘ IR SAMBŪVĮ

PROFESORIUS SACHAROV

Vakaruos atsidūrė įžymaus rusų fiziko žodis apie šių laikų problemas ir perspektyvas. Tai Andrej D. Sacharov *Mintys apie pažangą, taikingą sambūvį ir intelektualinę laisvę*. Tos mintys buvo neseniai Maskvos valdinės aukštuomenės sukritikuotos, nors jos nebuvo Sovietų Sąjungoj išspausdintos.

Kas tas Sacharov? Tai 47 metų amžiaus Sov. Sąjungos Mokslų Akademijos narys. Šalia svarių profesinio pobūdžio nuopelnų, šis akademikas įdomus dar ir savo dėmesiu visuomeniniam gyvenimui. Atrodo, jis gana nepriklausomas žmogus. Tai matyti iš jo viešų pasisakymų politiniais klausimais. O tie pasisakymai yra dažnai kritiški Sovietų vidaus ir užsienio politikos atžvilgiu. Vienas jo paskiausių veiksmų buvo jo parašas po fizikų ir kitų intelektualų peticija, 1966 m. įteikta partijos vadui L. Briežnev. Peticijoj pasisakyta prieš kai kurių sluoksnių pastangas sugrąžinti Stalinui viešą pagarbą.

Dr. Sacharov šį kartą kalba apie daug ką. Jis perša rusų amerikiečių bendradarbiavimo politiką kaip vienintelę priemonę pasauliui išgelbėti nuo branduolinio karo, žmonių pertekliaus, bado ir cheminio aplinkos užteršimo. Jis kelia Stalino laikų niekšybes ir reikalauja kūrybinės laisvės. Iš kitos pusės, kaip dera tarybiniam piliečiui, jis rodo savo neapykantą „reakcijos, militarizmo, nacionalizmo, fašizmo ir revanšizmo jėgoms."

Patiekiame tris minimo teksto ištraukas: užsienio politikos gaires, taikomas SSSR ir JAV-bėms; tarpsisteminio bendradarbiavimo planą, apimantį keturis periodus ir siūlymus SSSR vadovybei. Naudotasi anglišku tekstu, išspausdintu *The New York Times*, 1968. VII. 22.

UŽSIENIO POLITIKOS GAIRĖS

1

...Visi žmonės turi teisę spręsti savo likimą laisvu valios išreiškimu. Šią teisę garantuoja tarptautinė kontrolė, prižiūrinti, kad visos vyriausybės laikytųsi „Žmogaus teisių deklaracijos". Tarptautinė kontrolė suponuoja tiek ekonominių sankcijų, tiek Jungtinių Tautų karinių pajėgų panaudojimą „žmogaus teisėms" apginti.

2

Visos karinės ir kariniai-ekonominės revoliucijų bei kontrarevoliucijų eksportavimo formos yra neteisėtos ir tolygios agresijai.

3

Spręsdami ūkines, kultūrines ir... organizacines problemas, visi kraštai naudojasi savitarpine pagalba, siekiant... pašalinti visus vidinius bei tarptautinius sunkumus ir užkirsti kelią tarptautinei įtampai aštrinti bei reakcinėms jėgoms stiprinti.

4.

Tarptautinės politikos tikslas nėra išnaudoti vietines, specifines sąlygas įtakos zonoms plėsti bei kitam kraštui sunkumų sudaryti. Tarptautinė politika siekia užtikrinti visuotinį „Žmogaus teisių deklaracijos" įgyvendinimą ir užkirsti kelią tarptautinei įtampai aštrinti bei nacionalistiniams polinkiams stiprinti.

BENDRADARBIAVIMO PLANAS

Pirmasis tarpsnis

Socialistiniuose kraštuose didėjanti ideologinė kova tarp stalinistinių bei maoistinių jėgų, iš vienos pusės, ir realistinių jėgų, susidedančių iš kairiųjų leninistinių komunistų (ir kairiųjų vakariečių), iš kitos pusės, — prives prie gilaus ideologinio skilimo tarptautiniu, tautiniu ir partiniu mastu.

Sovietų Sąjungoje ir kituose socialistiniuose kraštuose šis vyksmas (šen bei ten), prives, pirma, prie daugiapartinės sistemos ir aštrios ideologinės kovos bei svarstymų, o vėliau — prie ideologinės realistų pergalės, patvirtinančios politiką, didinančią taikingą sambūvį, stiprinančią demokratiją ir plečiančią ekonomines reformas (1960-80). Datos atspindi optimistiškiausią įvykių išsivystymą...

Antras tarpsnis

Atkaklūs socialinės pažangos ir taikingo sambūvio reikalavimai Jungtinėse Valstybėse ir kituose kapitalistiniuose kraštuose, o taip pat ir socialistinių kraštų pavyzdžio bei vidaus pažangiųjų jėgų (dirbančiųjų klasės bei inteligentijos) išvystytas spaudimas prives prie buržuazijos kairiojo reformistinio sparno pergalės. Tas sparnas pradės įgyvendinti suartėjimo su socializmu programą, t. y., socialinę pažangą, taikingą sambūvį bei bendradarbiavimą su socializmu pasauliniu mastu ir permainas nuosavybės struktūroje. Šis tarpsnis apima padidėjusį inteligentijos vaidmenį ir ataką prieš rasizmo bei militarizmo jėgas (1972-85).

Trečias tarpsnis

Sovietų Sąjunga ir Jungtinės Valstybės, nugalėjusios tarpusavio svetimumą, sprendžia neturtingosios pasaulio dalies gelbėjimo problemą... Bus statomi milžiniški trąšų fabrikai ir atominę jėgą vartojančios drėkinimo sistemos, jūrų turtai bus naudojami daug platesniu mastu, bus ruošiamas vietinis personalas ir vykdomas supramoninimas... Tuo pačiu metu tęsis nusiginklavimas (1972-90).

Ketvirtas tarpsnis

Socialistinis suartėjimas sumažins socialinės struktūros skirtumus, skatins intelektualinę laisvę, mokslą bei ūkinę pažangą ir prives prie pasaulinės vyriausybės sudarymo bei tautinių priešingumų sušvelnėjimo (1980-2000)...

SIŪLYMAI SSSR VADOVYBEI

1

Taikingo sambūvio ir bendradarbiavimo strategija turi būti gilinama visais atžvilgiais. Teks išdirbti mokslinius tarptautinės politikos metodus ir principus, paremtus moksliniu greitų ir tolimesnių pasėkų numatymu.

2.

Reikia imtis iniciatyvos paruošti plačiai kovos prieš badą programai.

3

Reikia suprojektuoti, plačiai išdiskutuoti ir priimti spaudos ir žinių įstatymą — tikslu ne tik padaryti galą neatsakingai ir neprotingai cenzūrai, bet ir skatinti mūsų visuomenėje savižiną, drąsią diskusiją ir tiesos ieškojimą...

4

Visi antikonstituciniai įstatymai ir potvarkiai, pažeidžią žmogaus teises, turi būti panaikinti.

5

Politiniai kaliniai turi būti amnestuoti ir kai kurios paskutinės politinės bylos turi būti peržiūrėtos (pvz., Daniel-Sinyavsky ir Galanskov-Ginzburg atvejai). Politinių kalinių stovyklų tvarka turi būti tuojau sušvelninta.

6

Stalino demaskavimas turi būti tęsiamas iki galo — iki pilnos tiesos, o ne vien atsargiai apsvarstytos pusiau tiesos, padiktuotos kastos sumetimų. Neostalinistų įtaka mūsų politiniame gyvenime turi būti visais atžvilgiais apribota.

7

Ekonominė reforma turi būti visais atžvilgiais gilinama, o bandymų sritis plečiama. Išvados turi būti paremtos rezultatais.

8

Turi būti priimtas...geohigienos įstatymas, kuris ilgainiui taptų pasaulinių pastangų dalimi cheminio aplinkos teršimo srity.

KOLCHOZNINKAI IR INTELEKTUALAI

Laisvės sąjūdis Sovietų Rusijoj plinta ir apima visą valstybę, — šitaip rašo Wašingtone leidžiamas žurnalas *Problems of Communism*. Jo liepos-rugpiūčio numeris yra skiriamas Sovietų Rusijoj plintančios nepasitenkinimo bangos studijoms ir dokumentacijai. Talpinami keli analitiniai straipsniai ir visa eilė protesto laiškų bei atsišaukimų su šimtais parašų. (Žurnalo pateikiamoje dokumentacijoje lietuviškų pavardžių nėra.) Šiuose *Akiračiuose* spausdinama medžiaga yra paimta iš to numerio.

Pagal įvadinį to numerio straipsnį vienas iš svarbesnių įvykių, davusių tam sąjūdžiui tokį pobūdį, kokį jis šiandien turi, buvo dviejų rašytojų A. Siniavskio („Tertz") ir J. Danieliaus („Aržak") by-

---

kančius gydytojų ir inžinierių bei architektų organizacijoms. Tada tos trys organizacijos, šalia LKM Akademijos, apimtų visus baigusius aukštuosius mokslus. Antra išeitis — viena lietuvių mokslo ir meno draugija, kuri apimtų visus mokslininkus bei menininkus. Tokioj draugijoj tilptų medikai, technikai ir visi kiti akademikai, sudarydami atskirus tos draugijos skyrius. Šitokią išeitį siūlydamas, turiu galvoje kitų tautybių panašias organizacijas Amerikoje. Pavyzdžiui, čekoslovakai turi Czechoslovak Society of Arts and Sciences in America, Inc. Faktiškai ji apima ne tik JAV, bet viso laisvojo pasaulio intelektualus ir turi savo skyrius įvairiuose JAV miestuose ir Toronte, Montrealyje, Londone (Anglijoje), Miunchene. Toji draugija turi 1.100 narių, priklausančių įvairiems jos skyriams, leidžia veikalus bei periodinius leidinius. Draugija ruošia kongresus kas dveji metai įvairiuose universitetuose, kur pranešimus skaito ne tik čekoslovakai, bet ir kitų tautybių mokslininkai. Šiemet kongresas įvyko Georgetowno universitete Washingtone, kur iš lietuvių simpoziume dalyvavo dr. Vyt. Vardys. Norėdami galėtume ir mes tokią organizaciją turėti.

Dr. J. Puzinas sakosi Antrame pasaulio lietuvių seime siūlęs LKM Akademiją sujungti su Lituanistikos Institutu ir iš abiejų padaryti Laisvojo pasaulio lietuvių mokslų akademiją. Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjunga savo šių metų suvažiavime priėmė tarp kitų ir tokią rezoliuciją: „Suvažiavimas siūlo ALIAS centro valdybai sudaryti komisiją mokslo akademijos ar draugijos steigimui išstudijuoti, kuri apjungtų visus laisvajame pasaulyje esančius lietuvius mokslininkus." Taigi turime įvairių siūlymų. Visi jie rodo, kad esama organizacinė padėtis dar nėra patenkinama, nes ji neapima žymios dalies akademinio išsilavinimo žmonių.

Dėl pastarųjų siūlymų reikia pažymėti, kad LKM Akademija, turėdama senesnes tradicijas ir neblogai veikdama, vargu sutiks likviduotis. Abejonių kyla ir dėl mokslų akademijos steigimo, nes akademija dažniausiai yra valstybinė institucija, kurios nariams statomi aukšti mokslinės kvalifikacijos reikalavimai. Mums tokia institucija būtų praktiškai sunkiai įmanoma. Dėl to bene geriausia būtų susiorganizuoti į mažiau pretenzingo pavadinimo Pasaulio Lietuvių Mokslo bei Meno Draugiją, kuri galėtų apimti ir gryniausius mokslininkus bei menininkus, ir šiaip akademinio išsilavinimo asmenis — mokslo bei meno mėgėjus.

Šitaip persireformavus, išsispręstų galbūt ir kultūros kongresų problema ir **Lituanus** žurnalo leidimas. Mokslo bei meno draugijos kongresai galėtų būti ruošiami kas dveji ar treji metai, ir jie būtų vaisingesni, negu ligšioliniai kultūros kongresai. Tokia draugija galėtų perimti ir **Lituanus** žurnalo leidimą, padarydama jį savo organu anglų kalba. Tada išsispręstų gal ir žurnalo finansinės bėdos.

Spaudoje buvo rašyta, kad JAV LB valdyba sudarė komisiją paruošti lietuvių mokslininkų suvažiavimui kitais metais. Tai geras sumanymas. Iki suvažiavimo tas klausimas turėtų būti išdiskutuotas ir pačiame suvažiavime padarytas galutinis sprendimas. Šio straipsnio tikslas kaip tik ir yra tokios diskusijas pradėti.

L. Dambriūnas

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published ten times a year by Kryptis - Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629 — Subscription rates: $5.00 per. yr.; $0.50 per copy; rates beyond the US according to official exchange — Second class mailing privileges pending at Chicago P.O. — Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, R. Mieželis, dr. T. Remeikis, dr. Z. Rekašius, dr. R. Šliažas; spaudos grafika — A. Kurausko; admin. K. Avižienis — Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami — Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

Maskvoje 1966 metais. Jos organizatorių tikslas buvo pagąsdinti maištaujančius intelektualus ir užgniaužti patį protestą. Išėjo kitaip: byla prisidėjo prie tolimesnio viešosios nuomonės žadinimo ir mobilizavimo.

Problems of Communism išvados:

Protesto sąjūdis nebesitenkina vien kūrybinės laisvės reikalavimu. Jis siekia laisvės aplamai. Toliau, protesto reiškėjai nebėra vien rašytojai ar dailininkai; atsiranda fizikų, matematikų, vertėjų, istorikų, fabrikų darbininkų, namų šeimininkų ir mokinių.

Protesto dalyviai nebėra vien Maskvos ar Leningrado gyventojai. Peticijos ateina iš pačių tolimiausių Rusijos vietovių. Tokiu būdu, protesto sąjūdis tapo nebe lokaliniu.

Radikalėja protestuojančiųjų reikalavimai. Daugelis ima reikalauti visiško cenzūros aparato sulikvidavimo. Sistemoje, kuri remiasi kontrole ir priespauda, šitoks reikalavimo vykdymas atneštų toli einančių pasėkų.

Kinta, pagaliau, ir protesto kalba. Ji darosi kartu niekinanti ir reikalaujanti.

Skaitytojui pateikiamos dviejų dokumentų ištraukos. Pirmasis yra viešas laiškas, kurio autoriai — Larisa Bogoraz- Daniel ir Pavel Litvinov. Jame jie aprašo ir protestuoja prieš Ginzburgo, Galanskovo, Dobrovolskio ir Laskovos bylos šališką pravedimą 1968 m. sausio mėnesį. Pastarieji buvo teisiami už tai, kad vienokiu ar kitokiu būdu reiškė viešą nepasitenkinimą Danieliaus ir Siniavskio nuteisimu. (Pastaba: laiške minimam Dobrovolskiui, atrodo, atiteko provokatoriaus vaidmuo.) Spalio pradžioje protesto autoriai dar kartą patyrė teismo šališkumą ir jie patys buvo nuteisti ištrėmimu už viešą piktinimsi Čekoslovakijos okupacija.

Antras dokumentas yra vieno Latvijos kolchozo pirmininko laiškas partijos vadovybei. Jo autorius — I. A. Jachimovič.

PIRMASIS DOKUMENTAS

Per visą bylos eigą teisėjas ir prokuroras Dobrovolskiui padėjo įnešti melagingų parodymų prieš Galanskovą ir Ginzburgą. Gynybos advokatams visą laiką buvo varžomi paklausimai, o liudytojams buvo neleidžiama duoti parodymų, kurie numaskuotų provakatyvų Dobrovolskio vaidmenį šioje byloje.

Teisėjas Mironov nė karto nepertraukė prokuroro; bet tiems, kurie atstovauja gynybą, jis leidžia sakyti tik tai, kas derinasi su byla, kuri buvo iš anksto paruošta KGB t. y. slaptosios policijos kvotos metu. Kai tik kuris nors teismo dalyvis nutolsta nuo surepetuoto spektaklio, teisėjas ima šaukti, *Jūsų klausimas nevietoj, Tai neturi nieko bendra su byla, Aš jums neleisiu kalbėti.* Šitie šūkavimai buvo taikomi kaltinamiesiems (išskyrus Dobrovolskį), jų advokatams ir liudytojams...

Liudytojai J. Basilovai nebuvo leista padaryti teismui pareiškimo. Ji norėjo papasakoti, kaip KGB persekiojo jos protiniai nesveiką vyrą, kurio parodymai...vaidina svarbų vaidmenį prokuratūros teiginiuos. Basilova buvo išmesta iš teismo salės, o teisėjas rėkė ir publika kaukė, nustelbdami jos žodžius.

P. Grigorenko įteikė prašymą, kad būtų apklausinėjamas kaip liudytojas... Jo prašymas buvo atmestas tariamos protinės ligos pretekstu. Tai netiesa.

Liudytojai A. Topeškinai nebuvo leista teismui padaryti faktus pristatančio pareiškimo, skirto Dobrovolskio parodymų melagingumui nustatyti. Topeškina, kūdikio laukianti motina, buvo publikai kaukiant jėga išmesta iš teismo salės.

Po pertraukos „teismo komendantas" KBG pulkininkas Cirkunenko liudytojos L. Katz nebeįleido teismo salėn, jai pareikšdamas: *Jeigu būtum davusi kitokių parodymų, būtum galėjusi pasilikti...*

Teismo salė pripildyta specialiai parinktų žmonių (KGB valdininkų ir milicijos savanorių), norint sudaryti publikai atviro teismo įspūdį. Tie žmonės triukšmauja, juokiasi ir įžeidinėja kaltinamuosius bei liudytojus. Teisėjas Mironov nedėjo jokių pastangų išvengti šitokio tvarkos ardymo. Nė vienas iš šūkaujančių įžeidėjų nebuvo išmestas iš salės.

Šitokioj įtemptoj aplinkoj negali būti pretenzijos, kad teismas yra nešališkas, kad jame yra bent kiek teisingumo ar teisėtumo. Sprendimas buvo padarytas iš anksto...

Mes skiriame šį atsišaukimą pažangiajai Vakarų spaudai ir prašome, kad jis būtų kaip galima greičiau išspausdintas ir perduotas per radiją. Šio prašymo nesiunčiame sovietiniams laikraščiams, nes tai beviltiška.

Larisa Bogoraz-Daniel
Pavel Litvinov

ANTRASIS DOKUMENTAS

Nuo Radiščevo 18-tame šimtmety gyvenusio filosofo-poeto laikų rašytojų teismai visada būdavo pasibiaurėjimu pažangių, mąstančiųjų žmonių akyse. Ką gi mūsų vietinės gamybos vadovai manė, kada jie užčiaupė Solženicinui burną, iškvailino poetą Voznesenskį, „nubaudė" Siniavskį ir Danielių priverstiniems darbams, kada jie KGB įvėlė į spektaklius su „priešais iš užsienio?"

Negalima griauti masių pasitikėjimo partija; negalima spekuliuoti valstybės garbe — net ir tuo atveju, kai tam tikras vadovas nori padaryti galą *samizdat* [suprask: pogrindinei literatūrai]. *Samizdat* gali būti pašalinta tiktai vienu būdu: demokratinių teisių išvystymu, o ne jų pažeidimu; Konstitucijos laikymusi, o ne jos laužymu; praktišku įgyvendinimu Žmogaus Teisių Deklaracijos, kurią Višinskis [t. y., buvęs Sovietų Sąjungos užsienio reikalų ministeris] pasirašė mūsų valstybės vardu, o ne jos ignoravimu...

Yra kvaila maištaujančioje jaunuomenėje matyti sovietų valdžios priešus, ir daugiau negu kvaila leisti jiems pūti kalėjimuos arba iš jų tyčiotis. Partijai šitokia linija yra tolygi savęs užtroškinimui. Mūsų nelaimė, jeigu mes nepajėgiam pasiekti sutarimo su tais jaunais žmonėmis. Jie sukurs, neišvengiamai jie sukurs naują partiją. Idėjų negalima nužudyti kulkomis, kalėjimais ar ištrėmimu. Kas to nesupranta, nėra politikas, nėra marksistas...

Aš gyvenu provincijose, kur kiekvienam namui su elektra yra dešimt namų be elektros; kur žiemą autobusai negali pravažiuoti ir paštas vėlinasi ištisomis savaitėmis. Jeigu žinios [apie bylas Maskvoje] pasiekė mus plačiausiu mastu, galite puikiai įsivaizduoti, ką jūs padarėt, kokių sėklų pribarstėte visame krašte. Turėkit drąsos atitaisyti padarytas klaidas. [Nelaukit kol] darbininkai ir valstiečiai įsikiš šion aferon.

I. A. Jachimovič

ČSSR LIBERALIZACIJA

AUTENTIŠKAS LAPAS IŠ PRAGOS PAVASARIO

Laikraštis iš Čekoslovakijos

Iškraudamas bagažą radau prieš beveik tris mėnesius Pragoje nusipirktą *Prager Volkszeitung*, išėjusį liepos 19 d. Laikraštis leidžiamas vokiečių kalba ir skirtas vokiečių mažumai Čekoslovakijoje (tai mažuma, kuri prieš Dubčeko atėjimą oficialiai neegzistavo). Keletą dienų prieš laikraščio pasirodymą atėjo laiškas iš Varšuvos, kuriuo penki „aštrieji" aptarė Čekoslovakijos reikalus be pačių čekų ar slovakų, grubiai įsikišdami į kitos valstybės vidaus reikalus. Birželio 27 d. numeryje *Literarni listy* įsidėjo 2000 žodžių manifestą, o tuo pačiu laiku rusai vis dar nesitraukė po pasibaigusių manevrų. Krašte vyravo optimizmas, bet ir netikrumas, baimė. Šios nuotaikos atsispindi šiame laikrašty ir todėl jis tapęs įdomiu laikotarpio dokumentu.

Straipsnius ir žinias būtų galima skirstyti maždaug į šias skiltis: apie pasikeitusią dabartį, apie nugalėtą ar dar tebegrąsančią praeitį, aiškinimai apie savo poziciją užsienio kritikams.

Laikrašty pastebimas džiaugsmas dabar laisvu žodžiu Čekoslovakijoje. Praeitis pasidarė tokia nepavojinga ir atitolusi, kad iš jos galima juoktis: redaktorius, pavyzdžiui, aiškina, kad laikraštyje palikta tuščia vieta nereiškia, kad čia cenzorius liepęs išimti straipsnį, bet kad skaitytojai nuėję į tekstilės parodą Liberec mieste, galėtų ten atsispausdinti savo vardą didelėmis raidėmis, lyg jie būtų pakliuvę į laikraštį. Kitu atveju redaktorius jau truputį rimčiau turi gintis dėl kaltinimo, kad nesinaudoja spaudos laisve ir savo galva. Mat, jis buvo anksčiau pareiškęs, kad dalis 2000 žodžių manifesto atrodžiusi neapgalvota, nes autoriai, nors ir geros valios, siūlė streikus ir boikotus prieš nepatikimus valdininkus, o tai sudarą priešams progą kaltinti pažangiuosius čekus, kad jie siūlą prievartą valdžios nuverti- mui. Skaitytojas savo laiške primena redaktoriui, kad spauda dabar laisva ir jam nebeprivaloma tik kartoti viršūnių nuomones. Redaktorius teisinasi, kad tai tik jo nuomonė (nuostabu, kad tame pačiame numeryje Smrkovski ir Černik labai panašiai būgštauja: jie bijo, kad 2000 žodžių išjudins priešus, kad priešai iškreips jų mintį. Pavojinga yra siūlyti jėgą, nes jei gu masės ja naudosis, neįmanoma bus jas suvaldyti gražiuoju, o tada bus pažeistas reformų humaniškumo idealas).

Taip laikraštyj džiaugiamasi dabartimi, grįžusia laisve. Čia pat spausdinamas laiškas, kuriame skaitytojas ragina nekomunistus burtis į organizacijas, nes pavienis žmogus per silpnas prieš įsitvirtinusius valdininkus. Šalia džiaugsmo nauju keliu į tikrą socializmą ir atgijančiu krašto ūkiu, vadinasi ateitimi, kiti straipsniai žvelgia į praeitį, į žaizdas padarytas sis-

Elementarūs pamokymai Pragos okupaciniam generolui Pavlovskiui

temos, kuri praradusi idealistinį pradą tapo vidutiniškumo, oportunizmo ir savanaudiškumo lizdu. Už tai vienas skaitytojas klausia, ar humaniškumas neperdėtas, jeigu nebaudžiami žinomi slaptosios policijos žudikai. Kitas klausia, kur lygybė, jeigu Novotny sūnus valstybės pinigais pasistatė prabangią vilą ir liko nenubaustas. Kas būtų atsitikę panašiu atveju su paprastu piliečiu?

Savo naują kelią į socializmą žengimą ir atsiskaitymą su praeitimi čekoslovakai turėjo ginti kiekviename žingsnyj nuo puolimų ir „aštrios" spaudos, ypatingai iš *Pravdos* ir *Neues Deutschland.* Abu kaltino ČSSR, prasidėjusia kontrrevoliucija: jos rankose jau spauda, radijas, televizija, 2000 žodžių manifestas — kontrarevoliucijos programa, norint panaikinti socialistinius laimėjimus, įvesti kapitalizmą, nuversti KP, išardyti socialistinį bloką. Jau ir vakarai įsikišę siųsdami turistais apsimetusius agentus ir politikierius. Nors čekai gerai supranta, kad tie kaltinimai išgalvoti ir piktos valios, jie nusiduoda nieko pikto nematą ir savo oponentams šaltai aiškina savo padėtį, atsakinėja į kiekvieną kaltinimą. Jie užtikrina, kad KP liks vadovauti, nes turi geriausius kadrus ir geriausią programą, o dabar ji dar gaus mandatą iš tautos. Komunikacijos priemonės yra socialistų ir darbininkų rankose; dabar redaktoriai lanko fabrikus, kalbasi su darbininkais, o tie tikrai nesutiks, grąžinti kapitalistus, priešingai, per naujas reformas darbininkai pirmąkart taps tikraisiais fabriko šeimininkais. Į kaltinimą, kad manifesto autoriai kėsinasi prieš pačią KP, laikraštis atsako, kad jį pasirašė daug senų komunistų ir kad pati KP pasirašiusiems pripažinusi gerą valią. Dėl vakarų intervencijos čekai atsako, kad keliaudami vakaruose jie įsitikino, kad vakarai nesikesina prieš ČSSR, kad turistai esą tik turistai, o su atvykusiais politikais jie mielai pasikalbą, nes diskusijų nesibiją. Reiškia tautų draugystės ardymas ateina ne iš tos pusės, o iš tų, kurie meluoja ir kišasi į kitos tautos vidaus reikalus.

Laikrašty skaitytojui paaiškėja, kaip melavusi *Pravda.* Straipsnyje pavadintame „Pravda reiškia tiesą"', straipsnio autorius kantriai iškelia *Pravdos* iškraipymus ir juos atitaiso; pavyzdžiui visiškai iš konteksto cituotą manifesto sakinį, kuriuo darbininkai raginami streikuoti ir boikotuoti. Pagal *Pravdą* tai raginimas versti valdžią. Čekas dar paaiškina rusui

(tęsinys 4 psl.)

APIE CENZŪRĄ

Veidmaininga, bestuburė ir eunuchiška, savo pačios uodegą vizginanti cenzūros varžoma spauda yra civilizacijos pabaisa, pagyrom persunkta žurnalizmo prostitucija. Valdžia, spaudoje kartodama tik savo nuomonę, per cenzūrą žudo valstybiškumą visoje tautoje.

Karolis Marksas „Ginčuose dėl spaudos laisvės" 1842 m.

Turėdami spaudos laisvę, gindami teisę laisvai reikšti nuomonę, be gailesčio atsipalaiduodami nuo viso, kas netarnauja ir kenkia socializmui, mes tarnaujame pažangai.

Čekų profsąjungų organas „Prace" *(Darbas)* 1968 m. liepos mėn.

Masinės informacijos priemonės gali išdrįsti kritikuoti ne tik valdžios pareigūnus, įskaitant ministerį pirmininką ir prezidentą, bet net organizuoti protesto susirinkimus prieš „establišmentą".

Rytų Vokietijos oficiozas „Neues Deutschland" apie čekus.

NEI BALTA, NEI JUODA OKUPACIJA

(Laiškas iš Londono)

ORWELLIS LIETUVOJE

Literatūrinis Londonas šiuo metu linksniuoja Orwellį. Tą patį *Gyvulių farmos* ir Didįjį Brolį įkūnijusį George Orwellį, kuris mirė 1950 m. sausio 21, sulaukęs 46 m. amžiaus.

Dabar iš spaudos išeina jo publicistikos keturių tomų rinktinė *(The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell)*, kuri literatūriniuose puslapiuose sukėlė šiokį tokį dėmesį.

Tarptautinio garso Orwellis susilaukė su savo 1945 m. spaustuvės dažais pakvipusia *Gyvulių farma*. Pasirodo, kad knyga nelengvai tesusirado leidėją: britų leidyklos vengė knygą leisti dėl politinių priežasčių, o viena Amerikos leidykla rankraštį jam grąžino su paaiškinimu, kad, esą, JAV neįmanoma parduoti knygų apie gyvulius...

Orwellis visuomet buvo kairus, pabrėžtinai kairus, ir visą gyvenimą jis liko ištikimas savo įsitikinimams. Pasak jo, „aš priklausau kairei ir privalau dirbti joje, nežiūrint to, kad neapkenčiu rusiškojo totalizmo ir jo nuodingosios įtakos šitam kraštui".

Jo *Gyvulių farma*, berods, yra vienintelis Orwellio kūrinys išverstas į lietuvių kalbą. Žinia apie jo kairumą, be abejo, pasiekė ir tarybinius meridianus, ir prieš kurį laiką vienas Vilniaus humanitaras savo bičiulio Vakaruose paprašė atsiųsti jam kokią nors Orwellio knygą. Bičiulis išsiuntė lietuviškąjį *Gyvulių farmos* vertimą, bet ji adresato niekad nepasiekė. Tačiau po kiek laiko išsiųstoji *Gyvulių farma* anglų kalba nukeliavo, kur skirta.

Keisti ir paslaptingi cenzūros keliai?

Nebūtinai. Angliškos knygos, ypač dalykinės, mokslinės arba klasikai, kaip patirtis rodo, dažniausiai pasiekia savo adresatus Tarybų Sąjungoje. O lietuviškos, nors ir nekalčiausio turinio, net ir tokios, kurios turėtų būti simpatiškos „tarybiniams žmonėms", beveik visuomet kažkur užkliūva ir pradingsta. O paaiškinimas tokiais atvejais, matyt, daugiau žmogiškas ir... biurokratiškas, o ne vien cenzūriškas. Sėdi sau kur nors ryšių įstaigoje (taip, beje, dabar Lietuvoje vadinamas paštas) valdininkas ir visus pro jo rankas einančius spausdinius lietuvių kalba, laiko negaišdamas, „dėl visa ko", „dėl šventos ramybės", kad kartais, ginkie, „promacho" nepadarytų, atideda į šalį... Ir nukeliauja visi tie spausdiniai į visokius specfondus, o ne adresatams. Tokiu būdu Orwellio *Gyvulių farma* anglų kalba pralindo, o lietuvių kalba — ne. Tačiau vis dėlto kyla klausimas, ar ir angliškosios *Gyvulių farmos* praėjimas kartais nebuvo „promachas"?

Štai, dar viena Orwellio citata:

„Aš niekuomet nesutinku, kai žmonės sako, kad vienintelis būdas kovoti su komunizmu, fašizmu ir visu tuo tėra patiems išvystyti jiems tolygų fanatizmą. Man atrodo, kad nugalėti fanatizmą kaip tik reikia n e b ū t i fanatiku, bet, anaiptol, naudoti savo inteligenciją".

GINČAI GRYNAI TERMINOLOGINIAI...

Visi lietuviai, kaip žinome, yra labai dideli politikos žinovai. Ypačiai vyrai. Lietuvaitės, atvirai kalbant, savo nacionaliniais savitumais šia prasme perdaug neišsiskiria nuo kitų tautybių moterų. Subuvimuose, prie kavos puodelio arba taurelės, susibūrusios lietuvės moterys paprastai kalba normaliausiomis temomis: apie kitas moteris, kainas, išpardavimus, kitas moteris, madas, kitas moteris ir panašius dalykus. O lietuviai vyrai, kaip taisyklė, autoritetingai sprendžia svarius ir sudėtingus pasaulio ir Lietuvos ateitį lemiančius klausimus. Neveltui, tur būt, Binkis sakydavo, kad mes — kunigaikščių tauta...

Tačiau kartais ir vyrų pokalbiai nustoja savo majestotiškumo ir sugrįžta į žemę. Kaip anądien, kai (pavadinkime jį) A., škotiškosios taurelę tingiai kilnodamas, tarė:

— Mūsų laikraščiai, paskaitininkai ir ypač mūsų newyorkiškė Elta nuolatos daro vieną terminologinę klaidą. Visur sakome: „okupuota Lietuva", „okupacinis režimas", „okupantas" ir t. t. Sakykite, ar galima kraštą vis dar laikyti okupuotu, kai jis jau beveik 25 metus kaip prijungtas, integruotas ir administraciniai bei politiniai visiškai priderintas prie Sovietų Sąjungos? Iki kokių 1951, na, sakykime, iki 1953 metų, kol krašte dar vyko aktyvus pasipriešinimas, okupacijos sąvoka buvo visiškai tiksli. Bet dabar? Lietuva tėra prie Sov. Sąjungos prijungtas, bet ne okupuotas kraštas, o tai, žinoma, nieko bendro neturi su tokio prijungimo teisėtumu arba pačių gyventojų nuotaikomis. Ir taip panašiai...

Aišku, ginčai buvo karšti, ilgi, dažnai į lankas nukryptantys ir vėl į temą grįžtantys, o tema juk buvo grynai terminologinė: ar dabartinė Lietuvos padėtis iš tiesų vadintina okupacija, vadovaujantis to žodžio semantine prasme.

Ginčas priminė du susitikimus su vilniečiais. Vienas jų, tur būt, kompartijos narys, nes, palyginti atsakingas pareigas Vilniuje einantis, kartą labai kategoriškai pasakė:

— Aš nesijaučiu nei okupuotas, nei pavergtas!

Taip ir užbaigė tą teiginį su šauktuku. Mes, buržuaziniai nacionalistai (bent *Tiesos* nuomone), matyt, nebuvome itin kovingai nusiteikę, ir pokalbis ta tema neišsivystė. O kitas vilnietis, visai kita proga, maždaug šitaip kalbėjo:

— Kiekvieną kartą, kai išgirstu jus kalbant apie okupuotą Lietuvą, jaučiuosi asmeniškai užgautas. Taip, visiškai asmeniškai. Ne, neturiu partijos bilieto kišenėje, esu bepartyvis, bet dirbu N. įstaigoje, kurios vyriausieji viršininkai sėdi Maskvoje. Ir man tarnybos reikalais kartais tenka į Maskvą nuvažiuoti. Man atrodo, kad aš dirbu savo kraštui naudingą darbą. Stengiuosi jį kuo geriau atlikti. Jei tose pareigose nebūtų lietuvio, tai jok visvien kas nors tą darbą dirbtų. Bet jeigu Lietuva okupuota, tai kas gi aš? Kolaborantas? išdavikas?..

Pagal Ezopą, dabar turėtų sekti moralas. Bet koks?

O vis dėlto pabandykime: — Nedarykime drąsių išvadų, nesurinkę v i s ų duomenų...

Arba: — Juoda ir balta yra pačios neiškalbiausios spalvos...

TAKTIŠKAI IR DIPLOMATIŠKAI...

Pasitikėdami, kad bent 90% skaitytojų angliškai supranta, perspausdiname žinutę, jos neišvertę į lietuvių kalbą:

SOVIET EXHIBIT IN LONDON TO FEATURE LITHUANIA

The International Commerce and Trade Exhibit to be held in London on August 6-24 will have a large pavillion of the Soviet Union. One of the key attractions of that pavillion will be a hall devoted to Lithuania, displaying mainly the products of Soviet industry in Lithuania. The political message of the Lithuanian hall is obvious: the benefits of being a part of the Soviet colonial empire. Many British visitors at the hall will no doubt reminisce about similar exhibits of the British colonial era, when the motherland used to present exotic wares of its overseas possessions.

Panagrinėkime šitą žinutę papunkčiui:

1. Žodis *exhibit* anglų kalba reiškia eksponatą, parodoje išstatytą daiktą. Iš konteksto matyti, kad čia žodis *exhibit* panaudotas *parodos*, atseit, *exhibition* prasme. Amerikiečių kalba tokia vartosena, gal būt, leistina, bet anglų kalba tai yra klaida.

2. Žodžiai *commerce* ir *trade* yra sinonimai, jie reiškia lygiai tą patį, todėl tokš jų sugretinimas yra nesuprantamas. Juk būtų nesusipratimas sakyti, pavyzdžiui, „10 procentų ir nuošimčių"...

3. Rugpiūčio 6-24 d. d. Londone tikrai nevyko *International Commerce and Trade Exhibit*. Tuo metu Londone vyko Sovietų prekybos ir pramonės paroda, kuri angliškai buvo vadinama *Soviet Trade and Industrial Exhibition*.

4. Toje parodoje nebuvo atskiro Sovietų Sąjungos paviliono, kaip kad teigiama žinutėje, bet visa paroda buvo sovietinė ir vyko didžiulėje Earls Court'o parodų halėje.

5. Žinutėje neteisingai teigiama, kad, toje parodoje viena halė paskirta Lietuvai. Lietuvos TSR (angliškai: Lithuanian SSR) parodos halėje buvo paskirtas vienas atskiras pavilionas.

6. Žinutė buvo parodyta trims anglams inteligentams. Jie, nepriklausomai vienas nuo kito, žinutę greitai perskaitę, visi tuo įsitikinę, kad tai esanti prosovietinė informacija. Tik atkreipus jų dėmesį į išsireiškimą *Sovietų colonial empire*, jie sugrįžo prie žinutės ir ją perskaitė dar kartą.

7. Visi trys anglai atkreipė dėmesį į žodį *motherland*. Anglui tas žodis iš tiesų skamba egzotiškai. Vienas jų net paklausė: Was this written by a German?

8. Visi trys minėtieji anglai yra kairių pažiūrų (vienas jų paprastai balsuoja už liberalus, kiti du — už darbiečius) ir nė vienas jų neapgailestauja, kad Britanija neteko savo imperijos. Tačiau jie visi buvo pasipiktinę ir įsižeidę, kad žinutėje buvusioji britų imperija taip neskoningai yra prilyginta Sovietų Sąjungai.

Žinutę čia perspausdinome iš amerikiečių kalba leidžiamo vlikinės Eltos biuletenio birželio mėn. laidos. Tas biuletenis, deja, siuntinėjamas ir gavėjams Anglijoje.

Gal kartais būtų prasminga suorganizuoti vajų to biuletenio redaktoriams padovanoti Carnegio knygą *How to Win Friends and Influence People*?

SĖKMĖ NESĖKMĖJ

Du anglų laikraščiai nesutiko būti paklusniais savo hierarchijų garsiakalbiais ir susilaukė rūstybės.

Komunistų dienraštis *Morning Star* Čekoslovakijos krizės metu sąžiningai ir nuosekliai pranešinėjo įvykius, lygiagrečiai spausdindamas Tasso ir Vakarų agentūrų komunikatus, o savo skiltyse leido išsivystyti tuo klausimu polemikai, kurios išvados nebuvo itin palankios Maskvai. Pasėkoje dienraštis gavo pylos nuo *Pravdos* ir nebėra įsileidžiamas į Sovietų Sąjungą.

Anglijos katalikų laikraštis *Catholic Herald* savo skiltyse leido laisvai diskutuoti apie pastarąją popiežiaus encikliką ir gimdymų kontrolę aplamai. Pasisakiusiųjų dauguma buvo kritiška enciklikos aiškinimams. Pasėkoje daugelis konservatyvių nuotaikų Anglijos klebonų uždraudė savaitraštį pardavinėti savo šventoriuose.

Savo nesėkmėse abu laikraščiai vis dėlto išėjo savotiškais laimėtojais: abiejų tiražai pakilo...

Gal ~~būt, ir mūsų~~ išeiviškosios spaudos redaktoriai ~~turėtų~~ atkreipti dėmesį į tokią sėkmę nesėkmėje?..

R. E. Maziliauskas

AUTENTIŠKAS LAPAS

(atkelta iš 3 psl.)

to paties manifesto sakiniu, kad šios priemonės siūlomos tik prieš nusikaltusius, netinkamus valdininkus. Kitur *Pravda* vėl pagavusi sakinį, kad manifesto autoriai laiką visą KP nusigyvenusia. Tačiau *Volkszeitung* atsako, kad perskaičius visą tekstą paaiškėja, kad KP savo idealistinį turinį prarado Novotny laikais, nieko daugiau.

Už bauginimus grėsme iš užsienio ir už pačių sovietų nesibaigiančių armijų manevrų čekai aiškiai jaučia į juos nukreiptą spaudimą ir supranta, kokie motyvai slypi už to spaudimo. Sovietų Sąjunga užsispyrusi išlaikyti monolitinį socializmą ir trukdyti ČSSR eiti savo keliu. Laikraštyje rašoma, kad, deja, ir Sovietų Sąjungai, kaip visoms dideléms valstybėms yra sunku respektuoti mažų valstybių suverenumą ir nesikišti į jų vidaus reikalus, kaip matosi iš vedamo nervų karo ir kariuomenės judėjimų. Į tokius grąsinimus čekai, negali atsakyti kumščiu, nors daug kur pabrėžia, kad tauta vieninga ir pasiruošusi gintis. Jie kreipiasi į kritikų sveiką protą ir nurodo, kiek ČSSR turi draugų užsienyje. Kaip suverenine tauta ČSSR turi teisę tvarkyti savo vidaus riikalus. Bet tuoj pabrėžiama, kad ir Varšuvos paktas ar Comecon nebus ardomi. Monolitinio komunizmo šalininkams primenamas 1948 m. Jugoslavijos papeikimas ir kad jį reikėjo vėliau atšaukti. Sovietų Sąjunga ir šį kartą naudodama spaudimą prieš ČSSR susilauks iš silpnesniojo tik oportunistinio prisiderinimo, o ne nuoširdžios draugystės. Draugystės ženklan čekai reikalauja iš savo sąjungininkų nesikišti į jų reikalus ir parodyti naujiems vadams pasitikėjimą.

Čekų suverenumas laikraštyje pabrėžiamas daugybėje žinučių, pvz., kritiškomis pastabomis kaimynams, kaip antai iš tekstilės parodos pranešama, kad lankytojai iš rytų Vokietijos skundėsi namie negauną nusipirkti čia išstatytų savo valstybės eksponatų. Kitur seni čekijos vokiečiai komunistai praneša apie savo susirinkimą, kuriame su susirūpinimu svarstė antisemitiškus sovietų spaudos išsišokimus, ypač prieš Goldstuecker. Praktiškas ČSSR suverenumo užsienio politikoje įrodymas matosi iš žinutės, kad ČSSR nutraukė ginklų pristatymą Nigerijai kare su Biafra. Laikrašty ilgas straipsnis apie biafriečių skurdą ir prašymas aukų maistu ar pinigais.

Į rusus kreipiamasi su klausimu, kada jie galų gale išves savo kariuomenę iš ČSSR, nes manevrai seniai pasibaigę. Straipsnį iliustruoja fotografija: rusas kareivis rūko cigaretę su jaunu čeku prie sunkvežimio. Užrašas: pakeliui į pasienį. Čekų Generolas Prchlik spaudos konferencijoj pabrėžia, kad pagal Varšuvos sutartį rusai neturi daugiau teisės būti ČSSR. Jis priduria, kad neviskas tvarkoje pačiame pakte ir kad ČSSR ateityje reikalaus didesnio balso jo sprendimuose.

Tokiame vilties, nežinios ir baimės laikotarpyje kartoja vadų patarimą: likti ramiems, nesikarščiuoti ir aiškinti ČSSR įvykius kitiems. Vilties teikia tautos vieningumas ir draugai užsienyje (tarp kurių čekai jau pradėjo įskaityti vengrus).

Kažin ką šis laikraštis rašo šiandien?

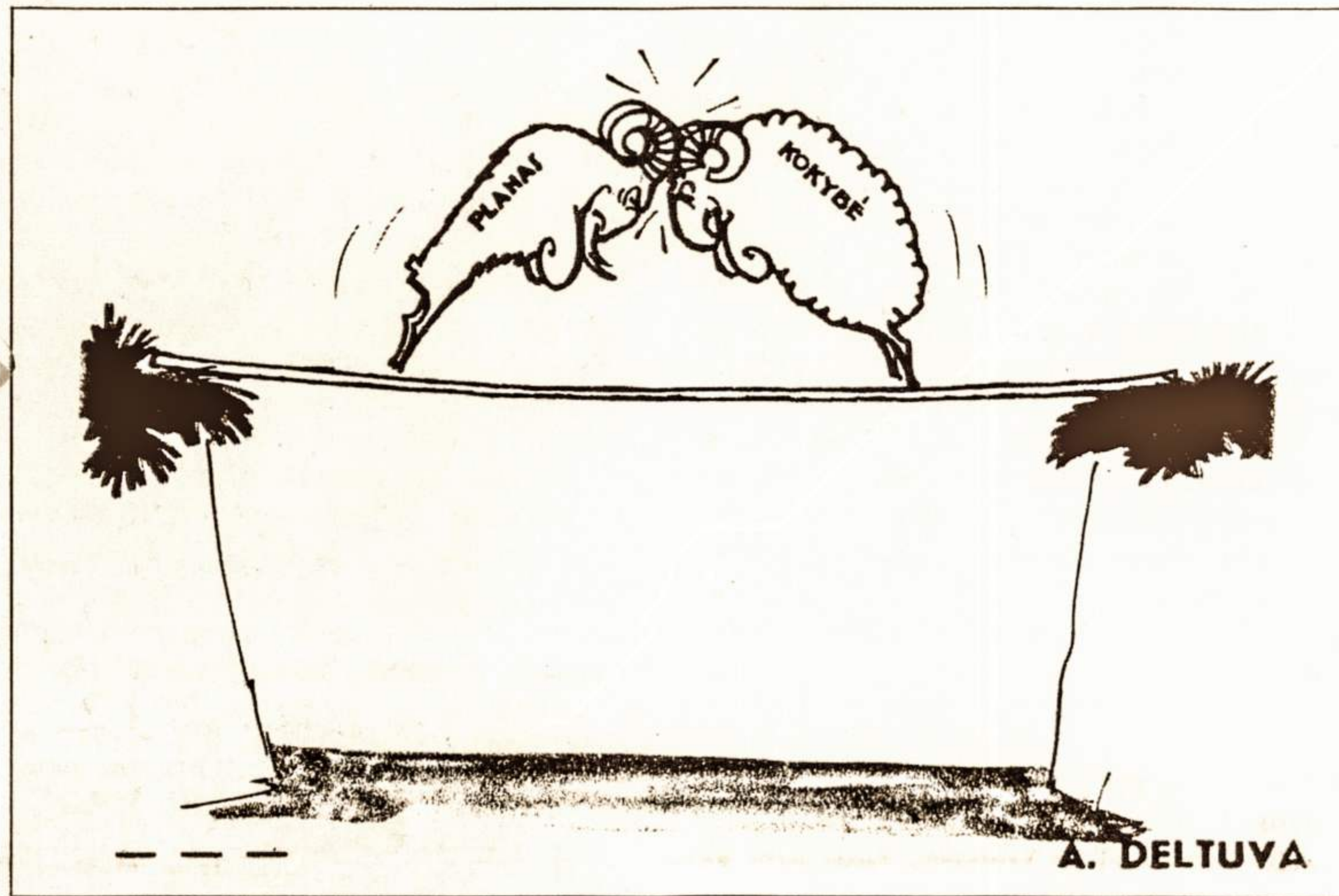
R. Šliažas

GERIAU DERINTI ŠAKINĮ IR TERITORINĮ PLANAVIMĄ

1967 m. 6 nr. „Liaudies ūkio“ vedamasis

Ekonominės reformos įgyvendinimas ir liaudies ūkio valdymo pertvarkymas pagal šakinį principą reikalauja toliau tobulinti liaudies ūkio planavimą, teisingai derinti šakinius, žinybinius ir teritorinius planus. Būtina rasti ir įdiegti liaudies ūkio planavimo racionaliausias formas bei metodus, paruošti tokią planinių rodiklių sistemą, kuri įgalintų geriausiai derinti kompleksinį respublikos ūkio vystymą su viso šalies liaudies ūkio vystymu.

Pramonės valdymo pertvarkymas pareikalavo žymių pakitimų tiek jos žinybinio pavaldumo, tiek ir planavimo organizacijos atžvilgiu. Jeigu iki 1965 m. apie 86% respublikos teritorijoje esančios pramonės priklausė respublikinio pavaldumo ministerijoms ir žinyboms, tai šiuo metu 30% pramonės priklauso sąjunginėms ministerijoms, 50% — sąjunginėms-respublikinėms ir 20% — respublikinėms ministerijoms bei žinyboms. Lietuvos TSR esanti pramonė dabar priklauso 49 įvairioms ministerijoms bei žinyboms, tame tarpe 23 sąjunginėms ministerijoms.

Iš „Šluotos“

Šiomis sąlygomis trijų planavimo aspektų — šakinio, žinybinio ir teritorinio teisingas suderinimas įgauna itin svarbią reikšmę.

Pramonės valdymo pagal šakinį principą sistema maksimaliai suartina šakinį ir žinybinį planavimą; atitinkamoms pramoninėms ministerijoms pavesta vadovauti atskirų šakų pramonės įmonėms, kas įgalina tobulinti kiekvienos pramonės šakos struktūrą, plėsti ir gilinti įmonių specializaciją ir kooperavimą, efektyviai panaudoti mokslo ir technikos laimėjimus gamybai vystyti.

Tačiau daugelis ministerijų ir žinybų vadovauja ne vienai atskirai, siaurai pramonės šakai. Dažnai šalia svarbiausios šakos jai priklauso eilė įmonių, kurios pagal savo gamybinį profilį neretai neatitinka tos ministerijos profilio. Antai, statybinių medžiagų pramonė respublikoje sutelkta 8 ministerijose ir žinybose, tuo tarpu Statybinių medžiagų pramonės ministerijos žinioje yra pramonės įmonės, kurios pagal savo gamybinį profilį priklauso dviem pramonės šakoms. Visa tai apsunkina šakinio ir žinybinio planavimo derinimą. Juo labiau jis darosi sudėtingas dėl pasireiškiančių kai kurių žinybiškumo tendencijų. Atskiros ministerijos bei žinybos siekia savo sistemoje kurti smulkias įmones bei cechus, gaminančius tarpšakinės paskirties gaminius, arba nutraukti gamybą tokių gaminių, kurie turi būti tiekiami kitos šakos įmonėms. Pavyzdžiui, TSRS Mašinų lengvajai bei maisto pramonei ir buitinių prietaisų gamybos ministerija užkonservavo štampuočių ir kaltinių cecho prie Kapsuko maisto pramonės automatų gamyklos statybą ir siekia šį cechą pritaikyti kitų gaminių gamybai, nors statomo cecho gaminiai labai reikalingi daugeliui mašinų gamybos pramonės įmonių. Tokių faktų yra ir daugiau. Dėl viso to pažeidžiami numatyti gamybiniai ryšiai tarp įmonių ir pramonės šakų. Todėl su tokiais reiškiniais reikia ryžtingai kovoti.

Neilgas laikotarpis, praėjęs po pramonės valdymo pertvarkymo, parodė, kad būtina ieškoti, rasti ir įdiegti tokias planavimo formas, kurios įgalintų greičiausiai ir pilnai įgyvendinti TSKP Centro Komiteto rugsėjo (1965 m.) Plenumo nutarimus, reikalaujančius maksimaliai derinti centralizuotą planavimą su vietinių organų iniciatyva. Tačiau šiuo metu veikianti sąjunginių respublikų liaudies ūkio vystymo plano sudarymo tvarka šioje srityje nevaidina reikiamo skatinančio vaidmens. Sąjunginių respublikų valstybinės plano komisijos iš TSRS Valstybinio plano komiteto negauna kontrolinių skaičių planams ruošti ne tik pagal sąjungines, bet ir sąjungines-respublikinės priklausomybės pramonės įmones. Iš sąjunginių ministerijų labai ribotas kiekis plano rodiklių pagal įmones, esančias respublikos teritorijoje, gaunamas tada, kada praktiškai nebėra galimybės jų pakeisti, siekiant suderinti jų planus su viso liaudies ūkio vystymo planu. Tai apsunkina plano rodiklių balansinį susiejimą su energetiniais, kuro, materialiniais ir darbo ištekliais, kuriais disponuoja respublika. Matyt, tikslinga nustatyti tokią tvarką, kuriai esant, sąjunginės priklausomybės įmonės savo planų projektus pateiktų respublikos planavimo organams tuo pat metu, kada juos pateikia ministerijai, kuriai jos pavaldžios. Tuo atveju respublikos Valstybinė plano komisija, išnagrinėjusi įmonių planų projektus, galėtų duoti pastabas bei pasiūlymus atitinkamai ministerijai iki tol, kol šie planai suderinami sąjunginiuose organuose, taip pat atsižvelgti į įmonių planus, nustatant reikiamus balansinius liaudies ūkio ryšius.

Liaudies ūkio vystymo planų moksliniam pagrindimui reikia plėsti ir tobulinti balansinį planavimo metodą. Metiniai ir perspektyviniai planiniai svarbiausiųjų gamybinių pajėgumų, pagrindinių produkcijos rūšių gamybos ir paskirstymo balansai turi tapti neatskiriama planinių rodiklių sistemos dalimi. Gamybinių pajėgumų balansai turi būti pagrindas, planuojant atitinkamos rūšies produkcijos gamybą. Produkcijos gamybos ir paskirstymo balansai įgalina parodyti svarbiausiųjų produkcijos rūšių suvartojimo respublikoje, jų išvežimo iš kitų rajonų ir išvežimo iš respublikos apimtį. Kartu jie parodo respublikos ekonominius ryšius su kitais ekonominiais rajonais, sudaro prielaidas šiems ryšiams tobulinti.

Naujomis pramonės valdymo ir planavimo sąlygomis itin svarbią reikšmę įgauna tarpšakinių ir tarprajoninių ryšių tobulinimas. Teisingas šių ryšių nustatymas, nepaliaujamas jų tobulinimas gali duoti liaudies ūkiui didelę ekonomiją. Matyti, pribrendo laikas pradėti sudarinėti apyskaitinius ir planinius produkcijos gamybos ir paskirstymo tarpšakinius balansus, taip pat produkcijos įvežimo bei išvežimo vertinius balansus, kaip apibendrinančius produkcijos gamybos ir paskirstymo balansus. Šie balansai kartu su eile kitų balansų, kurie jau naudojami planavimo praktikoje, padėtų teisingiau planuoti svarbiausias liaudies ūkio vystymo proporcijas, geriau derinti atskirų šakų vystymą su bendru liaudies ūkio kompleksiniu vystymu ir efektyviausiu turimų išteklių panaudojimu.

Šiuolaikinėmis sąlygomis padidėja vietinių planavimo organų vaidmuo. Jie turi atlikti žymų vaidmenį, teisingai derinant teritorinį planavimą su šakiniu liaudies ūkio valdymo principu.

Šiuo metu žymios kapitalinių įdėjimų lėšų sumos gyvenamųjų namų, ikimokyklinio amžiaus vaikų įstaigų, ligoninių ir kitų gyventojus aptarnaujančių įstaigų statybai skiriamos ministerijoms ir žinyboms. Šių lėšų koncentravimas, teisingas ir racionalus panaudojimas turi būti vietinių planinių organų — miestų ir rajonų plano komisijų dėmesio centre. Darbo žmonių deputatų tarybų vykdomųjų komitetų plano komisijos privalo taip pat daugiau ir aktyviau veikti vietinio ūkio kompleksinį vystymą, derinti atitinkamo rajono, miesto pramonės, prekių apyvartos, gyventojų buitinio aptarnavimo, transporto ir kitų ūkio šakų planavimą. Tai reikalauja sustiprinti ir išplėsti miestų bei rajonų plano komisijų veiklą, pagerinti respublikos Valstybinės plano komisijos vykdomą metodinį vadovavimą jų darbui. Sutinkamai su naujomis sąlygomis tikslinga paruošti ir patvirtinti naujus nuostatus apie vietinių Tarybų vykdomųjų komitetų plano komisijas, nes galioją nuostatai, patvirtinti prieš keliolika metų, jau nebeatitinka jų darbo pobūdžio ir uždavinių.

Svarbi sąlyga teisingai derinant šakinį ir teritorinį planavimą, yra atitinkamos statistinės bazės paruošimas ir pateikimas planavimo organams. Naujoms sąlygoms pritaikyta statistinė atskaitomybė sudaro pagrindą giliai analizuoti esamą gamybinių jėgų išvystymo ir išdėstymo padėtį, liaudies ūkio proporcijas ir, remiantis šia analize, paruošti planus bei pasiūlymus liaudies ūkio šakoms vystyti respublikoje. Tačiau respublikos statistikos organai dar nepakankamai skiria dėmesio statistinės atskaitomybės pritaikymui naujoms liaudies ūkio valdymo ir planavimo sąlygoms, kas žymiu mastu apsunkina kompleksinį liaudies ūkio planavimą, ypač tarpšakinio pobūdžio klausimų sprendimą. Būtina, kad Centrinė statistikos valdyba operatyviau spręstų statistinės atskaitomybės pertvarkymo klausimus, sutinkamai su reikalavimais, kuriuos kelia nauja liaudies ūkio valdymo ir planavimo tvarka.

Teisingas žinybinio, šakinio ir teritorinio planavimo derinimas yra vienas iš svarbiausiųjų ūkinio valdymo demokratinio centralizmo principų. Jo uždavinys — kuo pilniau panaudoti turimus išteklius ir vietines sąlygas liaudies ūkio vystymo tempams spartinti, visuomeninės gamybos efektyvumui didinti.

ŠEIMA

DIVORCE SOVIET STYLE

Idealistai marksistai tikėjosi, jog beklasėje ir bekonfliktiškoje visuomenėje šeimos integralumo problema, kaip ir visi kiti visuomenės dezorganizacijos požymiai, turėsianti išnykti. Po pusamžio patirties matosi, jog tai buvo utopiniai lūkesčiai. Psichologinis konfliktas neįmanomas išspręsti ekonominiu receptu. Nors sovietiniai ideologai ištuoką sovietinėje visuomenėje gali aiškinti kaip buržuazinės visuomenės liekaną, faktas yra, kad laikui bėgant ištuokų skaičius nemažėja, bet didėja ir po naujo šeimos įstatymo priėmimo, tikriausiai, ir toliau didės.

Ištuoka po Stalino 1945 m. šeimos įstatymo buvo, palyginus, retas dalykas. Stalinas, siekdamas didinti gyventojų skaičių, rado reikalinga pabrėžti šeimos integralumą, ištuoka buvo suteikiama retais atvejais ir pareikalaudavo ir pinigo ir laiko. Naujai priimtas šeimos įstatymas ištuoką, atrodo, šiek tiek palengvins, bet sprendimas ir toliau paliekamas teismams. Dar neaišku, kaip partija teismams šį įstatymą taikyti įsakys. Yra padaryta viena išimtis: bevaikės poros gali išsiskirti, abiems partneriams padarius pareiškimą registracijos įstaigai, be teismo įsikišimo.

Kaip ten bebūtų, ištuoka yra socialiniai nepageidautinas faktas, ir todėl „komunizmą statanti“ sovietinė visuomenė ištuokų statistikos iki šiol neskelbė. Štai, neseniai paskelbti duomenys apie ištuokas visoje sąjungoje ir atskirose respublikose: (skaičiuojant 1,000 gyventojų)

	1940	1960	1965
TSRS	1,1	1,3	1,6
RTFSR	0,9	1,5	1,8
Ukraina	0,9	1,2	1,7
Baltarusija	0,7	0,7	1,1
Uzbekija	2,8	0,3	0,5
Kazachija	1,1	0,4	0,8
Gruzija	1,0	0,4	0,5
Azerbaidžanas	3,1	0,7	0,8
Lietuva	—	0,8	0,9
Moldavija	0,5	0,9	1,1
Latvija	1,1	2,4	2,8
Kirgizija	1,9	0,3	0,7
Tadžikija	3,6	0,4	0,5
Armėnija	0,8	0,3	0,5
Turkmėnija	2,7	0,5	0,8
Estija	1,1	2,1	2,3

Statistika aiškiai rodo ištuokų skaičiaus didėjimą. Tai, be abejo, modernizacijos - urbanizacijos ir sekuliarizacijos pažymys. Lentelėje taip pat ryškūs skirtumai tarp įvairių respublikų. Tai nelygaus respublikų ekonominio išsivystymo, pirmoje vietoje, ir religinių bei kultūrinių skirtumų, antroje vietoje, rezultatai. Ištuokų skaičius didžiausias protestantiškose ir labiausiai ekonominiai išvystytose Latvijos ir Estijos respublikose, o mažiausias Centrinės Azijos respublikose, kur modernizacija dar nėra pasiekusi ypatingo lygio. Ištuokų skaičius Lietuvoje kyla, kas rodo religinės įtakos mažėjimą ir sekuliarizaciją (t. y. ypač miestietiškos kultūros ir „geselschaft“ tipo visuomenės kūrimąsi).

BENDROJO LAVINIMO MOKYKLA

ŠVIETIMAS BE APŠVIETIMO

Rugsėjo pradžioje tūkstančiai pirmokų su gėlių puokštėmis, tėvų lydimi rinkosi į mokyklas. Prasidėjo nauji mokslo metai. Mokslo metų pradžia džiaugsminga šventė, bet drauge nelengvo ir rūpesčių pilno darbo pradžia mokytojams ir kitiems švietimo darbuotojams.

Žymūs pakeitimai pradžios mokyklos struktūroje, užsimojimas per keletą metų įvesti visuotiną vidurinį mokymą sukelia daug problemų, sunkumų ir priešingybių. Pavyzdžiui, 1967 metais aštuonias klases bendrojo lavinimo mokyklose, iš viso užbaigė 51000 mokinių, o pagal nerealius planus vykdant perėjimą į visuotiną vidurinį mokymą, į devintąsias klases turėjo būti priimta 57000 mokinių. Nors iš vienos pusės visomis priemonėmis yra skatinamas visuotinas vidurinis mokymasis, vietų skaičius aukštosiose mokyklose yra griežtai apribotas. Pastaraisiais metais bendrojo lavinimo mokyklos kasmet išleidžia po daugiau kaip 20000 abiturientų, o aukštosios mokyklos tegali priimti tarp 8-11 tūkstančių baigusiųjų. Nemaža dalis vidurinės mokyklos moksleivių žinodama, kad tik maždaug pusė iš jų galės patekti į aukštąsias, meta mokyklą ir eina uždarbiauti. Nesitikintiesiems į aukštąsias mokyklas įstoti moksleiviams nėra jokios materialinės paskatos baigti pilną (vienuolikos klasių) vidurinę mokyklą, nes su XI-tos klasės baigiamuoju diplomu, jie gauna lygiai tokio pat atlyginimo darbus kaip ir baigusieji tik aštuonias klases, tad kam dar toliau mokytis, galvoja tūkstančiai jaunuolių.

Ūkiniai mokyklų reikalai, ypač provincijoje yra nekokiame stovyje. Praeitais metais iš biudžetinių lėšų nebuvo pastatyta nė viena pradinė mokykla kaimuose, nors Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojos L. Diržinskaitės pranešimo rajonuose *nepritaikytose patalpose dar dirba maždaug 900 pradinių mokyklų*, iš kurių 150 dar neturi elektros šviesos (*Tiesa*, 1968. III. 23). Ne tik kaimuose, bet ir miestuose apšvietimo reikalai nėra tinkamai sutvarkyti. Sveikatos apsaugos ministerija apskaičiavo, kad tarp 1961-1965 metų vidurines mokyklas baigė beveik tris kartus daugiau trumparegių, negu jų buvo pirmose klasėse. Pagrindinė to priežastis nepakankamas apšvietimas. Visa tai daromą taupumo sumetimais — *finansų organai... kartais net limituoja mokyklų apšvietimui skiriamas lėšas* (*Tiesa*, 1968. I. 13).

Šalia čia minėtų ir neminėtų mokyklos aprūpinimo trūkumų (vadovėlių, įvairių mokymo priemonių, neatlikto klasių remonto ir pergrūdimo) pedagoginį darbą smarkiai apsunkina ir smukdo mokytojų ir mokinių apkrovimas užmokykliniais darbais. Nors su tuo bandoma kovoti, praktiškai bet kokia įstaiga, ypač, jei ji susijusi su ideologiniu darbu, ne tik gali, bet ir tikrenybėje atitraukia pedagogus nuo jų tiesioginio darbo. *Štai rugsėjo mėnesio 27 d. iš mokyklos buvo išvykę net trys mokytojai, kurie turėjo po tris-keturias pamokas.* Pasirodo, jie dalyvavo eiliniame propogandininkų seminare, kuris jau antrą kartą vos mokslo metams dar tik prasidėjus, atitraukė dešimtis mokytojų nuo pamokų, skundėsi provincinės mokyklos vadovai (*Tarybinis mokytojas*, 1968. X. 25). Mokytojai Lietuvoje yra ne savarankūs mokyklos šeimininkai, bet sovietų biurokratinio aparato valios vykdytojai.

Ne paslaptis, jog tegul ir geriausiam, sąžiningiausiam mokytojui rimtų, savo argumentais pagrįstų eksperimentų niekas neleidžia daryti. Mokytojui daug nurodoma, patariama, o kritiškai priimti pedagogines naujienas ar tiesas mokytojas beveik neturi teisės. Ar ne dėl tos priežasties rusų pedagogika, lyginant su kitais mokslais, labai sunkiai veržiasi į priekį. (*Pergalė*, 1968 m., 7 nr. 160-61 psl.).

Kol mokytojų darbą regimentuos ideologiniai biurokratai, švietimo darbas liks žemos kokybės ir neproduktyvus. Įspūdingi moksleivių skaičiai Lietuvoje negali kompensuoti įsišakojusio dogmatizmo žalos švietimo darbe. Šioje srityje kaip niekur yra svarbūs ne tik skaičiai, bet ir kokybė, nes mokyklos „gamina" ne batus ir dulkių siurblius, bet ruošia jaunus žmones gyvenimui. Nei materialinė, nei intelektualinė aplinka, kurioje tenka dirbti Lietuvos mokytojams nėra skatinanti ar palanki tikram švietimo darbui. Mokyklos aplinkoje dar yra daug stalinistinio periodo nuosėdų.

ŠVIETIMO MINISTERIJOS MOKYKLŲ IR JŲ MOKSLEIVIŲ SKIRSTYMAS PAGAL MOKYMO KALBĄ

	1955-56	1960-61	1966-67
1) Iš viso mokyklų	3754	4017	3957
iš jų dėstoma:			
Viena kalba	3601	3851	3814
iš to skaičiaus:			
lietuvių	3192	3504	3501
rusų	131	101	113
lenkų	278	246	200
2) Iš viso moksleivių (tūkstančiais)	405	410	496
lietuvių k.	334	342	412
rusų k.	45	46	62
lenkų k.	26	22	22
Procentais palyginti su bendru moksleivių skaičiumi	100	100	100
lietuvių k.	83	84	83
rusų k.	11	11	13
lenkų k.	6	5	4

LOTYNŲ KALBA MOKYKLOJE

HUMANITARINIS PROFILIS

Jau antrą kartą šiais metais mūsų spaudoje pastebėjau nevisiškai tikslių užsiminimų apie šiandieninę lotynų kalbos padėtį Lietuvos vidurinėse mokyklose. Paulius Rabikauskas (*Aidai*, Nr. 2, psl. 71) recenzuodamas 1966 metais Lietuvoje išleistą istorinį veikalą *Gedimino laiškai*, apgailestaudamas pastebi: „Iš kur atsiras istorikų gerai valdančių lotynų kalbą, jei jau trečias dešimtmetis, kai lotynų kalba išguita iš Lietuvos mokyklų, o tiems, kurie ją galėtų naudotis, neleidžiama dirbti mokslinio darbo?" Dr. Antanas Rukša (*Tėviškės žiburiai*, Nr. 26, psl. 7) pasikalbėjime apie antikinės literatūros būklę Lietuvoje, sako—„Labiausiai tenka apgailestauti, kad vienuolikmetėse mokyklose Lietuvoje, buvusių gimnazijų pakaitale visai nedėstoma ne tik graikų, bet ir lotynų kalba. Tuo sugriautas pats klasikinės, arba humanistinės, kūrybos ugdymo pagrindas".

Tiksliai nežinau, kada po Lietuvos aneksijos, lotynų kalbos mokymas buvo pašalintas iš gimnazijų, tikriausiai gana anksti. Tačiau yra duomenų, kad 1958 metais vykstant diskusijoms dėl vadinamosios Chruščiovo mokyklinės reformos, kai kurie asmenys Lietuvoje (gal ir kitur), bandė sugrąžinti lotynų kalbos dėstymą į tam tikro tipo vidurines mokyklas. Mėginimas nepavyko, nes Chruščiovas kaip tik dėl ekonominių ir politinių priežasčių norėjo visą švietimo darbą priartinti prie kasdieninio gamybinio gyvenimo. Bet koks lotynų kalbos ar panašaus dalyko įvedimas, kad ir į kelias specialias mokyklas buvo nepakeliui. Chruščiovo reformai Sovietų Sąjungoje spyrėsi visa eilė pedagogų ir akademikų, o užsienio stebėtojai — specialistai aiškiai pramatė, kad kai kurie reformos aspektai atneš to krašto ūkiui ir mokslui daug žalos.

1964 metais pašalinus Chruščiovą, prasidėjo palaipsnis jo mokyklinės reformos padarinių likvidavimas. Vėl imama skirti daugiau dėmesio literatūrai ir kitiems „nepraktiškiems" dalykams. To poveikyje, maždaug 1965-66 metais Lietuvoje atsirado galimybė įsteigti keletą humanitarinio tipo vidurinių mokyklų, su sustiprintu lietuvių kalbos ir literatūros, užsienio kalbų dėstymu. Drauge, į šias mokyklas įvesta — grąžinta lotynų kalba. „Humanitarinio profilio mokyklos respublikoje yra penkios: Anykščių J. Biliūno, Kapsuko (Marijampolės) J. Jablonskio, Kauno 3-oji, Telšių Žemaitės ir Šiaulių — J. Janonio. Šių mokyklų aukštesniųjų klasių mokymo plane daugiau vietos skiriama lietuvių kalbai ir literatūrai, užsienio kalbai, įvesta lotynų kalba. Pagal naująjį mokymo planą vienose mokyklose dirba visos aukštesnės klasės, kitose — tik viena. Naujas mokymo planas mokyklose įvestas prieš dvejus trejus metus'. (*Tarybinis mokytojas*, 1968 sausio 10, psl. 3). Švietimo ministerio pavaduotojas J. Kavaliauskas pasikalbėjime su savaitraščiu *Literatūra*

LIETUVOS KINEMATOGRAFIJA

KVIETIMAS BENDRADARBIAUTI

(*Šis straipsnis buvo dar perankstyvas 1968 metų „Draugui", tad pakliuvo į AKIRAČIUS Red.*)

Okupuotos Lietuvos spaudoje pasirodė žinutė, jog dedamos pastangos paruošti ir išleisti lietuvių kinematografijos istoriją. Veikalą rašo žurnalistas Petras Kežinaitis, kuris jau turi ir *Vagos* leidyklos pažadą užbaigtą knygą išspausdinti sekančiais metais. Atrodo, kad autorius jau bus pakankamai paruošęs medžiagos apie visą vietinę kinematografiją, tik jam labai stinga žinių apie išeivijos lietuvių panašias pastangas ir atsiekimus. Jei bus pasitenkinta tik medžiaga, liečiančia Lietuvą, aišku, veikalas bus nepilnas ir vienašališkas. Tad, derėtų sveikinti pastangas kiek galint plačiau paminėti ir išeiviją, žinant, kad išeivijoje jau prieš okupaciją pradžią, tas filminis judėjimas buvo gana gyvas ir ryškus. Jis buvo jaučiamas tiek išeivijos tarpe, tiek ir pačioje Lietuvoje.

Tektų suprasti autoriaus norus, kuriuos jis reiškia viename laiške. Jame sakoma, kad jau pakankamai buvo kalbėtasi su buvusiais ir esamais kinematografijos darbuotojais bei veikėjais. Knaisiotasi po archyvus, senų laikraščių bei žurnalų komplektus. Taip pat, nemaža žmonių, kurie yra ką nors daugiau ar mažiau nuveikę kinematografijoje, šiandien gyvena pasklidę po visą pasaulį (kai kurių ir gyvų jau nebėra), kiti mėgina kurti lietuviškus filmus išeivijoje, dar kiti sėkmingai reiškiasi, garsindami lietuvių vardą kitų šalių kinematografijoje. Autorius norėtų, kad visa tai, kiek galint plačiau ir išsamiau, atsispindėtų ir toje knygoje.

Toliau, tame laiške minimos kai kurios žinios apie išeivijos filmo pasaulio darbuotojus. Vienu iš lietuvių kinematografijos pradininku laikomas Amerikos lietuvis kino operatorius Radžiūnas, kuris jau 1909 m. ėmė gaminti dokumentinius filmus, kas vasarą parvykdamas į Lietuvą ir filmuodamas čia jos gamtą, krašto gyvenimo vaizdus, o vėliau savo filmus rodė Amerikos lietuviams. Bet, išskyrus pavardę, apie jį nieko daugiau nėra žinoma.

Kitas Amerikos lietuvis, kuris parvykdavęs į Lietuvą filmuoti gamtos ir gyvenimo įvykių, buvo Rapolas Kručas, 1955 m. miręs kažkur Amerikoje. Bet ir apie jį tiek ir turima žinių. Berods, savo metu jis bendradarbiavęs *Keleivyje* ir *Naujienose*. Anais laikais Lietuvos gyvenimą yra nemažai filmavęs Jonas Kazimieras Milius-Miliauskas, kuris savo pagamintus filmus 1928-29 m. rodydavęs JAV ir Kanados lietuviams. 1944 m. vėlyvą rudenį jis miręs Los Angeles. Nėra daugiau žinių ir apie jį.

Bene pats žymiausias kino operatorius JAV lietuvių tarpe prieškariniais laikais buvo Kazys Lukšys. Jis labai dažnai važinėjo filmavimo tikslais į Lietuvą, o 1933 ar 34 m. buvo visiškai parvažiavęs į tėvynę, bet 1941 m. vėl grįžo į JAV ir apsigyveno Los Angeles. Beje, K. Lukšys 1933 metais pagamino ir pirmą garsinį filmą lietuvių kalba apie Dariaus ir Girėno skridimą per Atlantą.

Amerikoje, atrodo, iki šiol tebegyvena broliai Kazys ir Mečys Motuzai, kurie, prisigaminę spalvotų filmų iš Lietuvos, rodo juos lietuvių kolonijose JAV, Kanadoje, Pietų Amerikoje. Gi nuo 1930 m. į Lietuvą iš JAV atvykdavo filmuoti J. Januškevičius, bet daugiau apie jį nieko nežinoma.

Laiške toliau minima, kad buvo „girdėta", jog visa eilė lietuvių Amerikoj kaip mėgėjai ar net profesionalai verčiasi filmavimu, o kai kas, esą, mėgina net ir meninius filmus sukti. Čia minimas spalvoto filmo „Aukso žąsis" pastatymas ir B. Pukelevičiūtės vardas. Ten turimomis žiniomis ir kitose Amerikos žemyno dalyse taip pat reiškiasi eilė lietuvių kino darbuotojų. Brazilijoj smarkiai darbuojasi kino operatorius A. Žibas ir kino režisierius P. Babickas. Norėtų ir apie jų filminę veiklą daugiau žinių gauti.

Ruošiamoje knygoje bus skyrius, kuriame rašys apie mūsų tautiečius, dirbančius kitų kraštų kinematografijoje (kino operatoriais, režisieriais, artistais, scenaristais, gamintojais ir pan.) ir tuo būdu garsinančius lietuvių vardą svetur. Tur būt žymiausiais tarp tokių, laiško autorius laiko brolius Joną ir Adolfą Mekus, vadinamojo avangardinio kino kūrėjus, apie kuriuos jau buvo šiek tiek rašyta Lietuvos spaudoje, bet ne tiek plačiai, kaip norėtųsi ir reikėtų!

Toliau autorius laiške rašo, jog vienoje spaudos informacijoje jis yra skaitęs, kad keletas lietuvių išeivių yra pasižymėję užsienyje kaip kino aktoriai: Holivude — Rūta Kilmonytė (kaip Ruta Lee), Jokūbas Šernas (kaip Jack Sernas), kiek anksčiau — Ieva Paulekiūtė, dar anksčiau — Juozas Vaičkus, U. Babickaitė-Graičiūnienė (kaip Une Baye), o K. Kižis — kaip filmuotojas, operatorius. Jam dar esą žinoma, kad Holivude dar yra pasireiškę kaip kino artistai (anksčiau ir dabar) Bronius Vešiota (kaip Bruno Ve Soto) ir L. Montvilaitė (kaip Liza Montena), o Anglijoje pagarsėjęs Laurynas Skinkis (kaip kino artistas Laurence Harvey). Esą, būtų nepaprastai gera gauti sąrašus filmų, kuriuose minėti asmenys vaidino, jų vaidmenis tuose filmuose, kadrų nuotraukas, jų pačių nuotraukas.

Matant, kad ruošiamas veikalas apie lietuviškosios kinematogrfijos išsivystymą bus ne šiaip sau leidinys, o svarbus indėlis į mūsų tautos kultūros istoriją, reikėtų galvoti, kad išeivijos lietuviai, turintieji pageidaujamos medžiagos - informacijų, iliustracijų, dokumentų ir pan., galėtų ir prisidėti savąja talka. Kitu atveju, aišku, darbas gausis tik pusiau atliktas. P. Kežinaičio adresas: Kaunas, Kęstučio 73-40.

Al. Gimantas

Juozo Grikienio nuotrauka

Meno kūrinys ir jo adresatas

Tarp mūsų visuomenės ir dailininkų kartais trūksta dvasinės harmonijos; vietoj jos keroja tarpusavio nepasitikėjimas, nesibaigia tie visiems gerai žinomi ir iki koktumo įgrįsę dažno žiūrovo kaltinimai dailininkams. Rezultatas tikrai graudus: jokio kontakto tarp meno kūrinio ir jo adresato, jokio poveikio žiūrovo jausmams ir protui, ir meno kūrinys lieka jam be prasmės.

Kas kaltas dėl visų šių nesusipratimų? Dailininkas? Žiūrovas, kuris dėl savo neišprusimo nesugeba būti kūrybinio akto dalyviu? Štai čia ir reikia kai ką išsiaiškinti, kad žinotumėm,kaip kaip sakoma, kur šuo pakastas. Priežasčių yra daug ir rimtų, bet bene pagrindinė bus gana paprasta: mes visiškai neturim iš ko semtis žinių apie meną, neturime knygų, — tokių knygų, kokių įvairiuose kraštuose išeina šimtai ir tūkstančiai, brangių ir pigių, skiriamų meno žinovams ir eiliniam dailės mylėtojui.

Besidomėdamas šiuo klausimu, užėjau į Respublikinę biblioteką ir paprašiau, kad man parodytų visas per keliolika pastarųjų metų mūsų leidyklų išleistas knygas, kuriose vienokiu ar kitokiu aspektu būtų kalbama apie pasaulinį meną. Paslaugi meno skyriaus darbuotoja greitai išpildė mano prašymą, ir prieš mane ant stalo atsirado nedidelė gana prastai atrodančių knygų krūvelė. Liūdniausia, kad tų leidinių išvaizda visai atitinka jų turinį. Nejučiomis pagalvoji: „Ką veikia mūsų menotyrininkai? Kur jų darbai?" Tiesa, lietuvių dailė susilaukia palyginti nemažai leidinių. Tačiau didžiąją jų dalį sudaro reprodukcijų aplankai, neatstojantys išsamesnių studijų; kai kurie iš jų gal netgi nelabai ir reikalingi — pavyzdžiui, atskirais aplankais išleistos neseniai išėjusios knygų iliustracijos. O rimtesnių knygų apie mūsų dailę vis dar smarkiai stokojame. Nelaukiame ir taip reikalingos Lietuvos dailės istorijos, kurią jau senokai rengia spaudai autoritetingų specialistų kolektyvas. Metai bėga, o rankraštis niekaip neranda kelio į leidyklą. Pirmąjį veikalo tomą tikimasi išleisti 1970 metais, bet tai kol kas tik pažadai. Tad ir lietuvių dailės leidinių derlium džiaugtis dar ankstoka.

Žinoma, neteisinga būtų tvirtinti, kad šiame svarbiame mūsų kultūros bare nėra prošvaisčių ar gerų norų. Retkarčiais knygynuose pasirodo ir vertingesnė knyga, kurią dailės mėgėjai grobstyte grobsto. Šiuo metu ypač didelis susidomėjimas moderniuoju menu. Todėl malonu, kad pagaliau sulaukėm labai reikalingo leidinio — L. Šepečio knygos „Modernizmo metmenys".

Tikėkimės, kad ateityje ši svarbi kultūrinio švietimo sritis sulauks didesnio dėmesio. Juk sunku kalbėti apie tikrą ir gilią estetinę kultūrą visuomenėje, kuri nepažįsta amžiais sukurtų savojo nacionalinio ir pasaulinio meno turtų.

Rašytojas ir tapytojas Romualdas Lankauskas *Kultūros baruose*, 1968, 5 nr.

ir menu) (1968 kovo 30, psl. 2), pareiškė: „Kai kuriose mokyklose dėstoma lotynų kalba, kurios reikšmė humanitariniam išsilavinimui neginčijama."

Vadinasi, lotynų kalba jau antri treti metai kaip yra dėstoma keliose Lietuvos mokyklose, ir jos reikšmė humanitariniam išsilavinimui neginčijama. Žinoma, galima pagrįstai abejoti ir įrodinėti, kad penkių humanitarinio tipo vidurinių mokyklų Lietuvai neužtenka, ir ne tiek dėl lotynistų parengimo, kiek bendrai dėl aliarmuojančio fakto, kad pagrindinės vidurinės mokyklos dėl įvairiausių priežasčių ir aplinkybių (žr. R. Tautrimas, „Rusifikacijos reiškiniai Lietuvoje — Keletas pastabų Ant. Venclovai ir kitiems draugams", *Metmenys*, Nr. 14 ir 15) nepajėgia išleisti abiturientų su stipriomis lietuvių kalbos ir literatūros žiniomis. Lietuvių kalbos problema pasidarys dar aktualesnė, nes nuo 1964 - 70 mokslo metų sutrumpinus pradžios mokyklos kursą iš keturių metų į tris, sumažės pamokų skaičius skirtas lietuvių kalbai mokytis.

Humanitarinio tipo vidurinės mokyklos ir ketvirti metai platesniu mastu Švietimo ministerijos organizuojami literatūros konkursai vidurinės mokyklos moksleiviams yra priemonės, kuriomis bandoma papildyti, pagilinti moksleivių lituanistines žinias, paskatinti domėjimąsi literatūra. Tos priemonės, nors geros ir skatintinos, yra tik pagelbinės, jos negali atstoti nepakankamo lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičiaus vidurinės mokyklos programoje. Penkios humanitarinio tipo mokyklos su laiku gali paruošti pakankamai jaunų žmonų pasirengusių tapti lotynistais, bet jos *tikrai* neišspręs egzistuojančios lituanistinių žinių įdiegimo ir perdavimo problemos. Norint bent didesniam vidurinės mokyklos abiturientų skaičiui suteikti stipresnį ir išsamesnį lituanistinių žinių pagrindą, būtina įsteigti daug daugiau humanitarinio tipo mokyklų. Gimtosios kalbos, literatūros ir savo tautos istorijos žinių suteikimas moksleivijai, yra ne kokia nors privilegija, bet savaime suprantamas ir būtinas reikalas, — tiesiog įgimta teisė. Beje, yra visiškai nenormalu ir priešinga viso pasaulio švietimo sistemų praktikai, kad savo tautos istorijai būtų skiriama tiek mažai vietos ir laiko, kaip tai yra daroma Lietuvos istorijos atžvilgiu Lietuvos mokyklų programoje. Tokia padėtis yra ne normali ir neteisinga, todėl reikalauja radikalios reformos.

G. Procuta
Comparative Education Center
University of Chicago

RESPUBLIKINĖS PREMIJOS

UŽSILIKUSI CHRUŠČIOVO PRIVILEGIJA

Po Stalino nusodinimo 1956 m. ir Chruščiovui besiveržiant į viršūnes, respublikos išsikovojo eilę privilegijų ir „suvereniteto" simbolių. Privilegijų tarpe yra metinės respublikinės premijos geriausiems mokslo, technikos, literatūros ir meno darbams. Premijos turi ne tik prestižinės prasmės, bet ypač ekonominės — be pradinės sumos vėliau ateina ir honorarai, ypač literatūros ir meno laimėtojams. Premijų skyrimo procedūra Lietuvoje kopijuoja Maskvos Lenininių premijų tvarką. Kompartija ir vyriausybė kartu paskiria komitetus: vieną — mokslo ir technikos darbams atrinkti, kitą — literatūros ir meno kūriniams vertinti. Komitetai savo atranką pateikia juos skyrusioms institucijoms patvirtinimui ir tada skelbiami laimėtojai. Šioje procedūroje tik vienas dalykas iškeltinas — partija pasilieka sau paskutinį žodį. Todėl neretai atrinktieji kūriniai turi daugiau ideologinės negu meninės vertės. Tas ideologinis standartas yra gana ryškus ir šiemetiniame premijų skirstyme, ypač literatūros ir meno srityje.

Šių metų respublikinės premijos Lietuvoje buvo paskelbtos rugpiūčio pradžioje. Balandžio plenumo ir bendrai reakcinės linijos menuose ir moksluose pasėkoje (plačiau apie tai žiūr. š. m. *Akiračių* nr. 2) ir buvo galima tikėtis, kad bus pabrėžiami politiniai ir ideologiniai standartai. Neturint darbų prieš akis sunku vertinti mokslo ir technikos premijas. Kiek tai liečia literatūrą ir meną, dviejose kategorijose iš keturių laimėję darbai aiškiai buvo atrinkti ne meninių standartų pagrindu. Tiesa, laureatus buvo galima iš anksto atspėti, nes jie ir jų darbai buvo pristatyti spaudoje dar prieš premijų paskyrimą.

Šiemet premijos paskirtos 30 mokslininkų už darbus septyniose mokslo ir technikos kategorijose. Dauguma darbų priskirtini taikomiesiems mokslams. Mokslo ir technikos srityje pažymėtinos dvi premijos: Adolfui Juciui ir Zigmui Zinkevičiui.

ADOLFAS JUCYS

(g. 1904) buvo atžymėtas už darbus kvantinės atomo teorijos srityje. Jucys aukštuosius mokslus baigė dar nepriklausomoje Lietuvoje, o studijas kvantinės teorijos srityje gilino Manchesterio universitete Anglijoje. Mokslų daktaro laipsnis buvo suteiktas Leningrade. Dr. Jucys yra Lietuvos Mokslų Akademijos narys, vadovavęs eilei mokslinių institucijų ir institutų. Be abejo, premija yra užtarnautas žymaus mokslininko pripažinimas.

ZIGMAS ZINKEVIČIUS

gavo premiją už veikalą *Lietuvių dialektologija*. Premijuotas darbas — 544 puslapių lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija išleista Vilniuje 1966 m. Nėra abejonės, kad tai svarbus įnašas į lietuvių kalbotyrą.

Z. Zinkevičius tarmių mokslą dėstė universitete ir pedagoginiam institute, nuo 1950 metų pats rinko medžiagą ir kinkė į darbą savo studentus. Apie 60 studentų savo tarmės aprašą pateikė kaip savo diplominį darbą, o pedagoginiam institute 10-50 puslapių tarmių aprašėlių susirinko net apie 700. Autorius prisipažįsta kruopščiai rinkęs ir sunaudojęs visokią kitų autorių apie lietuvių kalbos tarmes paskelbtą medžiagą. Nėra lengva tokį darbą visapusiškai išnagrinėti ir įvertinti. Kas jį vertino, pabrėžė jo rimtumą. Autorius turėjo pretenzijų, kad po jo veikalo pasirodymo jau nebus galima sakyti, kad lietuvių kalbos tarmės tiek menkai ištirtos, kad tai trukdytų net visos baltistikos pažangą.

Su Z. Zinkevičiaus veikalu lietuvių kalbos tarmių aprašymo reikalai Lietuvoje dar nebaigiami, gal tik plačiu mastu pradedami. Visa lietuviškai kalbančių žmonių teritorija LTSR Mokslų Akademijos buvo suskirstyta į bene 713 apylinkių, ir kiekvienos tų apylinkių tarmę aprašė specialistų kalbininkų komisija. Tai buvo labai didelis, sistemingas ir rimtas darbas, kurio dėka buvo surinkta nepaprastos vertės lietuvių kalbos medžiaga. Iš to viso dar rengiamas lietuvių kalbos tarmių atlasas, galimas daiktas, pilnesnis ir už Z. Zinkevičiaus 75 žemėlapių rinkinį.

Ne tik tarmių mokslui, bet ir visai kalbotyrai dabar Lietuvoje skiriama daug dėmesio. Nuolat pasirodo vertingų darbų. Gi kalbotyra yra toks mokslas, kur pigios politpropagandos nesunkiai išvengiama. Šen ten kai kurio tarybinių pažiūrų atsispindėjimo visgi jaučiama ir kalbotyros moksle, bet čia pat reikia atminti, kad be jokių pažiūrų atsispindėjimo vargiai išsiverčia ne tik kalbotyra, bet ir bet koks kitas mokslas.

Literatūros ir meno darbams, kaip galima tikėtis, ideologiniai standartai daug ryškiau taikomi negu mokslo ir technikos srityje.

JANINA DEGUTYTĖ

gavo literatūros premiją už poezijos rin-

(atkelta iš 7 psl.)

kinį *Pilnatis*, išleistą Vilniuje 1967 m. Laureatė, jos kūryba ir pažiūras plačiau pristatome šiame *Akiračių* numeryje.

JUOZAS GAUDRIMAS

išėjo laimėtoju kultūros istorijos srityje už veikalą *Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos*. Juozas Gaudrimas (g. 1911 m.) jau virš trisdešimt metų dirba lietuvių muzikos istorijos srityje. 1929-33 m. studijavo Kauno universitete klasikines kalbas, o 1939 m. baigė Kauno Konservatorijos obojaus ir karo kapelmeisterių klases. Nuo 1940 m. dėsto įvairiuose mokyklose. Nuo 1945 m. dėsto Vilniaus konservatorijoje, kur yra taip pat ir muzikos isto rijos katedros vedėjas. Š. m. gegužės mėnesį Leningrado konservatorijos mokslo taryba Gaudrimui už mokslinius darbus suteikė menotyros mokslų daktaro laipsnį.

Premijuotas veikalas yra tritomis apimąs laikotarpį iki 1965 m. Trečias tomas yra kolektyvinis darbas ir liečiąs „tarybinio" laikotarpio muzikinio gyvenimo raidą. K. Garlauskas *Literatūroje ir mene* (1968. VIII. 10) premijuota veikalą taip apibudina: „Mūsų muzikologijoje tai pirmas bandymas *iš marksistinės-leninės estetikos pozicijų* įvertinti lietuvių tautos muzikinį-kultūrinį palikimą. Tai ir apskritai pirmas lietuvių muzikos istorijos veikalas" (mūsų kursyvas — Red.).

Dėl *pirmo veikalo* galima ginčytis, bet kiek tai liečia *marksistinę-lenininę estetiką* ir tos teorijos taikymą Gaudrimo muzikos istorijoje Garlauskas yra absoliučiai teisus.

1918 atsikūrusi Lietuva jau turėjo, palyginti, neblogą senosios valstybės politinę istoriją, daugiausia lenkų ir rusų istorikų tyrinėtą ir rašytą. Lietuviui istorikui beliko daug ką patikslinti, patikrinti ir naujai interpretuoti. Kas kita buvo su lietuvių kultūros ir tautos istorija, kur kitataučiai istorikai nerado reikalo padirbėti, o atkurtos kvalifikuotų žmonių trūkumais, bet ir su šaltinių stoka. Vilniaus netekimas, o taip pat ir atsiribojimas nuo didžiųjų kaimynų vokiečių, rusų ir ypač lenkų mus atskyrė nuo senosios Lietuvos archyvų. Lietuviai labai daug padarė literatūros istorijos srityje, bet dailės ir muzikos istorijos srityse — beveik nieko, teatro istorijos srityje — nieko, lietuvių mokslo istorijos srityje — visiškai nieko. Pirmąją lietuvių muzikos istorijos apybraižą pateikė K. V. Banaitis, lietuvių muzikos istoriją pradėdamas su tautiniu atgimimu (XIX a. antroj pusėj) ir visiškai nutylėdamas gan sudėtingą senosios Lietuvos muzikos istoriją. Kiek plačiau bandė dėstyti J. Strolia, bet ir tas ne kažin ką galėjo pasakyti, kai nebuvo po ranka nei šaltinių, nei tyrinėjimų. Visa eilė užuominų, o taip pat ir senoji lietuviška knyga, kuri jau nuo 1547 Mažvydo katekizmo rodosi su gaidomis, rodo senosios Lietuvos muzikiniame gyvenime nebuvus tuštumą.

Po antrojo pasaulinio karo lietuvių kultūros istorijos reikalai pasikeitė iš pagrindų: atsidarė keliai į daugelį kitų kraštų archyvų, Vilnius vėl tapo Lietuvos sostine, labai gerų rezultatų davė nepriklausomoj Lietuvoj pradėtas lituanistikos kadrų auginimas, politinė padėtis daugelį mokytų lietuvių nukreipė į kultūrinius barus ir t. t. Ir štai iš Lietuvos ateina eilė labai vertingų veikalų, dažniausiai „bruožų", ten paprasčiausiai veikalas pavadinamas „Iš... istorijos": *Iš lietuvių kultūros istorijos* (keturi tomai), *(Iš lietuvių mokslo istorijos* ir kt. Šiai pastarajai grupei prikaluso ir premijuotas J. Gaudrimo veikalas *Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos*.

Reikia laukti, kad koks V. Jurkštas ar kas kitas dabar besiknaisiojąs archyvuose po kurio laiko išleis jau „bruožus", po kurių eis eilė pilnam lietuvių muzikos istorijos vaizdui. Taigi, J. Gaudrimo darbas vertintinas kaip pradinis užsimojimas kai ką atlikti lietuvių muzikos istorijos srityje.

Lietuvių muzikos istoriją rašyti sovietinėse sąlygose nėra lengva, nes ši istorija labai susijusi su religinėmis apraiškomis, kas komunistams, savo oficialia religija laikantiems ateizmą, nėra labai malonu. Nedidelio intelekto istorikas čia atsiduria pagundoj pataikauti ir faktus iškriepti. Tokiais atvejais dažniausiai nesunkiai pastebimi ne tik iškreipinėjimai, bet ir autoriaus nuotaikos tokius iškreipinėjimus darant. J. Gaudrimo tekstuose aiškus ir nuoširdus noras padaryti tokią istoriją, kokios šiandieniniams Lietuvos valdovams reikia. Tai žymiai nuvertina J. Gaudrimo darbą objektyvaus istoriko akyse ir sudaro įspūdį, kad čia tėra tik tendencinga medžiaga veikalui *Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos*, kuris turės būti parašytas kur nors ir kada nors, kur nepasieks bolševikinis ir rusiškas įtaigojimas. Ir pats J. Gaudrimas darbo pradžioje prisipažįsta esąs atstovu ne objektyvių mokslininkų, bet tų, kurie dirba „remiantis marksistinės-lenininės estetikos principais".

Su „marksistinės-lenininės estetikos principais" prasidėjęs, J. Gaudrimas senosiose mūsų liaudies dainose visų pirma temato baudžiavinės priespaudos iliustraciją. Istorijos eigoje šis muzikos istorikas ieško ne tiek muzikos ir dainų, kiek klasių kovos. Jis kunigų reakcinėmis pažiūromis domisi daugiau nei jų įnašu į lietuvių muziką. Visiškai klysta (ir kas blogiausia, kad samoningai klysta!) teigdamas revoliucines dainas lietuvių tautos dvasiniame gyvenime turėjus daugiau įtakos už bažnytinę muziką. Praeity turtingos lietuviškų giesmynų literatūros ir jos poveikio į tautą, giliai į tautos papročius įleidusio šaknis liaudies giedojimo, bažnyčiose plačiai girdimų vargonų ir chorų J. Gaudrimas tiek nedavertina, kad jo istorija teikia visiškai netikrą lietuvių liaudies dvasinio gyvenimo vaizdą.

Suprantamas J. Gaudrimo pasipiktinimas JAV lietuvio muziko-diletanto prieš trejetą dešimtmečių parašyto V. Nickaus straipsniu, kur pasakyta:

Studijuok muziką, pažink teoriją, nebūsi ciciliku, bolševiku. Pažinsi Dievą.

Betgi pats J. Gaudrimas, šalia gausios ir vertingos medžiagos, plataus užsimojimo neretai nupuola ligi V. Nickaus, nuo pastarojo besiskirdamas nebent tuo, kad kelią rodo priešinga kryptimi: studijuok muziką... būsi ciciliku... būsi bolševiku... pamirši dievus... Ir visa tai vis dėl to nėra muzikos istorija, o tik neskanūs prieskoniai.

Žinoma, šalia šitokių „istorijų" J. Gaudrimo veikale gausu vertingos medžiagos, be kurios lietuviui muzikologui išsiversti nebūtų lengva. Negalima šio veikalo visiškai nevertinti, bet pasitikėti J. Gaudrimo išvadomis ir faktų rinkinio objektyvumu jokiu būdu negalima.

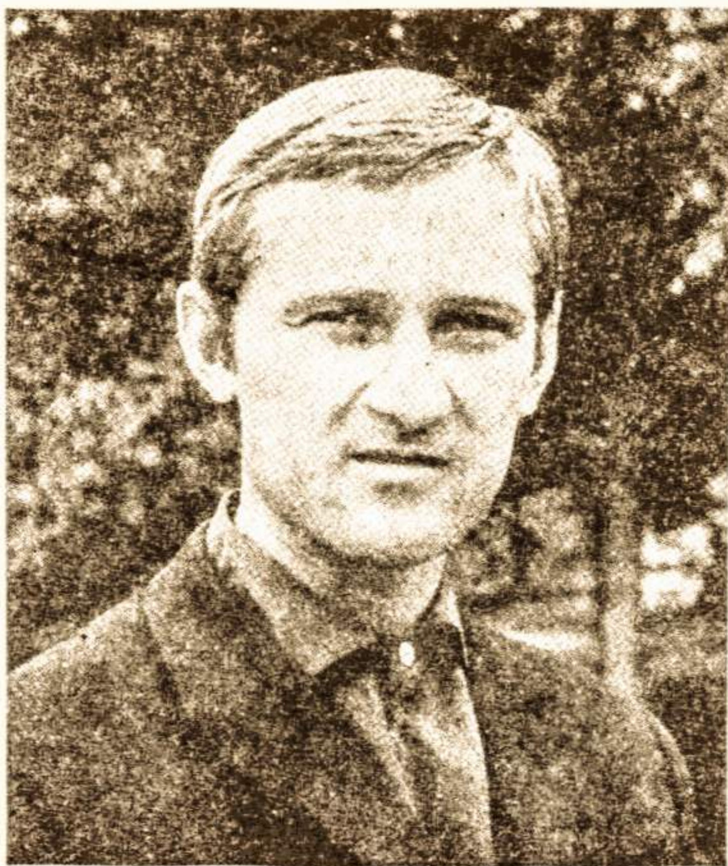
VINCAS GEČAS

buvo premijuotas už eilę tapybos darbų: už teminį paveikslą *Šeima* (1962), kompozicijas *Avarija* (1964) ir *Po diskusijų*, peisažą *Miestelis Italijoje*, figūrinį teminį paveikslą *Į rytus* (triptikas, 1965), figūrines kompozicijas *Vestuvės* ir *1919 metai Lietuvoje*. V. Gečas (g. 1931 m.) yra baigęs Lietuvos TSR Dailės institu to tapybos katedrą (1957), kurioje vėliau tapo dėstytoju. Net metus (1963) V. Gečąs studijavo Italijoje. Anot J. Švažo biografinės apybraižos (*Lit. ir menas*, 1968. VII. 10): „Didelį poveikį tapytojui padarė šių dienų progresyviųjų italų meistrų darbai. Grįžęs į Lietuvą, jis surengė savo darbų parodą, kurioje išryškėjo naujos tendencijos, stiprus polinkis į socialinę problematiką... Jo kūryba turtėja ne tik naujomis temomis, giliai išgyventomis mintimis, bet ir menine kalba. Tai sakytina ir apie ryškų antifašistinį triptiką *Į Rytus*, ir apie naują darbą *1919 metai Lietuvoje*.".

Anot dailininko, kūrinys *1919 metai Lietuvoje* yra skirtas paminėti sovietinės valdžios įkūrimui tais metais. Paveikslas „tarsi atkuria Raudonosios Armijos Žemaičių pulko istorijos puslapį". Dailininko pažiūrą į modernų meną iliustruoja kad ir sekantis jo pasisakymas: „Dalis mūsų jaunųjų menininkų aklai perima buržuazinių šalių kūrinių formą, mažai ką nuvokdami apie įdėjinį pagrindą ,nežinodami, kokiai ideologijai išreikšti ši forma buvo surasta ir naudojama. Lengvabūdiškas svetimų formų pasisavinimas iš užsienio žurnalų, neturint savo aiškios pasaulėžiūros, rimtesnių rezultatų duoti negali." (*Lit. ir menas*, 1968. VI. 15). Aiškėja, kad laureatas yra socialistinio realizmo atstovas *par excellance*.

RIMTAUTAS GIBAVIČIUS

grafikas ir knygų iliustratorius, premiją gavo už šešis estampus iš medžio raižinių ciklo *Vilnius 1964-67 m.* Gibavičius (g. 1935) yra baigęs Lietuvos TSR Dailės instituto grafikos katedrą (1960 m., kur ir pasiliko dėstytoju. Iš matytų darbų galima spręsti, kad Gibavičius yra vienas iškiliausių jaunųjų grafikų, jau spėjęs pasireikšti tarptautinėse parodose ir kaip knygų iliustratorius (Jis iliustravo ir Degutytės premijuotą knygą *Pilnatį.)* Antroje tarptautinėje Krokuvos grafikos bienalėje trys jo *Vilniaus* raižiniai pažymėti Krokuvos miesto premija. Dar prieš premijos paskelbimą Saulius Saltenis taip apibudino Gibavičiaus *Vilniaus* ciklą: „Kai pabandai atspėti meninį Rimtauto Gibavičiaus pasaulį, sudėtą į gausybę iliustruotų knygų ir raižinių, pirmiausia prisimeni savitą grafiko veidą ir charakterį. Organiška, tik šiam dailininkui būdinga pasaulėjauta suteikia jo grafikos judėjimuį kryptį, sujungia į tvirtą sistemą visus kūrinio elementus. Tai ypač ryšku *Vilniaus* ciklo raižiniuose... Vilniaus išraiškų įvairovėje R. Gibavičius visų pirma išsiskiria ypatingu elegantiškumu. Jis yra labai grafiškas. Nieko baisaus, jei kažkuria prasme jį palygintume su Mocartu... Įdomiausia, kad, žiūrėdami į R. Gibavičiaus *Vilnių*, mes nejaučiam abejonių, kaip senųjų meistrų muzikoje. Universiteto Skargos kiemo raižinyje architektūra aiškiais ir skambančiais horizontalių štrichais, nuosekliai, be blaškymosi kyla į viršų, o apvali dangaus debesų masė, atrodytų, griežtai priešinga apibrėžtam Jono bažnyčios fasadui, paliesta lankščių štrichų, atkartoja tą patį skambesį. Debesų motyvas atsispindi žemėj, ir žemė jau nebe kurčia — ji sugeria ir dusliai rezonuoja dangaus skambesį. Raižinio apvadu lotyniški užrašai ir Stepono Batoro atvaizdas nesukausto, o atvirkščiai — sustiprina iš pažiūros nerūpestingą lengvumą".

Rimtautas Gibavičius

(*Lit. ir menas*, 1968. VI. 29)

FILMAS

BERGMANAS SĖJA NERIMĄ

Šią vasarą visa Lietuvos kultūrinė kūrybinė spauda — *Pergalė, Literatūra ir menas, Kultūros barai*, o taip pat ir kai kurie laikraščiai paminėjo Ingmar Bergman, garsaus švedų filmų režisoriaus, 50 metų sukaktį. *Literatūra ir menas* (1968. VII. 28) stato Bergmaną šalia didžiausiųjų menininkų Vakaruose: jis *buvo pirmasis, kuris anksčiau už prancūzų Naująją bangą ar anglų įpykusius jaunuosius atvedė į ekraną vienišus, beviltiškai protestuojančius prieš gyvenimo tuštumą maištininkus-jaunuolius. Jis pirmas savo filmuose parodė žmogaus vienišumą.*

Filmų kritikas Saulius Macaitis Bergmaną vadina *didžiuoju švedu*, kurio *kūrybinis veiksmingumas bei enciklopediniai interesai mūsų laikais, matyt, neturi sau lygių*. Bergmano kinematografinė kūryba, sako Macaitis, *kiekvienais metais kausto viso civilizuoto pasaulio dėmesį, audrina protus ir sėja nerimą*. (*Kultūros barai*, 1968, 6 nr.) Bergmanas vien tik tarp 1956-60 metų už savo filmus yra gavęs 12 didžiųjų tarptautinių premijų Venecijos, Cannes, Berlyno ir kituose filmų festivaliuose.

Jo filmai įvairiais atvejais pristatomi ir analizuojami Lietuvos spaudoje, bet kokia ironija! Nežiūrint viso to dėmesio tarptautiniai pripažintam Bergmanui, nežiūrint, kad Švedija politiškai neutrali ir tik kitoje Baltijos pusėje — Lietuvoje tebuvo rodytas tik vienas Bergmano filmas: *Mūsų ekranuose viešėjo, deja, tik vienas Bergmano kūrinys — Žemuogių pievelė — tačiau kas jį tik matė, jau niekad nebepamirš keisto, nepaprastos jėgos kupino filmo, be galo individualaus jo kūrėjo braižo*. (*Pergalė*, 1968, 7 nr.)

Panašiai Lietuvoje sekasi ir Antonioniui, Felliniui, Truffaut ir kitiems žinomiesiems režisoriams. Nors Maskvos *Literatūrnaja gazieta* šaiposi iš kiniečių komunistų ir šaukia, kad jie barbariškai elgiasi su Dantės, Šekspyro, Puškino, Tolstojaus ir kitų klasikų kūriniais, kultūrinėje politikoje SSKP centro komitetas Kremliuje nedaug atsilieka nuo Mao Ce Tungo Pekine.

PRAMOGINĖ MUZIKA

ARMONIKA IR BIG BITAS

Šiais metais Elektrėnuose įvykęs pirmas džiazo festivalis susilaukė daug pozityvių ir atsargiai kritiškų nuomonių. Festivalio įvykis — platesnio masto užsimojimas, tačiau Lietuvos visuomenėje plačiai nereklamuotas. Džiazo ar estradinės-pramoginės muzikos festivaliai ir jų garbei skirti konkursai, Lietuvos gyvenime atskleidė visiškai naują gyvenimo lapą. Jis verčiasi sunkiai, nes džiaziniam-estradiniam antplūdžiui sunku įsišaknyti neparuoštoje visuomenėje. *Kultūros baruose*, Jaunimo Teatro muzikinės dalies vedėjas F. Bajoras savo pasikalbėjime štai ką sako: „Į estradinės ar džiazo muzikos grojimą čia iš viso žiūrima vos ne kaip į šventvagystę". Priekaištaujama taip pat ir muzikos mokyklom kuriose nesudaromos klasės džiazinio žanro muzikai. „Muzikos mokyklose mokoma groti kanklėmis, akordeonais, o kodėl ten neatidaryti saksofono, gitaros klasės", siūlo A. Stulgys, LLKJS Centro Komiteto kultūrinio masinio darbo skyriaus vedėjas. Spaudoje vis dažniau iškylančiose kritikose aiškiai jaučiamas susirūpinimas visuomene, nauju džiazinių-estradinių kolektyvų iškilimu ir sąmoningu jų palaikymu. Ignoravimas ar visiškai nesudarymas sąlygų tokiem kolektyvam dirbti, ugdo tik paviršutinišką džiazui estetinio skonio supratimą. Tad šiandieninis Lietuvos džiazo-estradinės muzikos susirūpinimas yra su pagrindu — realus.

Džiazo pėdsakais Lietuvą pasiekė ir big

R. Gibavičius — Iš ciklo „Vilnius"

bitas (big beat), jaunimo tarpe iššaukdamas didelį susidomėjimą gitaros muzika, saviveiklinių ansamblių steigimu. K. Garlauskas, *Literatūroj ir mene* pateisinančiai dėsto bito atsiradimą: „Bitas — pastaruoju dešimtmečiu madinga aštraus ritmo estrados atšaka, užkariavusi scenas ir pelniusi jaunimo simpatijas. Drauge su elektrinėmis gitaromis, tvistais bei šeikais jis skverbiasi ir į mūsų buitį. Vargu ar pavyktų sustabdyti šį natūralų procesą..." Tokiam trumpam muzikinės raidos laikotarpy mėgintas organizuoti big bito festivalis, parodė ansamblių silpnumą, stoką pasiruošimo. Argumentai ir kaltinimai vėl subėga į tą patį šaltinėlį: muzikos mokyklos nesudaro sąlygų gitaros klasei, nors naujo ritmo atsiradimas rodo, jog kandidatų toli gražu netrūktų. Spaudoje yra minimas, T. Saldaūsko vadovaujamas *Vilniaus aidų* ansamblis, septynių pagrindinių instrumentalistų grupe pasukęs big bito keliu. Nekritikuojama posūkio linkmė, tačiau pastebima, jog programų išpildyme ryški tendencija „įtikti svetur suformuotam skoniui, aranžiruotėm ir dainavimo manierai". Ansambliui siūloma ieškoti savo veido, savo lietuviško kolorito big bito muzikoje, pvz., improvizuojant humoristinės liaudies dainų parafrazes.

Taip gimsta ir keliauja Lietuvos estradinėm scenom džiazas, big bitas ir gal kelius kiekviena kita ateinanti naujo ritmo banga, neišvengiamai atsinešdama savo dvasią ir žodyną. Tačiau tenka subejoti, ar *big bitas* (big beat), *ritmenbliuzas* (Rhythm and blues) ar kt. yra patys geriausi, nacionaliniam atspalviui tinką terminai. Anglų ir lietuvių kalbas apvaldančiai ausiai, tai peiliu gitaros stygom. lg

MUZIKA

KANTATŲ SEZONAS

1967 rudens ir 1968 pavasario sezono metu lietuvių muzika praturtėjo nauja kūryba. Čikagoj buvo pastatyta Dariaus Lapinsko kantata *Karalius Mindaugas* ir opera *Maras*, Juliaus Gaidelio kantata *Kovotojai*, Vlado Jakubėno *De Profundis* ir Los Angeles mieste — Broniaus Budriūno kantata *Gintaro šalies baladė*. *Iš* kantatų rato išeina Bruno Markaitis, kurio *Concertino Nr. 1* ir *Concerto Nr. 1* Baltimorėj išpildo vietinis simfoninis orkestras su pianistu Leslie J. Schnierer, S. J. Atrodo, kad šis sezonas yra lietuvių muzikos suklestėjimo metai.

Tarp minėtų naujų kūrinių reikšmingą vietą užima Dariaus Lapinsko kantata *Mindaugas* ir opera *Maras*, kurioms libretą iš savo poemų atkuria poetas Kazys Bradūnas. Lapinsko staigus muzikinės karjeros kilimas ir populiarumas glūdi įvairiatalenčio menininko asmenyje. Jis ne tik kūrėjas, bet ir savo kūrybinio proceso scenoje atbaigėjas.

Iš *Mindaugo* matome, kad kompozitorius atsisako tradicinės „kantatos dvasios". Kantata nėra kulto giesmė Mindaugo garbei, bet istoriniai faktai, užsilikę muziejuje. Choras, solistai, orkestras — tai figūros, užrašai, datos ir praeities nuotaikos. Gidas — tarpininkas tarp istorinių faktų ir dabarties. Kantatos forma — epinė, bet Mindaugo tragiškas šešėlis slankioja kaip peršova audeklo rašte. Vokalinė ir harmoninė linija vedama atonaliniai, pagrįsta dvylikatone sistema, bet pasigirsta diatoninė skalė, daininga liaudies nuotaika. Planas yra didelis ir originalus, tačiau, išklausius iki galo, kyla abejonė, ar kompozitoriui pavyko visa tai aprėpti, ar vidiniam kūrinio intensyvumui buvo išnaudotos orkestro galimybės?

Maras yra pati moderniškiausia vienaveiksmė opera mūsų teatro istorijoje. Jos tema, muzika, pastatymas teka nauja srove, su gilia emocija ir siaubinga grėsme pakibusia virš žmonijos. Operos turinys trumpas. Ji prasideda kaž kada Lietuvoje buvusiu maru: eina procesija nešanti didžiulį kryžių ir sustoja maldai. Neviltis ir baimė, protestai ir maldavimai veržiasi tai realybės, tai simbolikos forma. Vienuolis dramatiškai meldžiasi. Mirtis triumfuoja. Dievas tyli. Šioje nesibaigiančioje maldoje miniatūrine forma prabėga mirties šmėkla nuo antrojo pasaulinio karo iki Vietnamo.

Operos melodika — įtempta, nerviška, dramatiška; orkestro sudėtinga ritmika pagrįsta efektų blykčiojimu, tarnaujanti operos idėjai, bet veltui ieškosime operose įprasto orkestro savarankumo, nes tikroji *Maro* partitūra yra jos spektaklis. Iš operos temos kyla siaubo efektai, kaip iš fizikos virpėjimo dėsnio kyla garsas, muzika. Lapinsko operos pastatymas pasižymi emocija, ekspresyvia jėga, abstrakčia spekuliacija ir — paradoksas — visa tai intelekto ir skonio kontrolėje.

Juliaus Gaidelio kantatą *Kovotojus* likimas nuvedė skirtingu keliu. Sudėtingam veikalui statyti atlikėjams pritrūko medžiagos ir vadovavimo rankos. Nepasiekimas meninių rezultatų pačiai kantatai įrėžė gilų randą. Suprantama, nesėkmė yra nelaimė ir nėra gėda, o dažnai didelė pamoka ateičiai, jei trūkumo faktai ir jų priežastys bus atvirai priimami. Daug blogiau, jei nepasiekus gerų rezultatų, bus prisimintas tik savo darbas ir naujam kūriniui pašvęstas laisvalaikis, ir kaltė lengva širdimi bus sumetama į kompozitoriaus ar dramaturgo kuprinę. Taip kartais yra atsitikę su Landsbergio ir Ostrausko dramomis, taip šį kartą atsitiko su Gaidelio kantata.

Vladas Jakubėnas *(Aidai*, 1968, nr. 4), analizuodamas *Kovotojų* išpildymą, stengiasi nukalti iš jos skydą ir pridengti atlikimo trūkumus.

Skaitome: „Dainavos ansamblio choras buvo gerai išmokytas, dainavo tvirtai, be ritminių įstojimo sunkumų... dirigentas P. Armonas atrodė gerai susipažinęs su veikalo eiga... orkestras ir choras ėjo kartu... bet *Kovotojai* praskambėjo nepatenkinę nei eilinės publikos, nei muzikų." Ir daro išvadą: „Atrodo, kad *Kovotojų* tiek toli einančio neskambumo priežasties turime ieškoti paties orkestrinio pritarimo faktūroje ir jo orkestracijoje". Toliau kritikas atskleidžia Gaideliui Rimskio-Korsakovo vadovėlį, skaito ir moko, kaip reikia orkestruoti, kaip vartoti pučiamųjų grupes, pauzes, natų ilgį, kad orkestras nenuslopintų vokalo. Pagaliau kompozitorius kompozitoriui pataria, kad jis iš savo didžiulio orkestrinio medžio nutašytų lazdelę — fortepijono palydą, ir tai — „atsisakant nuo nepriklausomo palydėjimo idėjos, suprastinant ir praretinant akompanimento faktūrą". Įdėm, čia norėtųsi pasiskolinti iš Richardo Strausso frazę: „Po velnių! Aš nemoku paprasčiau išsireikšti!!" Taip jis atkirtęs kritikams, kurie tvirtino, kad jo orkestras smaugia vokalistą.

Orkestracijos statyba ir jos spalvingumas yra kompozitoriaus veidas. Brahmso muziką nebūtų galima įsivaizduoti Wagnerio orkestriniame stiliuje ir Gaidelio *Kovotojų* idėja turi savo orkestrinį charakterį.

Kompozitorius Stasio Santvaro poemą ima kaip medžiagą, iš kurios lipdo chorams, solistams bei jų grupėms vokalinę melodiją. Pačios kantatos idėja yra kovos žaismas: orkestras prieš vokalą, disonansas prieš konsonansą, o dažni metro šokinėjimai dar labiau suaktyvina ir paryškina jos kontrastus. Jau kantatos įžangoje pasigirsta niūri, ateinančius įvykius pranašaujanti uvertiūra. Pirmojoje dalyje drama užsimezga, antrojoje — jau lyrinis atoslūgis, trečiojoje — vystymas kovinės dramos. Orkestro meistriškas savarankiškumas, vokalo melodingumas kalba apie Julių Gaidelį, kaip ryškų, plataus užsimojimo kompozitorių. Kantatos išpildymui nereikia superdirigento, o paprastai — d i r i g e n t o, turinčio muzikos balansavimo mene patyrimo ir talento, o chorinės jėgos problemą mūsų atveju pilnai išspręstų *Dainavos* ir Operos chorai.

Dabar, kai kantatos sudėtinga „anatomija" nebuvo suprasta, ir jos išpildymas atsimušė į vidutiniškumo sieną, per anksti skubėti ir ieškoti nuodėmės pačiame kūrinyje, nes istorijoje panašių klaidų būta daug.

Lietuvių kompozitorių likimas išeivijoje — sunkus. Klausimas: kas ir kam rašyti? Ar savo kūryboje išsitiesti visu ūgiu, ar susitraukti į nykštuką, kaip kartais reikalaujama? Lapinsko padėtis šiuo atveju geresnė: jis kuria ir pats atlieka. Bruno Markaičio simfoninė muzika susidomėję svetimieji. Gaidelio simfoninę ir kamerinę muziką kartais atlieka dirigentai — Kačinskas, Marijošius ir lietuvių muzikos puoselėtojas smuikininkas Izidorius Vasiliūnas. Sekančiam sezonui operos choras ruošiasi statyti Gaidelio operą „Daną". Taigi, — viltys ir prošvaistės.

Balys Chomskis

TOLIMOS DISTANCIJOS

Atodairinis žvilgsnis į stovyklinius laikus užkliūva už anuomet populiaraus linkėjimo — „Kad kitąmet susitiktumėm Gedimino kalno papėdėj!" Ir už pranašavimo, kad „Lietuvos laisvė nebe už kalnų". . .

Bet V. Sidzikauskas jau maždaug prieš 18 metų viešai prasitarė, kad kova dėl Lietuvos laisvės turėsianti būti ilga, todėl teksią ją planuoti **tolimoms distancijoms.** Tai buvo vienas blaiviausių ir išmintingiausių pareiškimų tarp šūkių, skambėjusių ir tebeskambančių iš mūsiškių vadovybių. Tik sunku atsistebėti, kaip tokia mintis liko ne tik neįsidėmėta visuomenėj (išskyrus nebent paskirus, ypač jaunesniuosius visuomenininkus), bet liko netaikoma net ir paties tos minties skelbėjo vadovaujamų komitetų praktikoje. „Tolimoms distancijoms" taikomos veiklos vis dar nėra. Turbūt nėra laiko apie tai giliau ir pagalvoti, kadangi daugumo mūsų — ir vadovų, ir sekėjų — dėmesys totališkai užimtas tik „šimto metrų bėgimais". Tą liudija net 1968-tiems metams sugalvotasis vardas — „Lietuvos Laisvės Kovos Metai"...

Tai kažin, ar prieš 18 metų apyvarton paleistoji mintis apie tolimas distancijas tikrai buvo tokia blaivi, kaip tada atrodė? Koks atstumas joje buvo menamas iki „pasimatymo Gedimino kalno papėdėj"? Gal, vietoj „kitąmet", tik kokie penkeri ar dešimts metų? Ar buvo atėjusi į galvą prielaida, kad distancija iki Lietuvos laisvės laimėjimo gali nusidriekti net toliau, negu pasieks gyvosios mūsų kartos gyvenimas ar gal net kelių kartų gyvenimai?

Tikėjimas, kad kilnus tikslas turi būti pasiektas ko greičiau ir būtinai dar prieš mums patiems išeisiant iš šios ašarų pakalnės, žinoma, padeda veikti energingai ir be atvangos. Bet toks tikėjimas vistiek nepateisina nusiteikimo, apibūdinamo posakiu „o po mūsų — tebūnie nors ir tvanas". Negana tolimų distancijų alternatyvą tik paminėti ir pamiršti ar net ir kitus grasyti nuo tos minties.

Beldimaisi į Jungtinių Tautų duris Lietuvos reikalu — vistiek, ar žygiais stačiai iš gatvės, ar per kongresus - parlamentus bei vyriausybes — yra trumpųjų distancijų bėgimai. Nebūtina juos atmesti. Tai lyg loterijos bilietai, kurių nusipirkęs, įsigyji trupučiuką galimybių laimėti, bet kurių nepirkęs — negali tikėtis jokio tos loterijos laimikio. Šios „loterijos" galimas laimikis būtų — pašaliečių pagalba Lietuvai atgauti nepriklausomybę. Valia spėlioti ir turėti vilties, kad toks laimikis iškris gal net ir netrukus. Bet privalu nepamiršti, kad jo gali tekti laukti labai ilgai, arba ir niekad nesulaukti. Todėl nesaugu Lietuvos nepriklausomybės byloje pasikliauti vien šia „loterija".

Kitas vadovybės didžiai populiarus „kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo kertinis akmuo" yra (bent dalyje tarptautinių santykių sistemos) tebegaliojąs Lietuvos valstybės teisinio (teorinio) egzistavimo **pripažinimas ir praktinė to pripažinimo išraiška** — keleto Lietuvos pasiuntinybių bei konsulatų tebeturima galimybė egzistuoti ir šiek tiek veikti. Bet tai irgi nelabai tolimai distancijai tegaliojanti atrama. Pats diplomatinės tarnybos šefas dėstė komitetams New Yorke savo susirūpinimą dėl tos tarnybos ateities: beveik nėra kuo nei kaip užpildyti metai iš metų gausėjančias personalo spragas. Perspektyvoj — kalbamojo „kertinio akmens" egzistavimas ribotas į aštuntą ar mažiausia septintą savo amžiaus dešimtmetį įžengusiai kartai likusiuoju laiku. Tolimesnėms distancijoms planuojant, reikia patvaresnio „kertinio akmens". Kas jis?

Pagarba už drąsą Lietuvos Diplomatijos Šefui, kad jis, kalbėdamas su vadovaujančiais komitetais New Yorke, realistiškai įvertino ligšiolinius Lietuvos laisvės bylos „kertinius akmenis" ir stačiai pirštu nurodė, kas — mąstant tolimųjų distancijų kategorijomis — **yra vyriausias Lietuvos laisvės kovos veiksnys. Tai Lietuvos žmonės.** O kad juose būtų akstino ir galios veikti savo laisvės labui, **jiems reikia laisvės deguonies.** Todėl mūsų uždavinys, anot LDŠ, yra — **suteikti Lietuvos žmonėms laisvės deguonies.** Tai, iš tikrųjų, būtų pradinis tolimoms distancijoms užmotos Lietuvos laisvės kovos etapas.

Iš pranešimo apie LDŠ pareiškimus vadovaujantiems komitetams, nematyt, nei kad tie komitetai būtų „laisvės deguonies teikimo" uždavinį atmetę, nei kad juose būtų kilę kokių minčių, kaip tą uždavinį atlikti. Tik matyt, kad LDŠ įsakmiai kritikavo dvi mūsų komitetuose bei tarybose tebepuoselėjamas tezes, didžiai nederančias su mintim „teikti Lietuvos žmonėms laisvės deguonies". Būtent, LDŠ pareiškęs, kad **netikslu smerkti visus, kurie santykiauja su žmonėmis iš Lietuvos,** ir kad **ne visi, kurie iš ten atvyksta, yra „Kremliaus parsidavėliai", netgi jeigu kurie iš jų yra ir komunistų partijos nariai.**

Trumpų distancijų bėgimais verstis pratę komitetai nesiryžo be niekur nieko persikvalifikuoti tolimų distancijų bėgikais. Ilgai diskutavo ir, esą, **išsiaiškino,** kad ... turės dar ne kartą diskutuoti. Turbūt, diskutuos tik savo tarpe, nes platesnis tokios paskirties simpoziumas, buvęs bešaukiamas spalio 12 dieną, tapo nukeltas į neapbrėžto tolumo distanciją...

V. Rastenis

DAUGUMA IR MAŽUMA BEI JŲ TIRONIJA

Šis reikalas pasidarė aktualus ne tik amerikiečių visuomenėj, bet net ir lietuvių bendruomenėje. Dr. Kęstutis Keblys, vienas iš PLB seimo paskaitininkų, Seime kalbėjo apie „valstybininkų" daugumą ir „tautininkų" mažumą. Tačiau jis nepaaiškino, kaip jis nustatė, kas yra dauguma, o kas mažuma. Amerikiečių visuomenėje daugumos ir mažumos nuomonę kuriuo klausimu rodo gausūs viešosios opinijos tyrinėjimo biurai. Lietuvių visuomenėje tokių biurų nėra, tai ir patikrinti tos visuomenės nuomonę kuriuo klausimu beveik neįmanoma. Kraštų valdžių nuomonė ir organizacijų valdybų nuomonė toli gražu negali būti tapatinama su visuomenės daugumos nuomone vienu ar kitu klausimu. Antra vertus, visuomenės nuomonė nėra kažkas pastovaus. Prieš ketverius metus Johnsonas buvo išrinktas prezidentu labai didele balsų dauguma, o dabar bijojo ir kandidatuoti. Todėl ir klausimas, kas šiuo metu lietuvių visuomenėje sudaro daugumą — „valstybininkai" ar „tautininkai" — nėra visai aiškus. Yra net reiškinių, kurie rodytų, kad dauguma greičiau sudaro „tautininkai". Tai, pavyzdžiui, rodo **Laiškų Lietuviams** skaitytojų anketa (žr. 1968, nr.2), Kanados lietuvių visuomenės bendravimas su lietuviais iš Lietuvos, o taip pat ir tas faktas, kad sportininkų išvykai į Lietuvą paremti kai kuriose lietuvių kolonijose aukų buvo surinkta daugiau, negu per Vasario 16 rinkliavas. Visi šie faktai anaiptol neleidžia daryti išvados, kad „valstybininkai" sudaro daugumą kalbamuoju klausimu.

Tačiau demokratinės visuomenės gyvenime daugumos ir mažumos klausimas nėra nė svarbus, nes čia visi iš esmės yra lygūs. Kai senatorius Fulbrightas kritikuoja valdžios politiką net tokiu svarbiu klausimu, kaip Vietnamo karas, niekam nė į galvą neateina mintis pasiūlyti jį išmesti iš Kongreso, kaip kitaip bausti ar sudrausminti. Deja, kitaip yra mūsų visuomenėje. Čia mažumos ar tik įsivaizduotos mažumos žmonės, drįsta turėti savo nuomonę „drausminami" gana griežtomis priemonėmis. Tokie žmonės, kaip dailininkas V. Jonynas, Eltos redaktorius V. Rastenis ir **Lituanus** redaktorius dr. T. Remeikis negalėjo būti Kultūros kongreso referentais ar koreferentais. Tai buvo jiems bausmė už „nedrausmingumą" — už tai, kad vienas rėmęs sportininkų išvyką Lietuvon, kitas tik palydėjęs tuos sportininkus, o trečias vėl kažką padaręs. Buvo dedama pastangų nubausti ir Čiurlionio ansamblio chormeisterį Rytą Babicką, kuris, kad ir nesportavo, bet kartu su sportininkais buvo nuvykęs į Lietuvą. Jis turėjo būti nepriimtas į chorą dainuoti PLB seime.

Demokratinėje visuomenėje nusikaltėlius teisia ir baudžia, jei reikia, tam tikslui sukurtos institucijos — teismai, o organizacijose tas funkcijas paprastai atlieka garbės teismai. Tačiau mūsų visuomenėje ir šiuo atveju yra kitaip. Minėtų trijų nusikaltėlių bylą sprendė ir bausmę vykdė ne garbės teismas, o JAV ir Kanados Bendruomenių valdybos, ar tik jų pirmininkai, vadinas valdžia su policija. Ir jie tai tarėsi darą bendruomenės daugumos vardu, tartum toji dauguma būtų jiems pavedusi eiti garbės teismo pareigas. Dar prasčiau išėjo su R. Babicko byla. Jo bylą sprendė ir bausmę uždėjo PLB seimo rengimo komitetas ar tik jo pirmininkas taip pat „daugumos" vardu. Bausmė negalėjo būti įvykdyta turbūt dėl to, kad PLB valdyba ar Čiurlionio ansamblis vis dėlto suprato, kad negalima pripažinti teisėjo funkcijos tiems, kuriems ji nepriklauso. Antra, ar galima buvo Čiurlionio ansambliui imtis rizikos tokia svarbia proga? Juk choro dirigentas gali susirgti koncerto išvakarėse ar pačią koncerto dieną. Kas tada jį pavaduotų be chormeisterio? O kad taip gali įvykti, parodo atsitikimas su „Rūtos" ansamblio koncertu. Susirgus dirigentui Al. Kačanauskui, jį turėjo pavaduoti chormeisteris L. Stukas Wyomingo klonio koncerte.

Bet yra ir kitaip galvojančių. Iš kitokių nuomonių ryškiausia yra Brooklino **Darbininko.** Babicko reikalu jis rašė: „bendruomenė turi taip pat teisę atsisakyti nuo eksponavimo savo iškilmėse to, kuris tos bendruomenės norus demonstratyviai ignoruoja" (68.10.1). Kaip matome, D. galvosenai labai būdinga komitetus ar valdybas tapatinti su bendruomene. Bet klausimas, kokia logika tai daroma? O jeigu jau remiasi bendruomene, tai kas daugiau turi pagrindo kalbėti tos bendruomenės vardu — techniškas seimo rengimo komitetas ar PLB valdyba, kuri buvo vyriausias atsakingas organizatorius ir kuri jokių sąlygų Čiurlionio ansambliui nestatė? Techniškas komitetas dėjosi aukštesne instanci-

ja ir tarėsi turįs pareigą statyti ultimatines sąlygas.

Tame pačiame straipsny **Darbininkas** pasirodė nepatenkintas ir Keblio paskaita, skaityta PLB seime. Anot D., paskaitininkas „sudaręs įspūdį, kad mažuma esanti atsidūrusi daugumos tironijoje". D. galvoja priešingai ir savo straipsnį baigia tokia išvada: paskaitininkas „mažumos tironijai skelbė apologiją". Kokiai daugumai atstovavo New Yorko Vakselio komitetas, jau matėme. Pažvelkime ir į kitus faktus, kuriuos D. sakėsi „tikrinęs" ir štai ką radęs: „Dėl ano paskaitininko (ne paskaitininkų!), kai kultūros taryboje mažumos nusistatymas nepraėjo, tai mažuma iš tarybos demonstratyviai pasitraukė ir keli jų draugai paskaitininkai atsisakė, vadinas, tai buvo mažumos boikotas daugumai..." Jeigu D. būtų tikrai tikrinęs faktus, tai būtų galėjęs pasiteirauti, kaip iš tikrųjų buvo su Kultūros Taryba, ir būtų radęs štai ką užprotokoluotą jos paskutiniame posėdyje 1967.9.23: „Paaiškėjus, kad JAV ir Kanados centro valdyboms nėra priimtini kai kurie Kultūros Tarybos pakviesti asmenys Kultūros Kongreso sekcijų koreferentais, Kultūros Taryba mano, kad jų išjungimas prisidėtų prie mūsų visuomenės dar didesnio skaldymo, paveda KT pirmininkui tuo reikalu kalbėtis su JAV ir Kanados LB vadovybėmis ir prašo jų tą savo nusistatymą persvarstyti. Priešingu atveju Kultūros Taryba atsisako nuo tolimesnio Kultūros kongreso ruošimo darbo ir apie tai praneša PLB Valdybai ir visuomenei."

Kaip matome, Kultūros Taryboj jokios mažumos nebuvo, kalbamas nutarimas padarytas vienbalsiai ir visi Tarybos nariai laikėsi to nutarimo iki galo, išskyrus pirmininką, kuris vėliau atsimetė nuo to nutarimo ir atsistatydino iš pirmininko pareigų, išsiuntinėdamas visiems KT nariams atsistatydinimo rašto nuorašą. Kai vėliau dar 3 nariai iš KT pasitraukė, likusiems buvo aišku, kad KT iširusi, ir jie taip pat save KT nariais jau nebelaikė. Tačiau KT pirmininkas, dr. J. Puzinas, neatšaukęs savo atsistatydinimo, vėl pradėjo save laikyti nesamos KT pirmininku ir toks figūravo Kultūros kongrese bei PLB seime, Todėl kai **Darbininkas** rašė apie mažumos boikotą daugumai Kultūros Taryboje, tai jis labai nepataikė, nes ne anie trys nariai, viešai pareiškę atsistatydinimą, boikotavo daugumos nutarimą, o tik vienas pirmininkas, matyt paveikslas veiksnių, kuriems jis dirba.

Todėl mes nelabai norėtume sutikti su dr. Keblio nuomone, kad dauguma pas mus serganti „vienamintiškumo manija... trumparegišku apsivalymo įtūžimu". Greičiau galima sutikti su D. išvedžiojimu, kad tokiom ligom serga mažuma tik ne ta, apie kurią D. kalba, taigi ne KT nariai, ne Čiurlionio ansamblis, o ta, apie kurią šiame rašiny kalbėta. Tai mažuma, dėl kurios kraštutinumo bei „įtūžimo" pasireiškimų visuomenei tenka kartais šauktis policijos pagalbos, kaip tai įvyko Clevelande Vasario 16 minėjime ar New Yorke per Čiurlionio ansamblio koncertą. Norėtume tikėti, kad **Darbininkas** dar kartą patikrins faktus ir parašys tiesą.

A. Daugvydas

KADA LAIKAS SUSTOJA

— Aha! — patraukė už rankovės Pedagoginio Lituanistikos Instituto direktorius Domas Velička iš Jono Aisčio poezijos rečitalio besiskirstant. — Iki šiol jūs laikraštininkai vis kabinėjotės prie paskaitininkų - visuomenininkų kad jie perilgai plepa, kad jie vis tą patį kartoja, kad jie nuobodūs, banalūs ir panašiai. Dabar galėsit ir poetus prigriebti.

Ir prisiminė gabaliukas iš Byrono poemos **Donžuanas**: „...jeigu poetas jums pasakys: 'aš penkiasdešimt eilėraščių parašiau' — jūs nusigąsite, kad jis nepradėtų jų skaityti..."

Jonas Aistis beveik visą penkiasdešimtį ir paskaitė. Ne iš karto, tiesa, „trimis etapais po 30 minučių", kaip teisingai pastebi **Draugo** recenzentas K. Piešpylis. Pirmajame — pluoštą nepriklausomoje Lietuvoje parašytų ar išspausdintų, nuo **Gegutėlės** iki **Mal du pays** antrajame — nuo **Be tėvynės brangios** iki **Kristaliniam karste**, gi trečiajame — ištraukas iš **Mano gimtinės giesmės**, spausdintas **Pradalgėse** ir kitur, o taipgi bene tris (!) dar niekur neskelbtus eilėraščius. Kiekvieną jų skaitė lėtai, monotoniškai, graudingu ir graudinančiu tonu, retkarčiais suklysdamas, apsimesdamas žodžiuose, padarydamas kirčio klaidų. Skaitė labai jau vienodai ir nuobodžiai. O patys eilėraščiai buvo didžiosios klausytojų dalies gerai žinomi, ne kartą girdėti gerų aktorių interpretacijose, ar net pačių deklamuoti. Neginčyjant, kad daugelis jų yra mūsų poezijos perlai, mūsų chrestomatijų būtiniausias inventorius, sutikti su K. Priešpyliu, jog „taip kaip Aistis skaitė savo poeziją, vargu, ar kuris mūsų aktorių būtų geriau ir sugestyviau paskaitęs", manau, gali tik toji užkietujusių poetų adoratorių dalis, kuriai laikas sustojo, kuri gyvenamosios realybės nebesugeba atsieti nuo metų metais susikurtosios, kažkur vaizduotėje susigulėjusios.

Kas gi iš mūsų nemėgsta J. Aisčio poezijos? Kuris gi nevertina jo atsiekimų literatūroje? Taja prasme sutikčiau, kad ir kolegos poeto Kazio Bradūno įžanginis žodis, didžiai ornamentuotas, iškėlęs poetą ant piedestalo aukščiau „karalių ir šventųjų", nebuvo perdaug. Ir spontaniškas publikos atsistojimas poetui išėjus scenon buvo nupelnytas. Graudumas ėmė tik dėl to, kad, štai, tasai herojus, kiek pasimetęs saiko nuovokoj, turėjo valandomis (taip atrodė) liūliuoti savo gerbėjus, atkakliai ir įkyriai griaudamas tai, kas taip kruopščiai ir sąžiningai buvo statyta.

Graudžios monotonijos neišblaškė nė Prudencijos Bičkienės sudainuotos šešios J. Aisčio žodžiais parašytos dainos, kurių gal tik dvi (Povilo Mažiulio ir Vytauto Jančio) teužgriebė J. Aisčio eilėraščių nuotaikas.

Interpretatoriaus talentas poetui nėra privalomas, tačiau iš rengėjų publika, kuri anot K. Priešpylio „visą laiką mirtinoj tyloj ir susikaupusi sekė balsą ir eilėraščio frazę", ne tik gali, bet ir turi reikalauti daugiau skonio ir saiko.

Į laiko srovės nebejaučiančią auditorijos dalį ne vienu atveju apeliavo ir keturių mūsų „trubadūrų" (P. Andriušio, B. Brazdžionio, A. Gustaičio ir S. Santvaro) vakaras, neseniai įvykęs Čikagoje. Bent pusę vakaro programos užėmė gabalai, parašyti prieš keletą, kelioliką ar daugiau metų, daug kartų girdėti ir skaityti. Nuo dalyvių neatsiliko nė rengėjai, tam retam įvykiui davę tipišką trafaretinę stovyklinių vakarų formą. Jiems atrodė, kad nė apie kūrybą bendrai, nė apie vakaro svečius specifiniai toji auditorija niekada nėra girdėjusi. Išėjo tad vietinės bendruomenės pirmininkas ir reikalą nušvietė. Išėjo impresarijus (J. Kapočius) ir dar viską paryškino, savo kaip leidėjo reikšmės anaiptol nepamiršdamas. Tada dar daugelį kartų scenon žengė vakaro pranešėja (Eglė Vilutienė), vis dar rasdama reikalo padailinti, tai, kas vakaro programoje juodu ant balto surašyta. Betrūko tik generalinio konsulo kalbos. Betrūko pabaigai pakvietimo programą užbaigti Lietuvos himnu.

Algirdas T. Antanaitis

LITUANISTIKA

GENERALINĖ VALIA

JAV profesorius įsimylėjęs lietuvių kalbą — tokiu pavadinimu J. Prunskis pateikia liepos 6 d. *Drauge* pasikalbėjimą su Northwestern universiteto lingvistikos profesoriumi Gordon B. Ford, jr., kurio jau gausiuose moksliniuose darbuose apie 50 nuošimčių skirta lietuvių kalbai. Labai simpatiškame pokalbyje paties prof. Ford žodžiais pavaizduotas lietuvių kalbos atradimas senųjų indoeuropiečių kalbų studijų kelyje ir jos pasirinkimas viena iš pagrindinių mokslinio darbo šakų. Net ir nesentimentaliam lietuviui turėtų skambėti jaudinančiai prof. Ford užuomina, jog „...sausio mėnesį pradės dėstyti lietuvių kalbą, jeigu atsiras nors 2-3 studentai. Tik jis suabejojo, ar atsiras..."

Nors prof. Ford pavardė užtikrina mūsų spaudoje nebe pirmą kartą, tačiau šį sykį kruopščiu medžiagos sutelkimu J. Prunskis pateikia gyvą ir pilną portretą svetimtaučio mokslininko, „litvomano", kuris, kaip jau mūsų kultūros istorijoje yra pasitaikę, tampa šaltiniu mums atrasti, geriau ir pilniau atrasti save. Nejučiomis ta proga mintys grįžta į Herderį bei vokiečių ar kitų tautų kalbininkus ir tautotyrininkus, kurių prisireikė mūsų Tautinio Atgimimo epochos pradininkams kaip pasiteisinimo ir paakinimo savai kalbai bei kultūrai prideramą vietą šioje žemėje iškovoti. Be abejo, istorija, jei kartojasi, niekad nepasikartoja šimtanuošimtiniai. Okupuotoje Lietuvoje lituanistikos mokslininkija yra savo ratą žymiai išplėtusi, ir istorija gręsia kartotis tik išeivijai. Čia jau nebeužtenka Salio, Skardžiaus, Joniko, Dambriūno ar dar keletos kitų pavyzdžių susidomėjimui lituanistikos studijomis sukelti. Jau ir seniai pažįstamo, praktiškai lietuvio Senn tam nebeužtenka. Tenka jau patiems save pradėti griaudenti svetimtaučiais mokslininkais — ir gerai, kad jų yra — ir pačiu jauniausiu iš jų tarpo — Fordu. Ir jis pats su dideliam talentui būdinga įžvalga padėtį realistiškai mato, nes tame pačiame pokalbyje, išskaičiavęs JAV universitetuose besiplečian čias baltistikos ir specialiai lituanistikos studijas bei jose angažuotus lietuvius, pastebi: „...rūpinuosi tik, kas bus netolimoje ateityje, nes ir prof. Salys ir prof. Senn yra vyresnio amžiaus, o universitetai reikalauja, pasiekus 70 m. amžiaus, pasitraukti..."

Kas bus?

O bus, tur būt, labai paprastai. Jei išeivija nesugebės panaudoti savo tikrai turimų priemonių naujiems lituanistikos mokslininkams prisiauginti, tai užteks vieno kito dešimtmečio ir lituanistikos mokslams atstovaus svetimtaučiai ir Lietuvos mokslininkai, išeivijai, žinoma, dar ilgai liekant ir išliekant prie tradicinio klumpakojo. Kaip minimumų minimumo užtenka gal ir to tautinei gyvybei palaikyti, kaip tai suprantama Čikagoje kasmet rengiamuose Gintaro baliuose. Tačiau kaip tatai su kartą Brooklyno *Darbininke* skelbtu kvietimu — Būkime akademikų tauta?! Nepaprastai sunku tautą įsivaizduoti gydytojų, biologų, inžinierių, fizikų, matematikų, teisininkų ar panašiai telkiniu, jei stokoja tame fragmento, kuris betarpiškiausia prasme reprezentuoja tai, kas tautai ir tautinei kultūrai būdingiausia. Ir šie žodžiai tikrai nebus užgaulūs vad. tiksliųjų ar visuomeninių mokslų atstovams, nes kaip tik iš jų tarpo esu girdėjęs nusiskundimų dėl lituanistų stokos daugiau negu iš lietuviškojo švietimo išeivijoje organizatorių.

Neskubėjimas pasirūpinti, rimtai pasirūpinti lituanistikos mokslininkų prieaug-

(atkelta iš 11 psl.)

liu galėtų turėti ir kitokių implikacijų. Juo toliau, tuo labiau Lietuva taps visokių lituanistinių mokslų šaltiniu. Svetimtaučiai mokslininkai nekreipia ir nekreips nei mažiausio dėmesio į Klevelando veiksnių deklaraciją ar jos eventualius „išrutuliojimus" ir santykiaus bei bendradarbiaus su mokslininkais bei institucijomis Lietuvoje tiek, kiek jų moksliniam darbui reikės, nežiūrint, ar pagal J. Audėno asmeniškus apibrėžimus kuris nors asmuo yra okupacinis ar ne. Šiek tiek daugiau delikatnumo visgi galima tikėtis tik iš lietuvių mokslininkų, jei ir kartais nevisiškai pilnai pagal veiksnių tautinės drausmės skonį.

Kas darytina?

Teko patirti, jog JAV LB Švietimo taryba savo dienotvarkėje turi įsirašiusi lituanistikos studijų akademinėje plotmėje skatinimą ir specialiai 2-3 studentų tokioms studijoms Northwestern universitete suradimą. Deja, šis klausimas, įrašytas mnėton dienotvarkėn maždaug prieš metus, dar ir šiandien nėra susilaukęs svarstymo eilės. O Lietuvių Fondo pernai skirta 1,500 dol. stipendija tokiems reikalams dar ir šiandien ilsisi JAV LB Centro valdybos žinioje.

Nieko daugiau nereikėtų, kad tik Švietimo taryba kiek sukeistų savo dienotvarkės punktus. Ramia sąžine galima būtų išmesti visokius lietuviškųjų mokyklų administravimo bandymus, nes kaip pvz. ir K. Donelaičio mokyklų Čikagoje praktika parodė, jos sklesti juo geriau, juo mažiau administracine prasme jomis rūpinasi išeivijos švietimo ministerijos. Galima būtų taip pat nesunkiai atsisakyti nuo bandymų rašyti taisykles jaunimo stovykloms pravesti, nes joms gal kartais trūksta lėšų, bet ne prityrusių organizacinių vadovų. Iš viso, reikėtų atsisakyti nuo bandymų lipti į jau judantį vežimą, nors tai dažnai ir patogiausia.

Tokią atranką darbotvarkėje padarius, lituanistikos mokslininkų ir naujų mokytojų lietuviškoms mokykloms ruošimas tikriausia patektų į jam prideramą pirmesnę vietą. Tai dar mažai teliesti barai, bet LB ir jos organai turi tikrai tam visas reikalingas priemones — per 20 metų stokojo tik rimto dėmesio. Daug jaunų lietuvių]aisvojo pasaulio universitetuose, ir lingvistikos studijose jie ne ant pirštų skaitomi (žiūrėk mūsų spaudoje žinutes, kalbančias apie lietuvius studijuojančius kone visas pasaulio „istikas", tik ne lituanistiką). Prof. Ford atrado lituanistiką be mūsų paskato. Ar tikrai nesusirastų bent keletas lietuvių lituanistikos studijoms, jei tik LB ant tos problemos, tiesiog, užsigultų. Nepateikiame šiandien kurių nors smulkių siūlymų, nes jie praeity negirdomis, kol nėra generalinės valios. Ir kad JAV LB Švietimo taryba nesijaustų viena pati specialiai užpulta, turime pridėti, jog JAV LB Centro valdyba yra už tai irgi nemažiau atsakinga. Tegu jai III-sios Tautinių šokių šventės paraštės ir būtų buvusios labai skaudžios, nebevertėtų į tai daugiau kreipti dėmesio, bet, pasitenkinus tik pečių truktelėjimu, nukreipti žvilgsnį į daug svarbesnius uždavinius. Ir jei dar PLB Centro valdyba nustotų būti nebylė lietuviškosios kultūrinės pažangos klausimuose, tai ir turėtumėm spręsti.

Ir tai mes vadiname „užsigulimu". Jei svarbiausios LB institucijos nebetraktuos lituanistikos mokslininkų prieauglio klausimo kaip pavainikio, bet padarys jį pagaliau šeimos nariu, tai LB su savo jau stipria organizacija tikrai nesunkiai ras mūsų visuomenėje kandidatų ir reikiamos materialinės talkos jiems kelią palengvinti. Ir būtų labai malonu aptarti rezultatus kad ir už metų, jei tik LB apsispręstų šiame reikale pasigimdyti ryžtą.

K. Drunga

PREMIJUOTA LITERATŪRA

DANGUS IR ŽEMĖ

Juozo Švaisto *Dangus debesyse*, autoriaus išgyvenimai 1918 - 1919 metais, Nida, 1967, 325 psl., 2 dol. minkštais viršeliais.

Prisiminimus šiandien rašo, ir jeigu ne knygomis leidžia, tai bent laikraščių atkarpose spausdina, jau ne vien tautos vadai, generolai ir solistai, bet taipgi eiliniai, policininkai ir choristai. Komentuodami memuarų knygas, recenzentai, nesant nieko geresnio pasakyt, ypač pramato bent, kad knyga būsianti svarus įnašas mūsų netolimos praeities istorijon.

Tas aukso kasyklas ateities istorikams pernai papildė ir žinomas vyresniosios kartos rašytojas Juozas Švaistas-Balčiūnas savo išgyvenimais 1918-1919 metais, pavadintais *Dangus debesyse*. Tiesa, tais metais knygų jis dar nerašė, o reiškėsi visoje eilėje kitų amatų bei profesijų: caro armijos karininkas, mokytojas, dvaro administratorius, raštininkas komunistiniame karo komisariate, apskrities policijos organizatorius ir vadas, generolo Glovaccio lauko komendantas. Visa tai per nepilnus dvejis metus! Audringus, lūkestingus, skausmuose beatgimstančiai Lietuvai reikšmingus metus.

J. Švaisto išgyvenimai ateities istorikui bus svarbūs ne tiek dėl jo asmeniškų darbų ir žygių, kiek dėl fono, dėl aplinkos, kurioje jie vyko. Tąją aplinką sudaro anuometinių žmonių vargai, rūpesčiai, nuotaikos. Ir tai ne vien pilkų žmonelių, bet ir asmenų, vėliau savo vardais iškilusių ar mūsų valstybinio gyvenimo scenoje vaidinusių jeigu ne pirmaeiles, tai bent reikšmingas roles.

Iš šitų reikšmingesnių veikėjų J. Švaisto atsiminimuose pažymėtini: J. Uborevičius (vėliau Raudonosios Armijos generolas, Stalino sulikviduotas kartu su V. Putna), Gediminas Beržanskis-Klausutis (save laikęs mūsų didžiųjų kunigaikščių ainiu), daktaras Vladas Lašas, juristas-ekonomistas Jurgis Smalstys, dailininkas Justinas Vienožinskis, populiariųjų kalendorių leidėjas Liudas Jakavičius ir dar vienas kitas.

Jų asmenybes iškeldamas iš užmiršties sutemų, kartais vienu kitu sakiniu gan taikliai juos charakterizuodamas, J. Švaistas, žinoma, niekur neužmiršta nė savęs, ar tai jis būtų „seminaristas — jaunas šaunus vyrukas" (53), ar tai pavojaus akivaizdoje „nuostabiai ramus ir šaltas" (178) dvaro prievaizda, ar pagaliau šiaip sau pilietis, visur „savo pareigą kaip tauras lietuvis" (223) sąžiningai atlikęs. Ateities istorikui, žinoma, visa tai gal jau ir nebebus taip gyvybiškai svarbu, bet jis turės bent malonaus pasiskaitymo.

Tiek dėl istorinės išgyvenimų vertės.

Knyga turi ir kitonišką vertę. Lietuvių Rašytojų Draugija (išeivijoje) per savo komisiją Angelų mieste nutarė, kad *Dangus debesyse* ir literatūriniu atžvilgiu yra geriausia pernykščių (Laisvės kovų!) metų knyga, tajį nutarimą užantspauduodama puse premijos (kita pusė, kaip jau rašyta, teko Jurgiui Jankui).

Memuarinės literatūros premijavimas šiandien nebėra naujas dalykas. Ne taip seniai juk ir Nobelio premija buvo skirta ne kam kitam, kaip... Winstonui Churchilliui. O ne už ilgo ir mūsų klasikas Jurgis Savickis gavo tą pačią LRD premiją už stambų memuarų dvitomį *Žemė dega*. Bet vis dėl to, nekalbant apie Winstoną, tarp Švaisto *Dangaus* ir Savickio *Žemės* yra gana didelis skirtumas.

Ieškoti kompozicijos, intrigos ar panašių elementų atsiminimuose nebūtų tikslu. Nekaltinsi juk Švaisto, kad jam ne taip sklandžiai ėjosi meilėje su Aldona ar žydaite Leja. Stilius? Juo J. Švaistas irgi niekada perdaug nepasižymėjo. Jo kalba, tiesa, visada buvo gan sklandi. Šioje knygoje ji kiek per daug reportažiška, laikraštinė, gi, autoriui išėjus policijon, netgi oficialiai „valdiška", išmarginta sakiniais ar išsireiškimais, paprastai užtinkamais biuleteniuose ar potvarkiuose: „tos kovos padariniai" (261), „neleistini valstybiniu požiūriu", „giliai įsisamoninę to laiko dvasią ir atsakomingumą", „atsirado dėkinga sritis" (262), etc. Tokių štampų netrūksta nė dialoguose, anaiptol ne valdiškuose. Štai, kad ir replika buvusiai mylimajai:

— Iš dalies *taip. Abu dabar susilyginom: ir tau ir man tuštuma. Bet aš nemanau tos tuštumos užimti. . .Viena tik* konstatuoju, *kad likimas teisingas. Jis atkeršijo už mane. Mano skausmas tikrai šaukėsi atpildo. Meilė ir kerštas eina pakaitom.* Antra vertus, *man gaila Uborevičiaus — kaip lietuvio. . .* (68. Pabraukta cituojant).

Toji dialogų gausa J. Švaisto atsiminimus bene ryškiausiai ir išskiria iš eilės kitų, į literatūrą nė nepretenduojančių. Išdrįsęs suabejoti autoriaus atmintimi, vienok nenorėdamas pažeisti tų dialogų autentiškumo prielaidos, skaitytojas turės galvoti, kad autorius visur nešiojosi juos juoston užrašantį aparatą, koks, vargu, tais laikais egzistavo.

Artimąja krašto praeitimi besidomінčiam J. Švaisto atsiminimai bus įdomūs. Vienas kitas skyrius yra ir pakenčiamai literatūriškai sukirptas. Pavyzdžiui, „Niekas nelaukia", kuriame duoti keli geri tetulių ir tetulėnų šaržai. Tačiau labai abejotina, kad tie keli atributai visą knygą pakeltų į literatūrinės premijos lygį.

Pereitą kartą vienas knygų premijavusios komisijos narys (B. Raila) užsipuolė redakciją dėl žinutės, apie premijuotas knygas kėlusios panašias abejones. Girdi, juk ir jūs redaktoriai nesate literatūros specialistai, o politiniai daktarai ir inžinieriai. Norėtųsi jam pasiūlyti dar sykį pasiskaityti redakcijos sąstatą. Bent redaktorius, kuriam aš savo rašinėlius siunčiu, kiek žinau, savo daktaratą pelnė kaip tik literatūrinėje srityje.

T. Guopis

KULTŪROS KONGRESAS

LYG PIRMININKAUJĄS

Jau praslinko metai laiko nuo šio parengimo, bet visuomenė vis dar nėra mačiusi jo apyskaitos. Kiek žinia, nuo š. m. kovo 1 d. kongreso apyskaita ilsisi JAV LB Revizijos komisijos globoje. JAV LB Centro valdyba nerado galimu apyskaitos priimti dėl dokumentų stokos, įrašų netvarkingumo ir sauvališkų nustatytos sąmatos viršyjimų. Revizijos komisijai yra pavesta tarti dėl to žodį. Ją sudaro dr. S. Biežis, dr. K. Ambrozaitis ir V. Kasniūnas. Formaliai pirmininko ji dar neturi, bet V. Kasniūnas yra sutartas lyg pirmininkaujančiu. Vienok, Revizijos komisija ir iki šiandien III-jo Kultūros kongreso apyskaitos neprisirengė patyrinėti. V. Kasniūnas sako, kad jam vis nepavyksta daktarų suvesti, o daktarai tvirtina, kad V. Kasniūnas nėra niekad jų posėdžiui kvietęs. Kaip ten bebūtų, visuomenė gali ir toliau laukti, nes Revizijos komisijos nariams, norint visiems pasirodyti gerais, tikrai nėra smagu rankos kišti į maišą, kuriame gali būti skorpijonų.

Lyginant su Tautinių šokių komitetu, Kultūros kongresui rengti komitetas pasirodė žymiai drausmingesnis, nes apyskaitą, kad ir labai ligotą, įgrūdo JAV LB Centro valdybai net registruota pašto siunta, nes pastaroji nenorėjo jos imti, siūlydama apyskaitą nukreipti Reviz. komisijon. Vienok, toks drausmingumas irgi neatsirado iš karto. Labai ilgą laiką kongreso ruošos darbe JAV LB centro valdyba ar jos nariai kongreso komitete buvo toleruojami tik svečiais, prašomais nekišti nosies ne į savo reikalus. Centro valdybos patvirtintą sąmatą kongreso komitetas sauvališkai viršyjo maždaug 7,000 dolerių. Ir gal nepaklusnumas būtų išlikęs gyvu ir iki pabaigos, jei ne nelaimė. . . O ta nelaimė — apie 6,000 dol. nuostolio. Ir tik tas mažytis nepasisekimas padarė tai, kad kongreso komitetas žaibo greitumu paskubėjo ir nuostolius ir protokolus pasiųsti JAV LB Centro komitetui, kaip kad p. M. Rudienės ir J. Paštuko pasirašytame atitinkamame lydraštyje sakoma: „. . .pagal priklausomybę, kaip atsakingam III Kultūros Kongreso šeimininkui ir ruošėjui".

MUZIKA IR POLITIKA

VEIKSNYS VIRGILIJUS NOREIKA

Įžymusis Vilniaus operos solistas čikagiškei lietuvių visuomenei prisistatė koncerte, įvykusiame lapkričio 9 d. Prudential dangoraižio auditorijoje. Praktiškai be jokios reklamos — tik vienas, kiek didesnio formato pranešimas *Drauge* ir paminėjimai Margučio ir S. Barkienės šeimos radijo programose — pakvietimai į koncertą buvo išgraibstyti per 4 dienas. Vienuolika šimtų talpinančioje salėje laisvų kėdžių neliko ir, kiek žinia, jų nebūtų buvę ir dvigubai didesnėje. Publika — labai įvairi. Daugiausia, gal, vidurinioji, 30-45 metų generacija, bet labai žymus nuošimtis ir tiek jaunesnių, tiek ir vyresnių. Iš viso, — labai daug iš lietuviškojo „who is who" sąrašo: nedaug Čikagoei būna panegimų, kur būtų daugiau.

Po koncerto įvykusiame priėmime dalyvavo virš šimto kviestinių svečių. Jei ne vietos stoka, jų būtų buvę dar daugiau. Svečių tarpe buvo žinomų Bendruomenės, Lietuvių fondo, spaudos žmonių, o ypač, kas natūralu, kultūrinio, muzikinio gyvenimo dalyvių.

Pilnutėlė koncerto salė ir spūstis priėmimo metu ir šį kartą ir dar labai akivaizdžiai liudija, jog lietuvių visuomenė tiek, pirmiausia, Kanadoje, tiek ir JAV-se yra padariusi žymiai išmintingesnį nutarimą negu išeivijos veiksniai Klevelande. Santykiuose su žmonėmis, kurie atstovauja lietuvių tautos kultūriniam gajumui, veiksnių bandomos statyti geležinės uždangos visad liks tik popierinėmis.

Vienok, yra vilties, kad ir veiksniai su laiku priartės prie visuomenės laikysenos. Š. m. lapkričio 16 d. įvykusiame VLIKo tarybos posėdyje bandymai surašyti smerkimo rezoliuciją jau nebepraėjo. Bet ir tylomis pro reikalą praeiti, išminties neužteko. Pavesta B. Nemickui surašyti ekspertyzą, išaiškinant, kas galėtų gautis blogo iš tokių koncertų ar panašių santykiavimo pasireiškimų. Neabejotinai, sprendimas saliamoniškas. Užims laiko įvykdyti. O visuomenė ir toliau laikysis iniciatyvos, turėdama drąsos surasti teisingiausius kelius.

O teisingiausią nutarimą dėl koncerto padarė gal viena vyresnioji skautė, paskiusi savo vadovei — sese. . . ., šis vakaras man davė daugiau Lietuvos, negu aš radau jos knygose.

LAISVĖS KOVOS METAI

LIETUVIŠKAS JFK

Daugiau kaip prieš pusantrų metų VLIKo ir LB susitarimu, ALTai neprisidėjus, buvo sudarytas Jungtinis Finansų komitetas, kurio tikslu buvo surinkti 100,000 dol. Lietuvos laisvinimo ir lietuvių kultūros ugdymo reikalams. Užmojo intencija — taip pagerbti 50-sias Lietuvos Nepriklausomybės metines. Komiteto pirmininku pakviestas prel. J. Balkūnas.

Komitetą sudariusieji veiksniai sutarė, jog komitetas rinks nustatytą sumą, kreipdamasis į visą lietuvių visuomenę, tiek senųjų, tiek naujųjų ateivių organizacijas, į klubus, parapijas ir t. t. Buvo taip pat sutarta, jog surinktos sumos bus paskirstytos pusiau tarp LB (Pasaulio LB CV, Kanados LB CV ir JAV LB CV) ir VLIKo. LB atstovu šiame reikale buvo sutarta JAV LB CV. Be to, 1967. I. 6 prel. J. Balkūno ir JAV LB CV narių — B. Nainio, kun. J. Borevičiaus ir V. Adamkavičiaus pasirašytu susitarimu, „...FK iš gautojo gryno pelno kas tris mėnesius atsiskaito su JAV LB Centro Valdyba susitartu būdu — 50 %...“

Daug laiko prabėgo nuo Jungtinio Finansų komiteto įsteigimo ir gražių susitarimų sudarymo. Šiuo metu surinkta tik apie 23,000 dol. Ir tai kas surinkta yra beveik be išimties surinkta LB apylinkėse. Plačiosios lietuvių visuomenės JFK netrukdė. O tuo tarpu JAV LB CV netik kad nesusilaukė iš JFK kokios nors apyskaitos, bet ir net vieno dolerio iš grynojo pelno neregėjo, nors ir jau daug kartų po tris mėnesius praėjo. Teko patirti, jog vajaus išlaidos jau viršyja 6,000 dol. Ir teko girdėti, jog JFK kažkam ir likusį grynąjį pelną dalina, o su JAV LB CV pasirašytas susitarimas — tai tik taip sau popieriaus gabalėlis...

NEW LOOK VLIKE?

Lapkričio 16 d. New Yorke posėdžiavusi VLIKo Taryba priėmė labai įdomų nutarimą. Būtent, VLIKo valdybos pirmininkui dr. J. Valiūnui prašant, Taryba nutarė, jog valdyba gali savo nuožiūra pradėti siuntinėti VLIKo raštus komunistų valdomų kraštų vyriausybėms. Oi, oi, ar nepradės tik dėl to Klevelando veiksnių nutarimai vartytis savo karste?

VALDAS ADAMKUS

MILIJONAS

Lapkričio 5-tos rinkimai atnešė respublikonams JAV mastu kad ir mažesnį, negu tikėta, bet visgi aiškų laimėjimą. Illinois valstijos Cook apskrityje (county) gi Čikagos burmistro Daley „mašina“ pasirodė vis dar pakankamai stipri, kad nepraleistų į siekiamas vietas nei vieno asmens iš respublikonų sąrašo. Maždaug šimtas tūkstančių balsų viršaus buvo šį kartą demokratų aparato Cook apskrityje stiprybės rodiklis. Net ir Nixonas ar Dirksenas nebūtų praėję, jei būtų renkami tik šioje apskrityje.

Tuo būdu ir Valdas Adamkus (Adamkavičius), surinkęs milioną balsų, nepriteko to šimto tūkstančių, kurio čia pritrūko visam respublikonų sąrašui. Pralaimėjęs šį kartą dar kiek silpnesniame sąraše, V. A., ir tai tenka ypatingai pabrėžti, buvo vienas iš daugiausia Cook apskrityje balsų gavusiųjų respublikonų kandidatų. Ateinąs iš net ir Čikagos mastu nedidelės lietuvių tautinės grupės, V. A. su kietu darbu ir energija, solidariai remiamas visų lietuvių ir sugebėjęs sutelkti itin daug jaunosios kartos talkininkų, paskleidusių propagandos darbą toli ir už lietuvių visuomenės ribų, surinko tiek balsų, kiek, vargu, ar yra bet kada anksčiau gavęs kuris kitas lietuvių kilmės žmogus.

TAIP PAREIŠKĖ ŠOVINIŪNAS

..Krizės laikai reikalauja didžių asmenybių. Nuodas šaukiasi priešnuodžio. Klystančius liberalus tvarko konservatoriai“. Anarchijai atsverti reikia archijos. Komjaunuoliams kelią užtvers jaunuoliai. Prieš hašišą reikia pastatyti šišą. Visa tai turėdama omenyje, AKIRAČIŲ redakcija džiaugiasi galėdama pristatyti savo skaitytojams naują kolumnistą, kurio asmenyje harmoningai jungiasi priešnuodis, konservatizmas, archija, šišas ir kitos savybės, taip retos ir taip reikalingos šiems iš didelio rašto ir krašto einantiems laikams. Vytautas A. K. T. (Algirdas Kęstutis Traidenis) Šoviniūnas yra plačiai žinomas. Jį mini tokie svarbūs vardynai, kaip „Believe It Or Not“, „What's That?“ „Kto Kavo?“ „Das grosse kleine Biedermeierallerlei“, „Larousse bizzarre“ (red. M. Chauvin), ir t. t. Šiame numeryje, kaip dera, mūsų kolumnistas atsakys į klausimus apie pagrindinę mūsų problemą — komunizmo gaisro tvaną Amerikoje. Ateinančiuose numeriuose V. A. K. T. Šoviniūnas tars savo autoritetingą žodį tokiais liepsnojančiais (ir tvinstančiais) klausimais, kaip lietuviškojo išeivių jaunimo problema, santykiavimas su kraštu, išeivijos drausmė, lietuviškumas mene, lietuviai ir Amerikos politinė veikla. Žodis — Šoviniūnui!

— Kaip jus, p. Šoviniūnai, vertinate dabartinę padėtį? Ar ji rimta?

— Šiandienos krizei žodis „rimta“ tiek tinka, kiek aspirinas zovada skriejančio vėžio pacientui. Padėtis — beveik beviltiška.

— Kodėl?

— Mums čia mandagiai besikalbant, komunistai baigia perimti Ameriką.

— Ar jūsų diagnozė ne perdaug pesimistiška? Kokie jūsų įrodymai?

— Įrodymai aiškūs keikvienam blaiviai galvojančiam, komunistų ar liberalų dar nevisai suvedžiotam, žmogui. Prezidentas Eisenhoveris buvo komunistinės konspiracijos dalyvis. Po jo, prezidentas Kennedy susitiko su Chruščiovu Vienoje ir pažadėjo jam perduoti Ameriką...

— John Birch draugijos argumentai. Ar jūs jais pilnai tikite?

— Elementari logika! John Birch draugija yra griežtai antikomunistinė. Kieno interesas yra skleisti nepasitikėjimą griežtai antikomunistine sąjunga? Komunizmo. Netikėt J. B. draugija, reiškia tikėt komunizmu. Mes žinome, kad komunizmas skelbia visuotinį melą. Kas visuotinai stojasi prieš komunizmą, skelbia visuotiną tiesą. Neišvengiama išvada: J.B. draugijos apkaltinimai JAV prezidentams yra teisingi!

— Tos logikos šviesoje, kaip jūs vertinate prezidento Kennedy nužudymą?

— Jį nušovė komunistai.

— Bet jei jis buvo jų žmogus?...

— Aiškiai matosi, kad jūs pilnai nesuprantate komunistų klastos ir gudrybės. Nužudydami J.F. Kennedy, komunistai nudobė du paukščiu: jie likvidavo jeims nebereikalingą instrumentą ir kartu paskleidė paniką, paskleidė raudonas miglas amerikiečių visuomenėje.

— O kaip su Martin Luther King ir Robert Kennedy?

— Ta pati istorija. Kingas buvo komunistų riaušių organizatorius. Robertas Kennedy būtų stūmęs Ameriką gilyn į liberalinį marazmą, kurio dugne jau laukia raudonojo aštuonkojo čiaupai. Jiedu buvo sunaikinti savo vadų — tuo pačiu tikslu.

— O kaip su prezidentu Johnsonu?

— Ar jūs duodatės suvedžiojami apgaulingo paviršiaus? Ar jis nepriėmė M. L. Kingo savo prezidentinėje įstaigoje ir neįdavė jam savo parkerio, pasirašius prokomunistinį teisių įstatymą? Kam žinoma komunistų taktika, tas žino, kad tame parkeryje buvo instrukcijos kaip toliau griauti Ameriką raudonųjų juodžių riaušėmis. Ar pamiršote, kad Johnsonui prezidentaujant New Yorke įvyko požeminių traukinių streikas, suparaližavęs didmiestį ir padėjęs jį ant lėkštės godžiam komunistiniam agresoriui? Streiko vadovas neva buvo airis Mike Quill. Kam žinoma komunistų konspiracija, tas žino, kad Quill ištikrųjų buvo žydas komunistas Bronštein, anksčiau žinomas kaip Trockis, kuris buvo neva nugalabintas Meksikoje, kad apdumti akis nekomunistiniam pasauliui, ir po naujos tapatybės priedanga tęsė savo tamsų darbą Amerikoje. Ir kas atsitiko streiko pirmosiomis dienomis? Po New Yorką ir priemiesčius pasipylė komjaunuoliai su sąrašais patriotiškų lietuvių, kurie turėjo būti likviduoti.

— Bet pone Šoviniūnai, jei komunistai jau faktinai valdo Ameriką, ko jie dar laukia? Kodėl jie neiškelia raudonos vėliavos ant Baltųjų rūmų ir Disneyland?

— Jie nebūtų komunistai, jei jie dar nenorėtų pažaist su jau bejėge, liberalų užhipnotizuota pele — Amerika.

— Jūs jau minėjote, kad padėtis **beveik** beviltiška. Kaip Amerika — ir čionykščiai lietuviai galėtų išsigelbėti?

— Dar yra išeitis. Vienintėlė. Ir labai paprasta. Amerikoje yra keliasdešimt tūkstančių tikrų komunizmo žinovų — lietuvių! Šie žinovai turi bematant perimt vadovaujančias vietas. Tai naujai išrinkto prezidento pareiga!

— Į kurį prezidentinį kandidatą daugiausia dedate vilčių?

— Komunizmo pavojų suprantantiems žmonėms, kurių smegenys dar neišplauti, atsakymas aiškus. George Wallace!

— Kuris jo politinis pareiškimas jus sužavėjo?

— Visa eilė. Pavyzdžiui, „jei anarchistas atsiguls priešais mano automobilį, jis atsiguls priešais jį paskutinį sykį“.

— Kai prezidentas Wallace paskirs lietuvius įvadovaujančias vietas, kaip jūs jam padėsite įvykdyt jo automobilio politiką?

— Iš jo geros, nors ir nepilnos idėjos mes išvystysime metodišką veiklą, kuri daug prisidės prie Amerikos ir pasaulio išgelbėjimo. Anarchistai guls po automobiliais, kaip gulę, jie kvailoki. Bet komunistai? Nesulauksit, jie per gudrūs! Pražilsi jų belaukdamas! Čia ir bus lietuvių vaidmuo. Lietuviai sudarys motorkadas (automobilius jie gaus iš valdžios nemokamai) ir pasklis po miestus planingai ieškodami komunistų, ir juos pervažiuos — stovinčius, bėgančius ar nekaltus nuduodančius!

— Labai originali idėja! Kaip dar lietuviai padės sunaikinti komunizmą Amerikoje ir pasaulyje?

— Aš turiu išsamų sąrašą idėjų, kurios netrukus virs tikrove.

(Apie p. Šoviniūno idėjas skaitykite sekančiame numeryje, nebent tada Amerika jau nebeegzistuos.

PETRAITIS ATSAKO JONAIČIUI

VYTIS PRIEŠ VYTĮ

Studentų ateitininkų leidinyje *Gaudeamus* vieną šių metų numerio straipsnį puošia vinjetė, kur du Vyčiai kardus iškėlę lekia tiesiai viens į kitą. Dr. Keblio pranešimas PLB seime priminė šį vaizdingą piešinį ir kartu su šypsena sukėlė abejonę, ar tikrai su mumis jau taip blogai, ar mūsų visuomenė iš tiesų nesulaikomai skyla į tautininkus ir valstybininkus, ar prelegentas ne per daug sutirštino spalvas savo nagrinėjamoms problemoms išryškinti.

Tokias abejones išblaško dr. B. Jonaičio atsakymas dr. Kebliui („Supainioti vardai ir sąvokos", *Dirva*, 1968. IX. 27, nr. 99). Visas jo straipsnis tai puiki iliustracija dr. Keblio patiektam liūdnam mūsų visuomenės vaizdui patvirtinti. Dr. Jonaičio reikalavimas apsivalyti nuo liberalinės mažumos ir ją išskirti iš mūsų visuomenės gyvenimo, jo siūlymas dr. Keblio vadinamiems tautininkams, pagal jį — liberalams, įsijungti į komunistinę Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugiją, labai ryškiai parodo kaip toli esame nuėję. Lietuvos laisvinimo vardan įtūžęs Vytis šoka kovon prieš Vytį.

Liberalui ir tautininkui būtų milžiniškas uždavinys su dr. Jonaičiu išsamiai diskutuoti — per daug visai skirtingų pagrindinių prielaidų ir pats jo galvojimo būdas sunkiai įkandamas. Gal geriau ribotis tik vienu klausimu.

Iš kur dr. Jonaitis ištraukė, kad mūsų liberalai atsisako siekti nepriklausomos Lietuvos? Tokį sunkų kaltinimą, rodos, reiktų kuo nors pagrįsti. Jo cituojamas pasisakymas apie Vliką *Metmenyse* išreiškia abejones kiek Vlikas tikrai įkūnija tautos norą kovoti už savo laisvę ir todėl, kiek jį galima laikyti mūsų tautos valios pagrindiniu reiškėju? Gi tautos noru kovoti už laisvę tame pasisakyme visai neabejojama. Iš citatos tai visai aišku. Berods, Vlikas ir tauta tai dar ne tas pats ir kritika Vlikui dar ne išdavimas. Daktaras turėtų mokėti bent skaityti.

Liberalų įsitikinimai ir įsipareigojimai Lietuvos nepriklausomybės atstatymo tikslui yra išreikšti daugybėj straipsnių, pasisakymų, pareiškimų žodžiu ir raštu. Nesiimant čia pateikti išsamaus bibliografinio sąrašo, galima nurodyti Jaunimo Kongreso rezoliucijas kaip plačiausiai žinomą autoritetingą pareiškimą ir pagaliau paties dr. Keblio paskaitą PLB seime. Liberalų priešingų pasisakymų dar niekur neteko pastebėti.

Argi liberalams privalu kiekvieną savo pasisakymą bet kuriuo klausimu pradėti su iškilmingu užtikrinimu, kad jie už Lietuvos nepriklausomybę? Iš kur jiems tokia išskirtinė pareiga? Jei taip, tai gal būtų galima paprašyti, kad mūsų konservatoriai ar valstybininkai kiekvieną kart prabildami taip pat pabrėžtų, kad ir jiems tikslas yra nelygstamas, svarbesnis ir aukštesnis už jos vidaus ekonominės, socialinės ir politinės santvarkos klausimus. Tai toli gražu nėra savaime suprantama, nes tuo tarpu net mūsų politiniai veiksniai vis geba suplakti nepriklausomos ir demokratinės Lietuvos atstatymo reikalavimus. Tokia jų, beveik sakraline tapusi, formulė lygiomis stato vidaus santvarką - demokratiją ir pagrindinį valstybinės nepriklausomybės tikslą. Tai sudaro pagrindą įtarimams, kad emigracija kėsinasi apriboti lietuvių tautos suverenines teises ir yra pasišovusi iš užjūrių primesti ateities nepriklausomai Lietuvai jos vidinės santvarkos pagrindus. Būtų gera, kad mūsų veiksniai mus ir ypač lietuvių tautą tėvynėj aiškiai užtikrintų, kad jie tokių užmačių neturi.

Nuolat kartojami liberalų pasisakymai, pareiškimai ir paaiškinimai konservatorių vistiek neįtikina. „Būtų labai gerai, jeigu jis tikrųjų taip būtų", sako dr. Jonaitis, bet čia pat tvirtina, kad taip nėra. Kiek kartų galima kartoti vis tą patį? Gal mūsų konservatoriams būtų ramiau, jei kiekvieną mūsų parengimą pradėtume kaip Amerikos mokyklose pamokas — atsistoję prieš vėliavą, rankas prie širdžių prispaudę, garsiai deklamuodami mūsų nelygstamą, jokiomis sąlygomis neapribotą bei pašaliniais priedais nesupainiotą ištikimybę Lietuvos nepriklausomybės tikslui. Tik tada sutokime prieš vėliavą visi kartu — liberalai ir konservatoriai, tautininkai ir valstybininkai ir visi kiti, kokių tik mūsų tarpe esama. Bet jei konservatoriai liks patogiai sėdėti salėje sau rankas susinėrę, tai galit piktintis, pykt ir net mest iš dorų lietuvių tarpo — vieni liberalai neeis į sceną savo patriotizmo ir ištikimybės Lietuvai deklaruoti. Patriotizmo monopolio iš Dievo malonės nieks neturi.

Bet kita vertus, gal tokios mokyklinės apeigos nėra būtinos. Gi mūsų susirinkimuose ir parengimuose giedame Lietuvos himną. Niekas iš salės neišeina, durimis netrenkia, niekas nė sėdėti nelieka. Jei tai įtarimų kirmino dar neapramina, pažvelkime į mūsų namus — tiek pas konservatorius, tiek pas liberalus rasite Vytį garbingoje vietoj. Gal dr. Jonaitis pas liberalus nesilanko, tai galima jį užtikrinti, kad nė vienas jų savo namuose nepasikabino nė Sovietų Sąjungos, nė LSRR herbo su kūju ir piautuvu. Tai kam tas įniršimas valyti ir kitaip galvojantį rauti su šaknimis, kam šaukti visuomenę į žūtbūtinį pilietinį karą prieš nebūtą priešą?

Užsiminus herbus, žvilgsnis nuklysta į *Akiračių* antraštės vinjetę. Nesimato kieno jietys taip grėsmingai nukreiptos į Vytį — rusų, lenkų, vokiečių ar mūsų pačių, lietuvių? Bet ne. Jietys ar kardai tai ne lietuvių ginklai prieš savus. Mūsų būtų kuokos.

A. Petraitis

P. S. Gal dr. B. Jonaitis išdrįstų ateityje nebesivadinti Jonaičiu, jei pridėtumėm, kad A. Petraitis neturi nieko prieš būti pristatytas ir kaip Algimantas P. Gureckas.

(*atkelta iš 13 psl.*)

Be to, aktyvi rinkiminė kampanija, kurią vedė jo talkininkų štabas, sujudino, sugyvino rinkimams ir visą lietuvių visuomenę. O susirinkęs milionas balsų turėtų būti sustiprinęs ir mūsų visuomenės savimi pasitikėjimą.

Šios išdavos ir išvados neturėtų likti užmirštos. Jei V. A. pirmasis bandymas liktų ir paskutiniuoju, viskas, kas buvo daryta ir atsiekta, būtų buvę veltui daryta, veltui aikvota. Kad ir reliatyvaus pralaimėjimo akivaizdoje, milijonas gautų balsų yra per didelis kapitalas, kad galėtų likti nebepastebimas ir nebenaudojamas ateičiai.

POLITINĖ KAIRĖ

IŠ KUR TOKS NESVIETIŠKAS IŠDIDUMAS

Kad dabartinio *Varpo* red. A. Kučys nemyli *Metmenų*, tai jau sena istorija. Kad jis ypač nemėgsta manęs, tai irgi nieko naujo. Bet šį kartą, kalbėdamas apie mano paskaitą-straipsnį „Lietuviškoji kairė istorinėje perspektyvoje" (*Metmenys*, 14), jis pats save pralenkė. Jis pasikėlė į tokias aukštybes ir į mane pažvelgė su tokiu paniekos ir pykčio žvilgsniu, lyg koks Dovydo psalmių galybių dievas (*Varpas*, Nr. 8, 188-193 psl.). Anot jo, aš ir baisiai naivus, ir neišmanėlis artimos ir tolimos praeities klastotojas, ir visokių piktų prasimanymų pilnas, nesuprantąs nei varpininkų, klaidingai suprantąs S. Daukantą ir J. Tumą-Vaižgantą, nežinąs net, kad Kudirka parašė himną, ir to himno žodžius. Ergo, aš neturėjęs skaityti paskaitos Santaros-Šviesos suvažiavime, kuriame buvę daugiau kultūros (išskyrus mano paskaitą) negu visame Kultūros kongrese. Už šią pastarąją, nors ir neoriginalią, pastabą A. Kučiui ačiū.

Kada žmogus pasikelia į tokią puikybę, vargu ar beapsimoka su juo ginčytis. Jam tik, gal būt, galima priminti G. K. Chestertono žodžius: „Išmintingas žmogus yra tas, kuris mano, kad ir kvailys nevisados klysta".

Noriu tačiau prie poros dalykų stabtelėti, kurie gali būti įdomūs ir paprastam normaliam skaitytojui: A. Kučys laiko prasimanymu mano tvirtinimą, kad 1940 m. krizės atveju nebuvo pas mus vieningumo ir kad kai kas net abejojo, kas baisiau, ar svetimoji okupacija, ar savoji diktatūra. A. Kučys bando idiliškai pavaizduoti tautinį solidarumą, patriotizmą, valstybės bei tautos interesų atjautimą pas visus, išskyrus mažą komunistų grupelę. Patarčiau jam paskaityt J. Audėno *Paskutinį posėdį*. O kad ne tik komunistų saujelė, bet ir pats Voldemaras suabejojo, tai irgi faktas, o ne prasimanymas (tiesa, komunistai visiškai ir neabejojo, jiems buvo aišku, kas geriau). O kad buvo baisiausias pasimetimas ir nevieningumas, pakankamai medžiagos duoda ir tas pat A. Kučio suredaguotas *Varpas*. Štai Raud. Armijai okupavus Lietuvą ir pastačius savo vyriausybę, mūsų pasiuntinys Berlyne važiuoja pas pabėgusį į Vokietiją prezidentą prisistatyti, bet važiuoja į Kauną ir prisistato Sovietų pastatytos vyriausybės užsienio reikalų ministeriui. Dar daugiau. Berlyne jis pas save priima Sovietų polpredą su sekretoriumi ir net žada (nors ir nenuoširdžiai) bendradarbiauti. Tame pat Varpo numeryje M. Krupavičius rašo: „Jų (suprask, tautininkų) diktatūra mums buvo sunkesnė, negu bolševiko Gomulkos lenkams" (56psl.) O, tur būt, Kučys sutiks, kad Lenkija šiandien galima laikyti okupuota. Ta proga verta prisiminti ir to paties Krupavičiaus memorandumą naujiems Lietuvos valdovams dėl bendradarbiavimo. Tad kur čia vieningumas ir solidarumas? Ir katras čia mūsų prasimanome?

Kalbant apie prasimanymus, A. Kučys tikrai prasimano, būk, mano sampratos kairė turinti pasisakyti prieš Lietuvos nepriklausomybės siekimą. Tai jau būtų galima pavadinti ir piktu prasimanymu.

Per daug vietos užimtų bandymas įrodinėti, katras mudviejų geriau pažįstame Daukantą, Kudirką, ar Tumą-Vaižgantą. Vieno pavyzdžio pakaks pamatyti, kad Kučys toj srity yra, atsiprašant, gerokas ignorantas. Kalbėdamas apie Daukantą, jis rašo, kad jis negalėjo būti kairysis dėlto, kad „jo draugas ir ilgametis bendradarbis" vysk. M. Valančius nebuvo kairysis. Iš kur Kučys ištraukė tą draugystę ir bendradarbiavimą? O jeigu ir būtų draugai, tai dar nereikštų, kad vienas negalėtų būti kairysis, kitas — dešinysis. A. Kučys, pvz., yra didelis Rudžio draugas, bet tas nereiškia, kad jis eventualiai negalėtų būti kairysis. Tarp kita ko, visiškai galima pritarti Kučio kairės aptarimui (192 psl.). Tik turėtų būti vykdoma, kas skelbiama. Žinoma, kai kurie dabartiniai varpininkų vadai pasidaro beveik idėjiniai visokių konservatorių klubų draugai ir kartu atsišaukimus pasirašinėja, tada jau reikia abejoti jų kairumu.

V. Trumpa

STUDIJŲ SAVAITĖ EUROPOJE

MAŽAIS ŽINGSNIAIS

XV Studijų savaitėje, buvo pravestas simpoziumas nagrinėjimui temų susijusių su 50 metų Lietuvos Nepriklausomybės sukaktimi. Jame buvo nagrinėjama *Lietuvos laisvinimo formos ir būdai*, kur dalyvavo ir jaunesnės kartos atstovų, kurie savo kritika ir pasiūlymais sukėlė tam tikrą atgarsį. Autorius, norėdamas išvengti nereikalingų aiškinimų ir interpretacijų, skelbia savo tekstą:

Išeinu iš to, kad Lietuvos vaidmuo Sovietų Sąjungoje kinta ir, iš kitos pusės, mūsų emigracinė politika stingsta į kažkokią formulę.

Pirma,

- emigracijos politika remiasi tik morale, jokia kita jėga nestovi už jos,
- Lietuvai pagalba neateis iš vakarų, nors jos mes oficialiai tebelaukiame,
- Lietuvos padėtis nepasikeis per trumpą laiką, kaip kad mūsų politikai laukia.

Antra,

- satelitiniams kraštams atsitolinant nuo Sovietų Sąjungos, Lietuvos geopolitinė padėtis įgauna naujos svarbos.
- Lietuva tampa savotiška tarpininke tarp vakarų ir pačios Rusijos,
- ūkinėje srityje ji gauna pamažu daugiau laisvės, kas turėtų keisti ir jos politinę sritį,
- stiprėja tautinis susipratimas, nukreiptas prieš „Didįjį Brolį". Maskva čia priversta nuolaidų daryti.

Rezistencija turi prisitaikinti prie kintančios padėties. Po 1956 m. Lietuvoje vyravo visiška apatija, netikėjimas, kad kas nors pakitės. Dabar jau apie tam tikrą savivaldos sustiprinimą galvojama, o ryto gal tai jau ir ir viešai iškils. Vyksta tyli atkakli kova dėl didesnių teisių .Apie nepriklausomybę nesvajojama, dabar tai nerealu. Tad būtų laikas, kad ir mes, emigrantai, pereitume prie šitos didesnių teisių minties, o ne prie nepriklausomybės reikalavimo. Lietuvos likimas išsispręs Lietuvoje, o ne užsienyje. Mes galime tik padėti. Mūsų politikai tai lyg užmiršta. Tad:

- pasilikim nepriklausomybės mintį kaip idealą, o Lietuvai reikalaukim daugiau teisių. Kai bus nepriklausomybei pribrendęs laikas, budinkim šią idėją
- pirmų pirmiausia atsisakykim juoda-balta politikos: *vakarai - geri, komunizmas - blogas, lietuvis komunistas - išdavikas* ir t. t.
- siekti kuo tampresnių ryšių su Lietuva, net ir organizacijų plotmėje.
- vesti *mažų žingsnių* politiką, vis apskaičiavus, kaip reaguos okupacinė valdžia.

Kalbėti daugiau lietuvių komunistų skundais, negu statyti neišpildomus reikalavimus, pvz.:

- parašyti prašymą į Maskvą, girdi, Lietuvoje toj ir toj srityj valdantieji nesusitvarko, gi jūs tada sutvarkykite. Tai labai naivus reikalavimas, bet įdomu, kaip į tai reaguotų Maskva?
- kas atsitiktų, jei čia užsienyje susidarytų lietuvių komunistų partija? Juk yra ir mūsų tarpe komunistuojančiųjų. Koks tai būtų akstinas, Lietuvos komunistams irgi reikalauti *savos* partijos!

Trečia,

ieškoti draugų ir ryšių tiek vakarinėse tiek satelitų komunistų partijose.

Suvedu: išmušti okupantui ginklą, girdi, mes esame karo kurstytojai, vis mūsų veiklą koordinuojant su Lietuvos reikalavimais ir siekiais, mažais žingsniais padėti Lietuvai siekti kuo daugiau teisių.

Arthur Hermann

(*Pasisakymas buvo pramatytas 3 numeriui. Atsiprašome už uždelsimą. — Red.*)

laiškai

BRONYS RAILA SUSIJAUDINO

(1968/1 nr., Pereat Lituania)

Savo 48 straipsny serijoj „Dialogas su kraštu" *(Dirva,* 68. 8. 14) Br. R. prisiminė *Akiračius.* Truputį pagyrė, radęs, „gana neblogas šviežių ir drąsesnių idėjų magazinukas", tačiau ir pasipiktino, radęs ten „filosofinio deguto" V. Vaitiekūno brošiūros recenzijoj. Apie tą degutą ir prirašė kuo ne visą didelį *Dirvos* puslapį. Kas tas degutas, mums buvo nelengva išsiaiškinti, net kelis kartus straipsnį perskaičius. Vienoj vietoj jis irgi sakosi nepritarias šūkiui: težūnie Lietuva, tegyvuoja Lietuvos laisvė. Kitoje vietoje jis prieštarauja recenzentui, teigdamas, kad „lietuvių tauta savo ilgoje istorijoje nekartą stojo į kovą, kur buvo aiški rizika visai egzistencijai, pvz. 1919-1920 m." (NB: nepriklausomybės kovose žuvo apie pusantro tūkstančio vyrų, taigi rizikuota netaip jau daug, o prieš Sovietų invaziją 1940 m. nepaaukota nė vieno kareivio). Trečioj vietoj jis rašo: „O kad ta idėja (žūti, bet nepasiduoti A.B.) manęs nepapirko net drsiųjų Pilėnų pavyzdžiu, aiškinausi kita proga *(Laumių juosta,* 198-205)".

Tad išskyrus antrą Br. R. teigimą, kad 1919-1920 m. lietuvių tauta rizikavo savo egzistenciją, kitur mūsų mintys sutampa. Tai kur čia tas degutas? Negi tik tas antras netaip jau svarbus visoje recenzijoje teigimas? Tur būt, ne. Tik kelintą kartą skaitant Br. R. straipsnį, dingtelėjo mintis, kad tas degutas yra turbūt paminėjime vieno Los Angeles publicisto, kuris „su gimnazistine bravūra įrodinėjo, kad lietuvių tauta turėjo verčiau žūti, bet okupantui (rusui) nepasiduoti". Br. Raila turbūt pagalvojo, kad tai taikoma jam, kaipo jei ne žymiausiam, tai žymiam Los Angeles publicistui, ir susijaudino. Tad skubame Br. R. nuraminti. Tas publicistas tikrai buvo ne Raila, kuris, mes tikime, tokių nesąmonių nerašė ir nerašys, o kitas losangeliškis (ar kur netoli ten gyvenąs) publicistas, būtent Alg. Gustaitis, kuris *Naujienose* (1958. 5. 6) recenzijoje rašė, kad Lietuva neturėjusi daryti klaidų, kad ji turėjusi verčiau „garbingai žūti, negu vergauti".

Išvada — ar verta susijaudinus tiek daug rašyti ir dar apie tokius savaime aiškius dalykus?

A. B.

VEIKSNIAI IR AGENTAI

(1968 / 2 nr., Laiškai)

Į mano pastabą, kad J. Audėnas veiksnių konferencijoje Vašingtone pasisakė prieš bendradarbiavimą su atvykusiais iš Lietuvos, tas pats Audėnas atsakė *(Akiračiai,* Nr. 2, 15), kad jis ten pasisakęs „visai ne taip ir ne tokia prasme". Dabar jis patikslina, su kuo „susitikinėjimas ir bet koks bendravimas... yra neleistinas", būtent su tokiais žmonėmis, kaip V. Zenkevičius, Sovietų Sąjungos atstovybės sekretorius, L. Diržinskaitė-Piliušenko, sovietų delegatė Jungtinėse Tautose, JT bibliotekos direktorius Vladimirovas ir R. Žiugžda, Maskvos laikraščio *Selskaja Žizn* atstovas.

Nors mane veiksnių konferencijoj Vašingtone labai nustebino J. Audėno pasisakymas prieš bet kokius susitikinėjimus su atvykusiais iš Lietuvos (tada jis jokių pavardžių neminėjo), tačiau dabar jis, atrodo, daro skirtumą tarp atvykusių. Suminėjo ir keturius pavyzdžius, su kuriais bendravimas „neleistinas", būtent su Sovietų Sąjungos pareigūnais.

Bet kaip žinome, S. S. pareigūnų lietuvių čia atvyksta labai nedaug. Daug daugiau čia pasirodo Lietuvos „respublikos", arba LTSR, pareigūnų ir nepareigūnų, pvz. Vilniaus universiteto rektorius, prorektorius, Mokslų Akademijos nariai, Rašytojų sąjungos nariai, šiaip mokslininkai ir menininkai bei paprasti piliečiai. Būtų buvę kur kas įdomiau ir naudingiau, jei J. Audėnas, kaip veiksnių žmogus, būtų pasisakęs ir apie bendravimą su tokiais žmonėmis.

Tačiau bene svarbiausias iš visų pasisakymų būtų tas, kaip J. A. supranta patį bendravimą. Jeigu pvz. išeivis nori aplankyti Lietuvą ir pasikalba su Sovietų atstovybės sekretorium Zenkevičium vizos reikalu, tai ar toks bendravimas leistinas, ar ne? Ar tokiu atveju bus, kaip J. A. rašo, „pažeistas Lietuvos valstybinis tęstinumas" ar ne? Jei ne, tai gerai, o jei bus, tai ne vienas iš mūsų veiksnių žmonių jau yra pažeidęs „valstybinį tęstinumą", nes ne vienas jų yra kalbėjęsis su atvykusiais iš Lietuvos žmonėmis, kuriuos mūsų spauda, vadovaudamasi veiksnių direktyvomis, vadina agentais.

Žodžiu, būtų įdomu ir naudinga, jei J. Audėnas paaiškintų, kas iš tikrųjų neleistina: bet koks bendravimas, ar tik tam tikras bendravimo būdas?

A. B.

Mano manymu reikia kalbėtis ir su pačiais aukščiausiais, net ir su Kosyginu. Tik reikia žinoti ką ir kaip kalbėti. Ypač mums čia gyvenantiems susitikti su Kosyginu labai reikėtų, tai šį bei tą galima būtų iškaulyti, t. y. padaryti kokių nors lengvatų Lietuvai ir jos žmonėms. O mūsų broliams Lietuvoje su Kosyginu kalbėtis būtų žymiai sunkiau.

Reikėtų paklausti Audėno, jeigu jis būtų likęs Lietuvoje ir jį siųstų tokioms pareigoms kaip Zenkevičiaus ar Vladimiro — vo, ar Audėnas nevažiuotų? Aš Audėną gerai pažindamas pasakyčiau už jį drąsiai, kad jis važiuotų į Vašingtoną ar New Yorką net su dideliu malonumu.

Čikaga J. Karvelis

LYG NEWSWEEK, BET IŠTĘSTAS

(1968/2 nr., aplamai)

Vos baigęs dėstyti pirmojo numerio sukeltas mintis, va, sulaukiau jau nedaug pavėluoto antrojo. Ką daryti — pirmuosius įspūdžius atšaukti nebūtų sąžininga, o juos vienus palikus, mintys nebus teisingos. Tai yra todėl, kad antrasis numeris žymiai skiriasi nuo pirmojo: pastebimos pastangos vystytis į lietuviškos kronikos ir kritikos žurnalėlį. Tarsi redaktoriai jau apsisprendė, ką leis, ir antruoju darbu pradėjo kukliai pretenduoti į *The Nation* su paslėptom užmačiom tapti lietuvišku *Newsweek.*

Ir iš tiesų, pasaulinio social-politiniokultūrinio kronikos ir kritikos žurnalo lietuviams reikia. Bet iki tokio lygio *Akiračiams* dar toli. Trūksta bendradarbių tinklo ne tik pasaulyje, bet ir JAV ir Kanadoje. Redaktoriui pastebimai trūksta medžiagos ir tvirtos rankos trumpinant „už eilutę" įpratusių rašyti darbus (plg. V. Rastenio *Pasklidusių...,* nepasirašytą *Politinę vasarą,* lygiagretumą tarp A. Gurecko *Teatro ir tikrovės* ir ištęstą nepasirašytą *Nenugalimos vienybės kliūtys).* Gaivinantis A. Gurecko rašinys ginčytinas dėl kai kurių teigimų: netiesa, kad „ne visur komunizmas buvo atneštas ir primestas svetimos kariuomenės durtuvais", nebent tik Kuboj jis buvo vietinių įgyvendintas, bet ir tai su išorine pagelba; per drąsiai teigiama „Rumunijos nepriklausomybė", kai „atsipalaidavimas" labiau padėtį atitiktų... Tą patį galima pasakyti ir apie A. Daugvydo *Mintis.* Yra netikslu tvirtinti, kad „pozicija ir opozicija faktiškai yra ne kas kita, kaip nuomonių skirtumas...", kai jau patys žožiai pabrėžia skirtumą tarp valdančių ir vadovaujamų. Tai vis redaktoriaus bėdos. Ir jos būtinai taisytinos, net ir autoritetingų autorių darbus spausdinant.

Akiračiai būtų mielesni, jei jie skaitytoją pasiektų trijų-penkių dienų bėgyje (gal oro pašto ar pirmos klasės pašto pristatymas prieinamas?). Būtų maloniau žurnalą vartyti 8½ x 11 colių sąsiuvinio formate. Ir antraštės labiau pabrėžtinos — puslapių viršuje jos dingsta. Nejau „Kolumnos" nerado priimtinesnės antraštės? Kuo blogi žodžiai „skiltys", „pastabos", „pabraižos", „vertinimai",?

Los Angeles Liūtas Grinius

JUODASIS KOMUNIZMAS

(1968 / 2 nr., Pasklidusių lietuvių bendruomenė ir Nukomunistintas marksizmas)

Pirmuoju smuiku groja, berods, V. Rastenis. Jo samprotavimuose apie VLIKą ir LB jaučiu demagogiškus barščius... A. P. Gureckas skystas. Komunistuoją Amerikos profesoriai jam autoritetas. H. Marcuse yra vienas tų komunistuojančių profesorių. Marksizmas jiems per švelnus. Jie siekia juodojo komunizmo, kuris sužlugdysiąs baltųjų tautų civilizaciją („kapitalizmą")... Ko AKIRAČIAI nori iki šiol nesupratau.

Čikaga Jonas Kaunas

TENDENCINGA KONTROVERSIJA

(1968 / 1-3 nr. aplamai)

Nejaugi *Akiračiai* mus labiau apjungs? Per didelis ieškojimas naujų kelių mus tik nuves klaidinančiais šunkeliais. Jeigu „Draugas" nespausdins, siųskim „Dirvai", „Sandarai", „Naujienoms"... Sapienti sat.

Cicero, Illinois Dr. F. V. Kaunas

Mums reikia neužsiangažavusių jokiai partijai. Gnybkite visiems, bet pozityviai!

New Haven. Conn.

Dr. V. A. Mantautas

Įdomus mėginimas. Turite drąsos pasisakyti. Dalis medžiagos kartojasi kitoj spaudoj. Jei išvengsite tendencingos kontraversijos — gal išsilaikysite. Bet kokia lietuviška spauda piniginio pelno neduoda, darbo jėgas dar labiau padalina. Todėl ir visuomenė žiūrės į AKIRAČIUS su atsargumu.

Chesterton, Indiana

Dr. K. G. Ambrozaitis

Dėl Dievo malonės nepakeiskit formos, popieriaus ir krypties laikraščio.

Altona, Vic., Australija Dr. V. Didžys

Maloniai kviečiame prenumeruoti AKIRAČIUS bei remti juos aukomis.

Metinė 10 numerių prenumerata kainuoja:

JAV-se trečios klasės paštu — $5.00,

JAV-se pirmos klasės paštu ar į užsienius — $6.00.

Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu. Adresas: 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629.

Jūsų vedamai linijai nepritariu ir neprenumeruosiu, nes įžiūriu nesantaikos puoselėjimą lietuvių tarpe.

Toronto, Kanada V. Aperavičius

Džiugu, kad nors vienas lietuviškas laikraštis žada propaguoti laisvą spaudą. Jau nusibodo skaityti mūsų „išeivijos iščenzūruotą", panašiai kaip Lietuvoj neva laisvą spaudą.

Belmore, Australija V. Šliogeris

NEŽUDĖ IR NESKRIAUDĖ

(1968/3 nr., A la Kražiai)

Gaila, gerbiamasis gp sulygina nepanašius dalykus. Kražių įvykiuose žmonės žuvo. Anot dr. S. Matulaičio *(Lietuvių Enciklopedija* XIII, 40), „jų (kražiškių) 9 mirė, 10 buvo pašautų, 44 sunkiai sužeisti, nuplakti." Nežinia, kiek buvo moterų nuskriaustų. Gi Čikagos įvykiuose nebuvo nei nužudytų žmonių nei nuskriaustų moterų.

Gerbiamasis gp išdrožia skaitytojams pamokslą apie spaudos pareigą: „Atsakingai, laisvai spaudai demokratiniame krašte svarbi ne tik tvarka, bet ir teisingumas." Visai sutinku, ir būčiau iš širdies dėkingas, jei pagaliau teisingumą pagerbtų liberalų spauda.

Berkeley, Calif. Raphael Sealey

SUNKI KALBA

(1968 / 3 nr., Įstatymas ir tvarka Marquette Parke)

Trečio numerio paskutinio puslapio kalba „sunki".

Brentwood, Md. L. Dambriūnas

JUŠKA IR MINISIJONAI

(1968/1-3 nr., aplamai)

Labai daug pasisakoma už demokratiją, ir kad demokratiškai reiktų sudaryti vyriausią autoritetą — Vliką; esamą, žinoma, išardžius. Tai neoriginali idėja. Ją iš Lietuvos atvežė dr. Juška.

Yra ir kitų faktų vyniojimo į vatą. Štai kalbama apie trečiosios Šokių Šventės organizacinius netobulumus, bet kas už juos kaltas, kas atsakingas, nepasakoma. Kam gi čia slėpimasis už minisijonų? Kodėl konkrečiai nepasakoma, kas kaltas?

Nepriklausoma Lietuva 32 nr., 1968. VIII. 21.

NEUTRALIZUOTA KULTŪRA

(1968 / 2 nr., Laiškai ir Atgarsiai)

Reiktų sutikti, kad dauguma jau dviejų numerių rašinių, bent teoretiškai, galėjo būti patalpinti esamoje spaudoje — ne radikalai gi tie akiratininkai. Betgi čia prisimena „nuosmūkio" manifesto laikai, kada jį pasirašiusiems tuometinis šeštadieninio *Draugo* redaktorius išsiuntinėjo kvietimus bendradarbiauti patiem, jeigu nepatinka kaip kiti kultūrina. Mažai kas teatsirado, nes argi lietina energija, kai ji neutralizuojama šalia dedamomis išmintimis.

Be to irgi teisybė, kad daugelis dabartinių akiratininkų raštų nuėjo redakcijų pastalėn. O jeigu ir dėjo, tai su nevisiškai patraukliais prierašais. Gi su redaktorium, kaip ir su kunigu per pamokslą bažnyčioje, nesiginčysi.

A. Povilainis *Nepriklausomoje Lietuvoje, 1968. X. 2.*

LITUANISTINIS ŠVIETIMAS

NEĮDOMUS LIETUVIŠKUMAS

1.

Labai keista, bet lietuvių išeivijos organizuoto veikimo centrai jaunosios kartos lietuviškuoju švietimu nesusidomėjo net ir tada, kai per Atlantą atvyko tūkstančiai lietuviškų šeimų ir pastoviai apsigyveno. Įsivyravo nuotaikos, kad galima būti labai vertingu lietuviu ir kovotoju už Lietuvos ir lietuvių tautos reikalus, būti visokių kovų vadu ir drauge nesijausti įsipareigojusiu turėti lietuvišką šeimą ir lietuviškoje dvasioje auklėti savo vaikus. Lietuviška šeima ir lietuviškoje dvasioje auklėjami vaikai pasidarė lyg koks nejdomus lietuviškumo pažymys, apie kurį didžiųjų tautinių švenčių proga nepatogu ir užsiminti.

Tokia tautinė „politika" galėtų būti suprantama ir pateisinama tik, jei būtų stipriai užsitikrinta išeivijoje užtrukti vieną kitą mėnesį ir greitai grįžti į tėvynę. Kadangi greito grįžimo viltys buvo visiškai aiškiai nerealios, tai jaunosios kartos lietuviško sąmoninimo nurašymas iš pačių svarbiųjų reikalų į antraeilius tereiškia vadų pasibaisėtiną trumparegiškumą ir ir tautinį nusikaltimą.

Tautinio jaunuomenės auklėjimo išeivijoje pagrindinis sunkumas — neturime po kojomis savos žemės, kitaip tariant — nesudarome savos tautinės bendruomenės. Ir pačioje Lietuvoje tik tada kils tautinio išnykimo pavojus, kai savoje žemėje ir savoje bendruomenėje atsiras tiek svetimo elemento, kad bus pagrindo kalbėti jau apie tautinę mišrią bendruomenę. Sovietų Sąjungoje yra tautybių, kur tokių pražūtingų sąlygų prigyventa. Išeivijoje kitaip ir nebuvo: savos bendruomenės nėra, tautybės tirpsta labai greitai, nors niekas nedraudžia ieškoti efektingų priemonių tautybei neištirpti. Taigi ir reikia ieškoti ir graibstytis priemonių, kurios anas pagrindines tautinio išsilaikymo sąlygas — savą žemę ir savą bendruomenę — atstotų.

Viena iš tautinio išlikimo priemonių yra lietuviškojo švietimo visuotinumas. Jei koloniją sudaro kelios dešimtys lietuviškų šeimų ir vienai iš jų lietuviškumas pasidaro nereikalingas, tai yra klaida manyti, kad tas vienos šeimos abejingumas kitų nepaveiks. Deja, mes neturime kolonijos, kurios nariai tautiniu atžvilgiu nebūtų susipainioję į savus pančius. Pusiau lietuviai ir su skurdžiomis lietuvių kalbos liekanomis yra lyg akmens po kaklu skandinti lietuvybei. Nebūtina tokius nelaikyti lietuviškosios bendruomenės nariais, bet būtina turėti šios problemos gerai apgalvotą sprendimą.

Kita pagrindinė jaunosios kartos nutautimo priežastis yra jausminio kontakto nebuvimas su tėvyne. Geras daiktas lietuviška kilmė ir geras lietuvių kalbos mokėjimas bei įprotis ta kalba nuolat kalbėti, bet niekas negali atstoti tų jausmų, kurie mus riša su tėvyne: atsiminimų, pergyvenimų, giliai širdy pasilikusio gyvenimo nuotaikų, gamtos grožio ir t. t. Visa tai turime jaunajai kartai duoti. Jei negalime duoti visko, duokime bent dalį, bet galimai daugiau, o trūkumams padengti ieškokime pakaitalo. Mūsų mokyklos ir šeimos turi būti pertekusios puikiausiomis lietuviškomis ir apie Lietuvą knygomis, albumais, filmais, plokštelėmis, suvenyrais ir t. t. Tai tokios vertybės, už kurias mums neturi būti jokia kaina per didelė. Reikia ieškoti kelių, kad kasmet šimtai mūsų jaunimo vasarotų savose lietuviškas bendruomenes atstojančiose stovyklose, o daug kas tokias vasarones apturėtų tėvynėje.

Pereituose Akiračiuose išdėstytą mintį, būk smulkesnių kolonijų mažas mokyklėles reiktų jungti, vaikus savaitgaliais vežioti ir t. t., laikau važiavimu ne ta kryptimi. Bet kurios mažos kolonijos mokyklą būtų galima prijungti prie didesnės, bet nebūtų galima ta proga dėl įvairių priežasčių nutrupėsiančius vaikus surankioti ir be nutrupėjimo nuostolių vežioti. Mokyklų tinklas turi būti kuo platesnis. Betgi reikia plėsti mokyklų bendravimą: vienų pas kitus lankymąsi, meninės saviveiklos rodymąsi, bendras šventes, išvykas, sportą ir t. t.

2.

Daugumoje lietuviškųjų kolonijų nusistovėjo šeštadieninės vargo mokyklos tipas. Taip atsitiko dėl daugelio priežasčių, kurių svarbiausios bene bus šios:

☐ Jaunimo lietuviškasis švietimas tebėra necentralizuotas, lokalinis suinteresuotų tėvų ir mokytojų rūpestis. Iš centrinių išeivijos gyvenimo organizatorių susirūpinusi švietimu tik Lietuvių Bendruomenė, bet patys matome, kiek jai toli ligi šios sunkios problemos apvaldymo ir išsprendimo.

☐ Lietuviškojo švietimo kelias į reguliarų šio krašto švietimo tinklą yra surištas su nelengvomis kitomis problemomis, o švietimo organizatoriai tėvai bei mokytojai visų tautinių problemų spręsti nei norėjo, nei galėjo. Tad jie apsiribojo vien mokyklomis ir čia daro viską, ką galima geriausio padaryti. Kiek kur pavyko, tuo ir naudojasi. Šeštadienių mokyklos ypač geros tuo, kad čia, turint vaikų ir mokytojų, belieka pasieškoti patalpų ir jau galima veikti.

☐ Pabėgėliai mokytojai penkias darbo dienas savaitėje buvo užimti pragyvenimo uždarbiais, tad šeštadienis paliko vienintele galimybe palikti mokytoju ir bent vieną kitą valandą pagyventi tuo užsiėmimu, kuriuo buvo gyventa pirm išvarymo iš rojaus. Mokytojui ši vargo mokykla ypač patogi tuo, kad čia niekas nesiteirauja jokio cenzo, jokių kvalifikacijų, netikrina darbo, nesijaudina niekas dėl pasiektų ar nepasiektų rezultatų ir t. t.

Ilgesnėse laiko distancijose laukia šeštadieninių mokyklų merdėjimas ir sunykimas, nes jau pastebimai pražilusi ir paplikusi ta tėvų ir mokytojų karta, kuriai šių mokyklų prireikė.

3.

Lietuviškojo švietimo organizatoriai apgailėtinai pamiršo patį švietimo objektą — vaiką. Reguliari mokykla Amerikoje dirba penkias dienas, bet gan ilgas valandas, ir mokinius apkrauna pilnu darbo svoriu. Tiesa, amerikiečių mokinys turi ir laisvalaikio, bet jis turi ir ko veikti: namie žiūri televizijos, skaito knygų ir komikų, žaidžia, sportuoja, lanko kiną ir t. t. Amerikiečių vaikas brandinasi suaugusiu amerikiečiu, jo brandinimosi procesas apsireiškia ir tuo, ką vėliau vadiname amerikietiškumu. Į šį gyvenimą su pirmosiomis vaikų darželio dienomis įsijungia ir mūsų lietuviukai. Bet kokioj šio krašto mokykloj nesunkiai pasiekiama, kad anglų kalba yra mokyklos ir mokinių kalba. Ir labai gerai, nes be anglų kalbos ir išeivių vaikai būtų pasmerkti savo gyvenimą Amerikoje praleisti lyg išeiviai.

Deja, jei mes norime lietuvių vaikus išmokyti ne tik lietuviškai kalbėti, bet ir lietuviais palikti, tai tiems mūsų vaikams amerikietiškas gyvenimas iš užsiprašytos sumos neduoda jokios grąžos. Kitaip tariant, lietuvybės gali būti mokoma tik mokinių pramogų ir laisvalaikio sąskaiton.

Lietuviškoje šeimoje lietuvių kalba yra šeimos kalba. Jei tėvai su vaikais bendrauja, tai šeimoje vaikas pramoksta lietuviškai kalbėti visai neblogai. Nereikia turėti iliuzijų, kad šeštadieninė ar kitokia trumpalaikė mokykla vaiką gali išmokyti lietuviškai kalbėti. Lietuviškai kalbėti gali ir turi išmokyti tik šeima, tik šeima ir niekas kitas! Kai šeimoj kalbama lietuviškai, o mokykloj angliškai, tai vaikai tokią dvikalbiškumo naštą visai lengvai pakelia. Belieka vėliau tuos kalbos įgūdžius palaikyti ir plėsti.

Rūpestingų lietuviškų šeimų dvikalbis vaikas paprastai būna užimtas ir daugeliu kitų įsipareigojimų: yra ateitininkas arba skautas, mokosi skambinti fortepijonu ar šoka baletą, vaidina, sportuoja, dainuoja ir t. t. Ir dar... šeštadieniais tas vaikas ne tik sėdi papildomose pamokose ir atlieka užduodamus darbus, bet ir forsuoja lietuvių kalbos kursą, yra trim ar keturiais metais už save vyresnis gimnazistas. Dvyliktokai varto aukštesniųjų gimnazijos klasių vadovėlius, skaito Putiną, Aistį, Baltrušaitį ir neva jaudinasi tomis jausminėmis problemomis, kuriomis jaudinasi tik suaugusieji! Savotiški juokai daromi iš nejuokingų dalykų.

Lietuviukas mokinys be jokio atsakingumo jausmo ir be reikiamo supratimo yra perkraunamas jam nesuprantama ir jį neviliojančia medžiaga, ir klaidingai tikimasi šiuo būdu įdiegti ne tik atestatus, bet ir tvirtą tėvynės meilę.

4.

Man vis atrodo, kad platesni lietuvių sluoksniai dar nežino, kad beveik po dvidešimties išeiviškosios lietuviškos mokyklos metų mokytojas eina į tėvynės pažinimo pamoką ne tik be jokių mokyklinių priemonių, bet net ir be Lietuvos žemėlapio. Vadovėlių išleidimo datos rodo, kad būta metų, kai su pora nepritaikintų vadovėlių reikėjo dėstyti visus lituanistikos mokslus aštuoniuose skyriuose.

Sunkiai lipdosi mėgėjiški, nuo kitų darbų laisvalaikiu pagaminami vadovėliai bei pratimų sąsiuviniai. Metodų, medžiagos parinkimo ir pritaikymo srityje pažangos nesimato. Reguliari šio krašto mokykla beveik netyrinėta. Ir visa tai — rezultatas šimtų mokytojų eilės metų pasišvenčiamo darbo ir tūkstančių tėvų pasiaukojimo darbu, triūsu ir pinigais — baigiasi tuo, kad lietuviškųjų mokyklų auklėtiniai net per mokyklos pabaigtuvių iškilmes kalbasi jau nelietuviškai! Aukštos nuomos už kitataučių patalpas šeštadieninėms mokykloms vargina tų mokyklų išlaikytojus, pripažįsta K. Drunga Akiračiuos, bet kad tik dėl tų nuomų galva teskaudėtų! Kasmet matome naujus gražiai išleistus metraščius su tikra ir tariama vaikų kūryba, bet metraščiai nėra geri tikrosios būklės liudininkai. Ne viena jautri širdis susigraudina lietuviukų būriais tautinių šokių šventėje; šventės džiugina, bet jautrios širdys klysta čia įžiūrėdamos lietuvybės tvirtoves.

5.

O visgi nereiktų pamiršti, kad vien ka talikai lietuviai JAV yra bene 126 para pijų statytojai, daug iš jų ir su neva li tuviškomis mokyklomis. Nereiktų pamiršt ir bent pusės tų parapijų šiokio tokio i likusio lietuviškumo, lietuvių kilmės klebo nų, keturių lietuviškų vienuolynų, tarp ku rių žymi dalis seselių-mokytojų yra neabe jotinai prolietuviško nusistatymo. Tarp j dar daug yra tokių, kur norėtų būti gy vosios lietuvybės nariais, kitus dar atgau tume, jei tik panorėtume ir mokėtume. Be bent per pastaruosius trejetą penkmeč vyko mūsų lietuviškųjų pozicijų atitrauk mas nuo lietuviškos kilmės klebonų ir ži žinioje esančių parapijinių mokyklų. N vienas kontaktas ypač su kazimierietėm buvo nutrauktas. Nutraukė ne kazimierie tės.

Parapijų ir parapijinių mokyklų admi nistratorių tautinius sentimentus aiški nant, pravartu priminti tuos žmones esan gimus Amerikoje, retai kurį Lietuvoje lan kiusis ir sentimentinio ryšio su Lietuv neturint. Koki jie dabar, tai ateity grei čiausia į juos bus labai panašūs tie mūs vaikai, kurie tėvų būna išmokinami neblo gai lietuviškai, bet jei iš tėvų ir iš mo kyklos patiria kokį jausminį ryšį su Lie tuva, tai tik tokio pobūdžio, kaip links niavimo mokymasis, istorijos datų kalima ir pan. Kas gali matyti ateitį: gal ir v kokia nelaiminga emigrantų banga, aplei dus tėvynę, su senaisiais išeiviais nera bendros kalbos ir juos kaltins tautos rei kalams abejingumu, o tie senųjų išeivi palikuonys bus mūsų pačių vaikai ar anū kai? Reiškia, darome nusikaltimą: sudaro me galimybes istorijai pasikartoti, nei kiel antrajame varijante nepagerėjus.

6.

Lietuviškasis švietimas išeivijoje sav tikslo nepasiekia. Viena, per didelis priau gančių lietuviukų skaičius ne tik lietuvis kos mokyklos nelanko, bet net ir lietuvis kai kalbėti neišmoksta. Mūsų karta po tan tikro laiko visas gyvenimo pozicijas užlei dabartiniams jauniesiems. Šie žada būt žymiai sumažėję skaičium ir daugelis j sumenkę lietuviška dvasia. Jaunoji kart beveik neturi kandidatų į įvairių rūšių li tuanistikos specialistus. Ne per daug ma tyti kandidatų ir į būsimuosius vadus kurie turėtų tautinės ugnies ne tik sa bet ir visuomenės ratams sukti.

Tad laikau tikslinga mūsų švietimo sri ty laikyti būtinais kai kuriuos pakeitimus bei naujoves, pvz.:

☐ lietuviškąjį švietimą reikia laikyt visuotiniu ir pirmosios svarbos išeivių rei kalu, centralizuotą, planingą ir pritaikint prie turimų sąlygų;

☐ lietuviškas švietimas, kaip taisyk lė, turi būti vykdomas per parapijines mo kyklas reguliarių pamokų metu, šeštadie nines mokyklas pasiliekant tik kaip varg išeitį ten, kur kitaip negalima;

☐ lietuviškas švietimas turi būti pil nai aprūpinamas mokslo priemonėmis;

☐ lietuviškojo švietimo klases kurs atžvilgiu laikyti paralelėmis su atitinka momis reguliarių mokyklų klasėmis, joki būdu neforsuoti aukščiau;

☐ vaikų dalyvavimą lietuviškose va saros stovyklose laikyti būtina lietuviško programos dalimi ir šia proga siekti jauni mo organizacijų stiprinimo;

☐ nepaneigti iš tėvynės ateinanči priemonių, įskaitant net ir vaikų siuntimą į vasaros stovyklas Lietuvoje ar iš te laukiant vaikų mūsų stovyklose.

☐ pagaliau prieiti prie lietuvišk problemų instituto sudarymo, kuris tar kitko tyrinėtų ir lietuvybės išlaikym galimybes bei švietimo vadovybei patiekt savų rekomendacijų.

Juozas Kreivėnas